

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X
e-I S S N 2 6 6 9 - 2 4 4 9

Archivum Lithuanicum 24

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 24

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2022

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA

PROF. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

PROF. HABIL. DR. *Pēteris Vanags* (kalbotyra / linguistics),
LATVIJAS UNIVERSITĀTE, RĪGA,
STOCKHOLMS UNIVERSITET

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Wiesław Wydra* (filologija / philology,
knygos istorija / book history),
UNIwersytet Adama Mickiewicza, POZNAŃ

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Paulius V. Subačius

Tekstas kaip gyvatvorė o 9

Simon Fries

Über die Variation *būtų - būt* und
mūsų, jūsų - mūs, jūs bei Christian Donelaitis o 27

Ona Aleknavičienė

Lietuvių kalba kaip kalbos politikos objektas Prūsijos Karalystėje:
XVIII a. pradžios diskursas o 57

Birutė Kabašinskaitė

Rytų, vidurio ir Mažosios Lietuvos raštijos sandūros
1863, 1865 m. reformatų religinės didaktikos knygelėse o 103

Giedrius Subačius

Simono Daukanto 1846-ųjų *Pasakų Fedro* rankraščio ir spaudinio ortografija o 131

Jurgita Venckienė

Kazimiero Jauniaus marginalijos
Jono Jablonskio *Lietuviškos kalbos gramatikoje* (1901) o 187

Beata Bednarek

„Witaj, Ojczyzno!” – akcenty litewskie w lirykach
Franciszka Dionizego Książnina zawartych w Rękopisie Puławskim o 217

Publikacijos (Publications)

Sondra Rankelienė

Teodoro Narbuto asmeninės bibliotekos fragmentas
Vilniaus universiteto bibliotekoje: nuosavybės ženklai, viršeliai
ir marginalijos kaip savininko asmenybės bruožų atskleidimo įrankis o 239

Reda Griškaitė

Motiejaus Valančiaus sudarytas retų lietuviškų knygų sąrašas o 319

Recenzijos (Reviews)

Aurelija Tamošiūnaitė

Recenzuojama: Tomasz Kamusella, *Words in Space and Time.*

Historical Atlas of Language Politics in Modern Central Europe, 2021 ○ 365

Rima Cicėnienė

Recenzuojama: Ilja Lemeškinas = Il'ja Lemeškin, *Pranciškaus Skorinos*

portretas 1522–2022 = Portrait de Francisk Skorina 1522–2022, 2022 ○ 373

Darius Staliūnas

Recenzuojama: Viktorija Šeina, *Savas svetimas dainius. Adamas Mickiewiczius*
lietuvių literatūros kanone (1883–1940), 2021 ○ 385

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Dalia Jakaitė (sud., įv. str. ir koment.)

Ko mums šiandien trūksta? Povilo Višinskio publicistika, 2020 ○ 391

Jolita Mulevičiūtė

Recenzuojama: Diana Streikuvienė (sud., tekstų autorė)

Jonas Kazimieras Vilčinskis. Vilniaus albumas =

Jan Kazimierz Wilczyński. The Vilnius Album, 2021 ○ 399

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Roma Bončkutė

Konferencija „Jaunsvirlaukio akademija“, skirta S. Daukanto

229-osioms gimimo metinėms: *Jelgava ir Jaunsvirlaukis* ○ 409

Giedrius Subačius

University of Illinois at Chicago,
Lietuvos istorijos institutas, Vilnius

Simono Daukanto 1846-ųjų *Pasakų Fedro* rankraščio ir spaudinio ortografija

Vien 1846 m. Simonas Daukantas išleido rekordiškai daug knygų – tris. Vienos iš jų rašyba jau analizuota monografijoje apie Daukanto Sankt Peterburgo ortografiją 1834–1846 m. – *Dainių žemaičių (D)*¹. Kitų dviejų rašyba išsamiau dar netirta: 1) Daukantui iki tol dar neišbandytoje Eduardo Pratzto spaustuvėje išleistos *Pasakos Fedro (PASAKAS PHEDRO ISZGŪLDĘ ISZ ŁOTINISZKOS KALBOS I ŽAMAJTISZKĄ Motiejus Szauklys, o apskėlbę Ksaveras Kanapackis, Petropīlie; toliau – PaPhs)*; 2) Christiano Hintzės spaustuvėje leistos *Gyvatos didžiųjų karvaidų (GIWATAS Didiųjų Karvaidū senowės suraszę Lotinisz kay Kornelius Nepos, Jszguldę isz Lotiniszkos i letuwiszką kalbą jaunoumenės naudon J. DEWINAKIS [Simonas Daukantas], o apskėlbę Ksaveras Kanapackis, PETROPĪLIE)*.

Yra išlikęs *Pasakų Fedro* rankraštis, iš kurio ir spausdintas 1846 m. leidinys (žr. toliau). Iš cenzūravimo dokumentų maždaug žinomas galimas to rankraščio rengimo laikas (bent *terminus ante quem* – toliau TAQ). *PaPhs* cenzūra Jono Vaškevičiaus pasirašyta Vilniuje 1846 m. liepos 13 d., bet Vilniaus cenzūros komitetui Ksaveras Kanapackis rankraštį buvo įteikęs dar birželio 21 d.² Vadinasi, TAQ *Pasakų Fedro* yra 1846 m. birželio 21 d.

Ši studija pirmiausia ir skiriama šito 1846 m. ar ir kiek anksčiau rengto *Pasakų Fedro* rankraščio ir spaudinio rašybos analizei.

1. *PASAKŲ FEDRO RANKRAŠČIAI*. *Pasakų Fedro* žinomi net trys tekstai, be spaudinio, dar ir du rankraščiai. Anksčiausio žinomo Daukanto *Pasakų Fedro* rankraščio rašyba jau tirta³, tai vadinamasis *Pasakų Pedraus* rankraštis (*Pasakas Pádraus Pagat iszdawimo K. Kan: Czerskí, isz Łotinú kalbós parguldę Zámaitisz kay M, Zëymys metusí 1824; VUB RS: f. 1 – E 73; 21,8 × 28 cm; toliau – PaP*). Reali jo parengimo data yra ne Daukanto nurodyti išgalvoti 1824-iejį, o maždaug 1836 m. pradžia–1836-07-09. *PaP* rankraštis paskelbtas nebuvo.

1 Subačius 2021, 449–463.

2 Vilniaus cenzūros komiteto gaunamų rankraščių registracijos knyga, LVIA: f. 1240, ap. 1, b. 67, l. 107v–108r.

3 Subačius 2021, 45–139.

№ 135. ¹⁸²³ 21 Jūnā 1825 r. ^{J. K...}
* SIM. DAUKANTO. *
O. Kungūnų Lengūnų
Katalojis Knauzūnų
Pasakas ^{uj. P. M...}
50
Petro 505.
Išgūsdė iš Leliniškės
Kaltos ^{h. n. 104}
i
Lamajtiška
Motiejūs Šauklys.

18254 imp. p. 46.

1 pav. PaPhr 1: antraštinis puslapis;
LLTIBR: f. 1 – SD 5

Antrasis *Pasakų Fedro* Daukanto rankraštis buvo Pratzos spaustuvei įteiktas *Pasakos Phedro* (*Pasakas Phedro* [szgūldę iš Lotiniszkos Kalbos i Zámajtiszką Motiejus Szauklys; LLTIBR: f. 1 – SD 5, in folio 30,6 × 20,2 mm; toliau – *PaPhr*; cenzūros sunumeruoti 63 puslapiai, tačiau išlikęs ne visas tekstas, trūksta p. 18–25, tad aštuonių puslapių). Pirmajame puslapyje įrašytas Vilniaus cenzūros komiteto registracijos numeris „No 135“, o Kanapackio ranka – „21 Юня 1846 года. Отъ Коллежскаго Секретаря Ксаверія Конопацкаго изъ С. Петербурга“ (žr. 1 pav.). Antrajame puslapyje įrašytas cenzoriaus Jono Vaškevičiaus leidimas spausdinti (1846-07-13) ir Kanapackio paaiškinimas, kad būtent iš šito *PaPhr* rankraščio išspausdinta *PaPhs* knyga:

По сей рукописи печатано въ СѢбургѣ въ Типографіи Праца, состоящей 2ой Адмиральтейской части на Мойкѣ въ домѣ Г Греча, тысячу двѣсти экземпляровъ, издживеніемъ Коллежскаго Секретаря Ксаверія Бонифатьева Конопацкаго – а рукопись сама возвращена по принадлежности, автору ея Коллежскому Ассесору Семену Егорову Довконту – Выпускной билетъ Виленскаго Комитета Ценсуры отъ 1го Ноября 1846 года за No 190. Удостоверяю издатель Конопацк[ий] (*PaPhr* 2)⁴.

PaPhr rankraštis gerokai skiriasi nuo ankstesnio *PaP*, tai labai skirtingos rašybos tekstai. Kaip yra nustačiusi Arūnė Arbušauskaitė, ne visos versti pasirinktos pasakėčios rankraščiuose sutampa: *PaP* yra 111 pasakėčių, o *PaPhr* – tik 95: *PaPhr* „[r]ankraštis turi 28 lapus, po rodyklės trūksta 4 lapų“⁵. Arbušauskaitė taip pat manė, kad „dėl kažkokių priežasčių S. Daukantas turėjo versti Fedro pasakėčias antrą kartą“⁶, t. y., kad *PaPhr* nėra tik perrašytas 1836 m. tekstas (ką ne ką pakeičiant, kaip kad manė Roma Bončkutė, *PaPhr* laikytinas kita *PaP* redakcija⁷), o visai naujas vertimas. Arbušauskaitė nurodė, kad „[a]bu minėti rankraščiai skiriasi vienas nuo kito ir rašyba [...], ir leksika, ir sakinių konstrukcija, ir kai kuriomis meninės išraiškos priemonėmis“⁸. Visgi *PaP* ir *PaPhr* rankraščių palyginimas leidžia manyti, kad rengdamas antrąjį rankraštį Daukantas naudojosi pirmuoju. Rašyba nesutapo ne dėl to, kad neturėjo *PaP* rankraščio po ranka, o kad per dešimtį metų buvo jau labai nutolęs nuo savo ankstesnio supratimo apie ortografiją, *PaP* rašė dar savo *Sankt Peterburgo pradžios lūžiui* (apie 1835–1836 m. I pusę) būdinga rašyba, o *PaPhr* – didžiąja dalimi apystatibile *Sostinės ortografija* (apie 1841–1845 m.). Sakinių struktūra nesutapo, nes tokia buvo Daukanto maniera – nesekti tiksliai savo ankstesniais rankraščiais, o jų sakinius ir net mintis koreguoti, perdaryti, perrašyti kitaip – pavyzdžiui, taip improvizavo savo anksčiau išverstą Guagninio kronikos atkarpą „Samogitia“ (S) skelbdamas *Būde*

4 Vertimas: „Iš šio rankraščio spausdinta Sankt Peterburge Pratzos tipografijoje, esančioje antrojejoje Admiraliteto dalyje prie Moikos upės P[ono] Grečo name, tūkstantis du šimtai egzempliorių, Kolegijos sekretoriaus Ksaverio Bonifacijaus sūnaus, Kanapackio sąskaita; o pats rankraštis gražintas kam priklauso, jos autoriui Kolegijos asessorui Simonui, Jurgio sūnui, Daukantui; Vilniaus cenzūros komiteto leidimo bilietas

nr. 190, 1846 m. lapkričio 1 d.; patvirtinu, leidėjas Kanapack[is].“ Karina Čarykova yra nustačiusi, kad Pratzos spaustuve buvo vietoje, kurios dabartinis adresas yra upės Moikos krantinė 92, tačiau pastatas neišlikęs (plačiau žr. Чарыкова 2021, 335–342).

5 Arbušauskaitė 1979, 108.

6 Arbušauskaitė 1979, 108.

7 Bončkutė 1993, 65.

8 Arbušauskaitė 1979, 109.

senovės lietuvių (BUDAŲ Senovės–Lėtuvių Kalnienų ir Zámajtių ĩszraszų Pagal Senovės Rasztų Jokyb's ŁAUKYS, Petropilie: SPAUDINIE PAS C. HINTZE, 1845; toliau –Bd⁹). Arbušauskaitės žodžiais,

[p]alyginus abu rankraščius, nuostabą kelia, kodėl spausdinimui pasirinktas antrasis vertimo variantas. Visiškai neaiškūs motyvai, dėl kurių antrajam vertimui S. Daukantas atsisakė šešiolikos anksčiau išverstų pasakėčių¹⁰.

Na, spausdinimui pasirinktas antrasis (*PaPhr*) variantas, nes jis kaip tik spaudai ir rengtas. *PaP* gal ir dėl atrodžiusios pasenusios rašybos spaudai nebetiko. Iškalbu ir tai, kad antrajame *PaPhr* rankraštyje yra 16 pasakėčių mažiau, bet nė viena nėra įtraukta kitokia, kaip galėtų būti, jei Daukantas būtų ne perdirbinėjęs savo *PaP* tekstą, o dar kartą vertęs iš lotyniško originalo. Motyvas atsisakyti kai kurių anksčiau išverstų pasakėčių galėjo būti ir spausdinimo kaštai – mažesnę knygą leisti pigiau. Iš tiesų, *PaP* rengtas maždaug pirmą 1836 m. pusę jau Sankt Peterburge, ir nėra duomenų, kad Daukantas šitą rankraštį būtų kam nors davęs (skolinęs). Greičiausiai ir po dešimties metų jį turėjo ir juo naudojosi, rengdamas *PaPhr*. Turbūt tik kada nors vėliau *PaP* ir *PaPhr* rankraščių keliai išsiskyrė: *PaP* rankraštį Juozas Tumas (Vaižgantas) veikiausiai dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą gavo iš Rugio (dovanojęs „Rūgys“¹¹), su Tumo rinkiniais jis pateko į Vytauto Didžiojo universitetą, o iš ten apie 1950-uosius – į Vilniaus universitetą. *PaPhr* kelias kitas – jis pateko prie rankraščių, Daukanto paliktų saugoti seseriai Anastazijai Kivyliuose (1892 m. būnant tuose Kivyliuose Mečislovo Davainio-Silvestraičio sudarytame Daukanto rankraščių sąrašė *PaP* neminėtas, nurodytas tik *PaPhr*: „50. 'Pasakas Phedro Jszgūldę ĩsz Łotiniszkos kałbos i Zámajtiszką Motiejųs Szauklys.' Ne visas rankraštis, 26 lapai in folio“¹²).

1.1. *PaPhr* POPIERIUS. *PaPhr* popierius neturi gamintojo vandenženklį, tačiau jame išpaustas gulsčio ovalo formos reljefinis dvigubos linijos išpaudas kairiame viršutiniame kampe; pavyzdžiui, išpaudas labai ryškus *PaPhr* 42: „КРАЧОЦЕЛЬСКОЙ [viršuje ir šonuose lanku] ФАБР. [apačioje]; П [per vidurį stačiame ovale]; Н. [kairėje nuo „П“ raidės stačiame ovale] Б. [dešinėje nuo „П“ raidės stačiame ovale]“ (žr. 2 pav.). Analogišką išpaudą yra radęs Sokratas Klepikovas 1844 m. dokumente: „КРАЧОЦЕЛЬСКОЙ / Н П / Б / ФАБР.“¹³. Popierius buvo gamintas Krasnoe Selo vietovėje netoli Sankt Peterburgo. Vėliau Klepikovas dar rado to paties Krasnoe Selo fabriko šiek tiek kitokius ovalius išpaudus, kurių tekstas tarsi tas pats, tačiau raidės „Н“ ir „Б“ ten ne didžiosios, o mažosios („н“ ir „б“) – dokumentai su tokiais išpaudais vėlesni (1846, 1851 m.)¹⁴.

⁹ Subačius 2021, 468–474.

¹⁰ Arbušauskaitė 1979, 109.

¹¹ Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių fondų apžvalgos, 1982, 141. Ačiū dr. Veronikai Girininkaitėi, padėjusiai surasti dovautojo pavardę. Labai tikėtina, kad tai gy-

dytojas Juozapas Rugys (1858–1919), knygnešys, ilgą laiką gyvenęs Švėkšnoje.

¹² Davainis-Silvestraitis 1892, 9.

¹³ Клепиков 1959, 105.

¹⁴ Клепиков 1968, 127.

2 pav. *PaPhr* 42: kairiame viršutiniame kampe išpaustas reljefinis dviem ištisinėmis linijomis apvestas gulsčias ovalas, viduje įrašas „КРАСНОСЕЛЬСКОЙ Н. Б. ФАБР.“, viduryje stačias ovalas, jame raidė „П“; LLTIBR: f. 1 – SD 5

Apie Krasnoe Selo popieriaus malūnus Zoya Uchastkina, be kita ko, rašė:

While the Upper Mill was passing through [...] vicissitudes, the Lower Mill, which had remained in POLTORATSKAYA's possession, continued to produce paper, although very intermittently. In 1838 POLTORATSKAYA sold this part to the merchant PETER PECHATKIN, who continued to make paper by hand for five years thereafter¹⁵.

Iš tokio paaiškinimo galima daryti išvadą, kad išpaudo raidė „П“ reiškė ‘Печаткинъ’ (Pečatkin), o ne ‘Полторатская’ (Poltoratskaja), nes 1838 m. ji jau buvo Žemutinį popieriaus malūną pardavusi, o raidės „Н“ ir „Б“ greičiausiai reiškė ‘Н.[ижней]’ ir ‘Б.[умажной]’, greta ‘ФАБР.[ИКИ]’ (Žemutinio popieriaus fabriko).

Atrodytų, kad analogišką *PaPhr* popierių Daukantas taip pat galėjo naudoti apie tuos 1844 m. (Klepikovo nurodyta data) ar vėliau, tad 1844-ieji galėtų būti laikomi *PaPhr terminus post quem* (TPQ) data. Žodžiu, labai atsargiai formuluojant galima sakyti, kad *PaPhr* Daukantas parašė kažkuriuo tarpsniu tarp 1844 ir 1846 m. pirmosios pusės (visų dvejų metų tokiam neilgam tekstui tikrai nereikėjo). Visgi tikėtinausia, kad rašytas 1846 m. ar šiek tiek prieš juos, galbūt tiesiog atsiradus galimybei spausdinti (Kanapackis buvo skyręs lėšų) Daukantas specialiai spaudai ir perrašė.

¹⁵ Uchastkina 1962, 29. Vertimas: „Kol Aukštutinis malūnas išgyveno [...] permainas, Žemutinis malūnas, likęs Poltoratskajos nuosavybe, toliau gamino popierių, nors

su ženkliais pertrūkiais. 1838 m. Poltoratskaja pardavė šią dalį pirkliai Piotriui Pečatkinui, kuris po to toliau darė popierių rankomis penketą metų.“

1.2. *PaPhr* RANKRAŠČIO YPATYBĖS. *PaPhr* rankraščio formatas yra *in folio* (30,6 × 20,2 cm), cenzūros komitetas sunumeravo 63 puslapius, dabar trūksta aštuonių (*PaPhr* 18–25). Rankraštis buvęs įrištas (susiūtas), ir iki *PaPhr* 33 imtinai du pluoštai tebėra neišardyti šiandien: *PaPhr* 1–17 ir 26–33. Tačiau nuo *PaPhr* 34 iki pabaigos lapai palaidi, galbūt atskirti spaustuvėje rinkėjams dalijantis, kuriuos tekstus kuris rinks. Visi lapai buvo perlenkti į keturias dalis, bet, matyt, ne visas rankraštis iš karto lenktas, o atskirais gabalais. *PaPhr* 45 ypač matyti nutrynimas dėl sulenkimo per patį lapo vidurį, aišku, kad toks sulenkimas pluoštelis ilgiau nešiotas ar ilgiau laikytas neištiesintas.

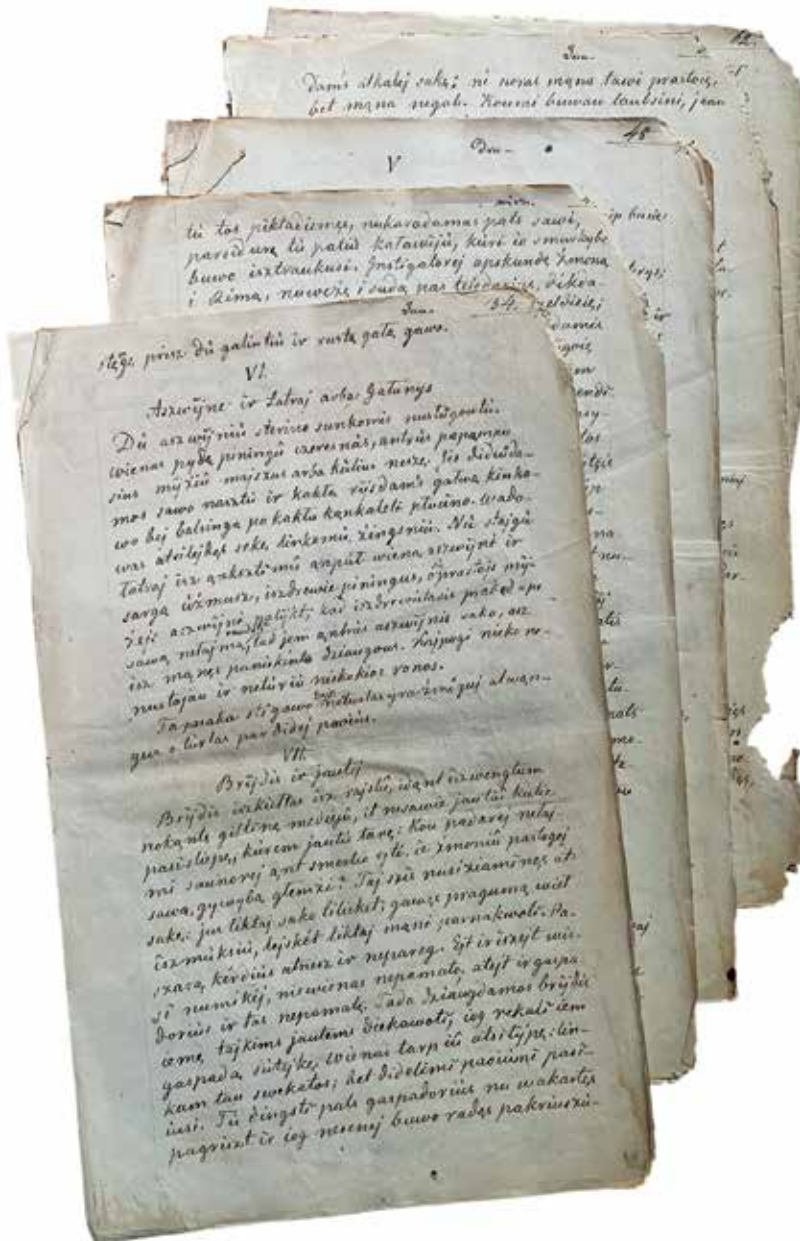
Palaidųjų *PaPhr* 34–63 lapų dešinys viršutinis kampas buvo apgraužtas, greičiausiai pelių. Visų apgraužimų vieta yra tas pats kampas. Graužimo „raštas“ skirtingas, bet sykiu ir panašus (maždaug pirma rankraščio pusė, *PaPhr* 1–17, 26–33, negraužta). Lapai, atrodytų, apgraužti bent maždaug trimis nevienodais „raštais“:

- 1) *PaPhr* 34–39;
- 2) *PaPhr* 40–47 ir 58–61;
- 3) *PaPhr* 48–57 ir 62–63.

Toks apgraužimo tipų rūšiavimas sąlygiškas, nes ir kiekvieno lapo „raštas“ šiek tiek skirtingas. Bet ryškesnių skirtumų turinčių „raštų“ sugrupavimas leidžia vertinti rankraščio būklę apgraužimo metu. Viena, maždaug sutampantys „raštai“ yra ne iš eilės sudėtuose lapuose: *PaPhr* 40–47 ir 58–61 „raštai“ panašūs, o tarp jų esantis *PaPhr* 48–57 graužtas kitaip; *PaPhr* 48–57 ir 62–63 taip pat panašūs, bet tarp jų yra kitokio „rašto“ *PaPhr* 58–61. Vadinas, graužimo metu lapai turėjo būti sudėti ne pagal paginaciją. Kadangi kur nors padėtus lapus pelėms turėjo būti patogiau graužti iš viršaus, nes apačia tikriausiai lietsi prie stalo, lentynos ar kito paviršiaus ir dėl to nebuvo taip betarpiškai prieinama, tai sudėtų lapų viršus greičiausiai buvo nugraužtas plačiausiu „raštu“, o apačia – siauriausiu. Dabar sudedant lapus pagal graužimo „rašto“ plotį, viršuje plačiausią, apačioje – siauriausią, galima rekonstruoti tokia eilę: *PaPhr* 40–47; 58–61; 34–39; 48–57; 62–63. O kai atitaikai tokia tvarka sudėtų lapų graužimo „rašto“ kontūrą tiksliausiai, tai pasirodo, kad graužimo metu lapai nebuvo sulygiuoti – šiek tiek paskleisti (žr. 4 pav.).

Gali būti, kad netvarkingas lapų sudėjimas ne iš eilės kaip nors susijęs su keliems rinkėjams priskirtomis skirtingomis teksto rinkimo atkarpomis, tačiau tai įrodyti labai sunku (apie rinkėjų darbą žr. toliau, 1.5.1–1.5.2). Tokia ne pagal paginaciją sudėta ir nesulygiuota rankraščio dalis (*PaPhr* 34–63) galėjo kuriam laikui būti palikta pačioje Pratzos spaustuvėje, galbūt jau baigus rinkti tekstą, bet dar prieš atsiimant Kanapackiui: kažkur paskleista, primiršta, nejudinama, kaip tik tada galėjo būti aptikta pelių. Gražinant Kanapackiui ta apgraužtoji dalis greičiausiai buvo sudėta į vieną pluoštą su likusiu rankraščiu (sudedant lapai tikriausiai sulygiuoti labiau, todėl vargu ar tada jau būtų galėję būti apgraužiami taip skirtingai).

Ta pati pelių apgraužtoji *PaPhr* 34–63 dalis patyrė ir kitą nelaimę – sušlapo, tik vanduo pateko ant popieriaus ne iš viršaus (ne ant *PaPhr* 34), o iš apačios, nes sudrėkimo dėmės didžiausios rankraščio pabaigoje (*PaPhr* 62–63). Artėjant iš apačios prie tos rankraščio dalies viršaus jos po truputį menkėja. Visgi iš sudrėkimo paliktų

3 pav. PaPhr 34–63, sudėti iš eilės pluoštais PaPhr 34–39, 40–47, 48–57, 58–61 ir 62–63; dešinys viršutinis kampas pelių tai mažiau, tai daugiau nugrauztas; sprendžiant iš nugrauzimo kontūro, graužimo metu lapai atrodo buvę sudėti kita eilės tvarka: PaPhr 40–47; 58–61; 34–39; 48–57; 62–63 (visų pluoštų dešinys žemutinis kampas sulietas vandens, o ir PaPhr 58–61, 62–63 sulietoje vietoje popierius net ištrūnijęs); LLTIBR: f. 1 – SD 5

tu tos piktaišmes, nukarodamas pats sauti,
parsiėdėm tu patid katawiji, kuri is smarkybe
buwo istraukusi. Instigatorėj apskundė žmona
i žima, nuwexi i suda, pas tejsdarius, dikoa-
mis iė ispliusxi tiriwiska, kuri ji welišis;
tėnaji stryjerėj iė giniois teji rodej stizawodamis
nehatti žmona essant. Tada tejsdarij tujois
wiesxpatėis Augustaus, wənt iime padietim
paskratyti ta sprawa diel repakliedimo sprendi-
mi, kurij paskui iswrijerke tejsybe isx lamy-
bes is lippe nugolūti berna, kajpe lixiu tos
piktaišmes, tardamis riji daugiaus gajlietėis
metriškes nuwėisų, sunaus is wiro, nekajp
iė, pas merkti. Nes iė but gəspadorius pransi-
sxiu iem ape itarima, žmonos nūdeime, isx na-
giniois is iswėjautiis kajp rijkinti, nebut nu-
mū sawo iswustimis. Nėkūmi tene nūken
ausys, bet is teneklaunas spierėj. Kartajis is tij
nusiėdė, ape kurius nēwėimoi, iė kurij is patis
nēwėisidėi, taj nu kilū yra gundinamis is
kropamis. Təumi gat dar kiji wima, pansi-
gieti, wənt kito tarimū nēwėisados teklauti-
mes, kajp sakoma yra, kito taraukės, bet is pats
tiriak prāta; kajpogi piriwista yra tarp žmo-
niū patarė isx myles ar skauges. Təumi te-
klaukės, kou pas piriwėrej. Paraxianu ape to-
plotij, iog daug diel didio trumpume gnt
manus rugo.

X.

Jordaris is Menawicelis

Jordaris baras iė nekokiū nēwėisidėi, kurij
newen nepadorej kalbiis is tiriwėis isx
io itartowamis, je tiriwėis essant. ar ditte ax
tiriwėis nēwėisidėi buti, atsake is Jordaris, iog

4 pav. Sulygiuotas nugrauzto PaPhr popieriaus dešinys viršutinis kampas sudėtas ne pagal paginaciją, o pagal nugrauzimo „rašta“ (PaPhr 40–47; 58–61; 34–39; 48–57; 62–63); matyti, kad grauzimo metu rankraščio lapai nebuvo sulygiuoti – šiek tiek paskleisti; LLTIBR: f. 1 – SD 5

„raštu“ intensyvumo ir formos atrodo, kad sušlapimo metu rankraštis irgi buvo sudėtas ne visai iš eilės, bet kita nei pelėms graužiant tvarka: *PaPhr* 46–47; 44–45; 42–43; 40–41; 49–51; 34–39; 52–63. Labiausiai drėgmės paveikti galiniai *PaPhr* 54–63 lapai suliejimo vietoje netgi aprtrupėjo, galbūt rankraštis šlapias išbuvo netrumpą laiką ir spėjo šiek tiek patrūnyti, o galbūt kas imdamas neatsargiai pirštais netyčia nuplėšė drėgno popieriaus gabaliukus. Rankraščio pabaigoje *PaPhr* 62–63 popierius pažeistas taip nemenkai, jog nutrupėjo net šiek tiek *PaPhr* 62 teksto (spaudinyje tas tekstas dar pateiktas visas, žr. 1 lentelę).

<i>PaPhr</i> 62	<i>PaPhs</i> 59
Pauksztis, kūrī kajmīnaj waden Cyruliū, k[...]	Pauksztis, kūrī kajmīnaj waden Cyruliū, kurs
ąnt žiamę lisdą sūk, ąntsztika jī neticziom[...]	ąnt žiamī lisdą sūk, ąntsztīko jī neti- cziomis
nedora lape; kūrę jis pamatęs, auksztin pa[...]	nedora lape; kūrę jis pamatęs, auksztin palie
kę	kę

1 lentelė. *PaPhr* 62 nutrupėjusios teksto vietos pažymėtos „[...]“, o atitinkamos *PaPhs* 59 vietos (ir kiti nesutapimai) paryškintos **pusjuodžiu šriftu**

Kadangi tekstas į spaudinį pateko visas, tai tikriausiai rankraštis sušlapo (trūnijo) jau po to, kai buvo surinktas. Reikia atkreipti dėmesį, kad teksto prarasta ne tiek daug – sumanus lietuviškai mokantis rinkėjas būtų galėjęs iš konteksto pats atkurti trūkstamus žodžių fragmentus (apie mokantį lietuviškai rinkėją žr. toliau, 1.5.2.1, 1.5.2.2, 1.5.2.4); tame pačiame sakinyje matyti ir daugiau rinkėjo padarytų išmanymą rodančių teksto patikslinimų (*nedora lape* nom. sg. f. → *nedora lape*). Vis dėlto, regis, tikėtinausia, kad renkamas tekstas dar buvo nepažeistas.

Kyla klausimas, ar rankraščio apgraužimas ir mirkimas vyko apie tą patį laiką. Svarbu, kad pelių graužimo ir mirkimo metu tie patys lapai buvo sudėti skirtinga tvarka. Graužiamieji lapai buvo šiek tiek pasklidę minėtomis penkiomis ne iš eilės sudėtomis atkarpomis. Vandens paveiktųjų tvarka kiek kitokia, štai p. 52–61 pluoštas yra paginacijos numatytoje vietoje prieš p. 62, jo eilė tikslesnė. Tačiau p. 34–39 ir čia yra ne vietoje, tarp p. 51 ir 52, nors jų vieta buvo šios dalies pradžioje. O pradžioje padėti p. 40–51, bet irgi netvarkingai: pirmi keturi lapai eina mažėjančia tvarka: p. 46–47; 44–45; 42–43; 40–41, lyg kas būtų po lapą dėjęs visus keturis vieną ant kito neapversdamas, o paskui neatstatė tvarkos. Svarbu, kad būtent šių keturių lapų (aštuonių puslapių) numeriai visai nugrauzti pelių. Todėl gali būti, kad buvo keblu atstatyti jų tvarką. Peršasi mintis, kad po pelių apgraužimo lapus norėta sudėti tvarkingiau – bet gal nelabai stengtasi (p. 34–39 ir liko viduryje tos dalies, kaip buvo ir pelių graužimo metu), ir gal nebuvo visai aišku, kaip tiksliai surikiuoti numerius praradusius p. 40–51. Po tokio aptvarkymo toji p. 34–63 dalis greičiausiai vėl kažkur padėta, ir ten sudrėko.

Vadinasi, graužimas ir mirkimas nevyko sinchroniškai. Jei tokios prielaidos teisingos, tai palaidų lapų atkarpas pelės graužė pirmiausia, po to kažkas jas kažkiek

lig irėjusi su savo jaunu būreliu gamitėis, tą
 erelis tyka jau tau paršelus pagrobti. Ove
 teįpat wissus nugarūdinusi bertiepiene savo
 atwangerni ūksi pasistiepe. Joz kūrvo nakti
 issis maudama ir lengwaj koi, pakit dama
 prisi mediciois, ir wakus savo papeniciusi it
 beet diet ju meyles wissa, diena pro ouksa
 saugodama žiurkrois: erelis tučtinuos tu
 pieis ant ozaku krupaudam's, ižiuta, pa
 wissint, o svernas glemidamas savo wajkus
 nu paciu mo iss künio nekūsielis danges
 nej. Badi wissu lizej su wakaj nujajzo.
 palikusis sawa kumus ka tiems ant pena.

Kijh tataj žmogus dūvelis sawo piktū,
 kōžnō's gat regule toa parakū.

erelis warna ir ropuris

Pris daug-galentiū nekūsi, negat alsi baruti,
 je tarp ju alsi rono nedovolis, tas kau wen milink
 wis west jo kojis gati ir medorūbe.

erelis pagawes ropuris, pakite ir raudontybet,
 kūrj iki sriet rago numusi lindunt nekūsi ne
 kaslieis ir nekokiū paciu mo nūpūjos. atlieka
 padeberejs warna ir jma orale warnodama, wej
 sako erelij, tu tuvis rjbe pūrete nagūsi, bet
 je nepamokisiu, kou tu tuvi su jū wejkti, nu
 wargsi nu patzi smagūmo. Paradiiūis iē dalt,
 tar ūm warna, idant issi kiele, dar aukstesej
 i padebereis palejstum ropuris iss aukste ant
 outas krūti, kūrjos raguj sūsi kutis galies ir drūsej
 walgyti. Paktaure erelis warnos tarima, issi ki
 les palejdo ir ropuris ant outomir sūsi kule. Tad
 erelis wenkartū su mokitojū pasidalijet rjbe
 ropuris sūdes.

Teįp kūrvi nu gimies luwo apginklūta, ne

patvarkė, o jau tada paliko gulėti, galbūt ilgesnį laiką, per kurį popierius sudrėko. Pabrėžtina, kad visi trys įvykiai – pelių graužimas, apytikslis lapų patvarkymas ir sušlapimas – nutiko tām pačiam palaidų rankraščio lapų pluoštui *PaPhr* 34–63.

Kita, nepasklidusi rankraščio *PaPhr* 1–17, 26–33 dalis taip pat patyrė nesėkmę – sulieta neaiškios kilmės skysčiu, palikusi tamsią dėmę. Ta dėmė geriausiai matyti *PaPhr* 33 ir 32 (žr. 5 pav.), ji persigėrusi per kelis rankraščio lapus ir verčiant atgal rankraščio pradžios link kas lapas vis blyškesnė, kol *PaPhr* 27 ir 26 tampa visai menka.

Dviejų didelių rankraščio dalių takoskyra buvo *PaPhr* 33–34, skirtingos rankraščio pusės nuo tos vietos patyrė skirtingus pažeidimus: kairioji susiūtų lapų dalis (*PaPhr* 1–17, 26–33) buvo sulieta tamsiu ar patamsėjusiu skysčiu (*PaPhr* 33–26), dešinioji palaidų lapų (*PaPhr* 34–63) – apgraužta ir vėliau padrėkusi.

Abi dalys turbūt ilgai nesudėtos kartu. O kai sudėtos, tai sudėtos turbūt dešiniajai pusei dar visai neišdžiūvus, nes p. 33 matyti panašios formos drėgmės ženklų toje vietoje, kur galėjo prisiliesti drėgnasis p. 63 kampas. Kitaip sakant, greičiausiai dar neišdžiūvusi *PaPhr* 34–63 dalis atvirkščiai, galu pridėta prie *PaPhr* 33, ir prisiglaudęs drėgnas p. 63 paliko panašų pėdsaką atitinkamoje p. 33 vietoje (žr. 6 pav.).

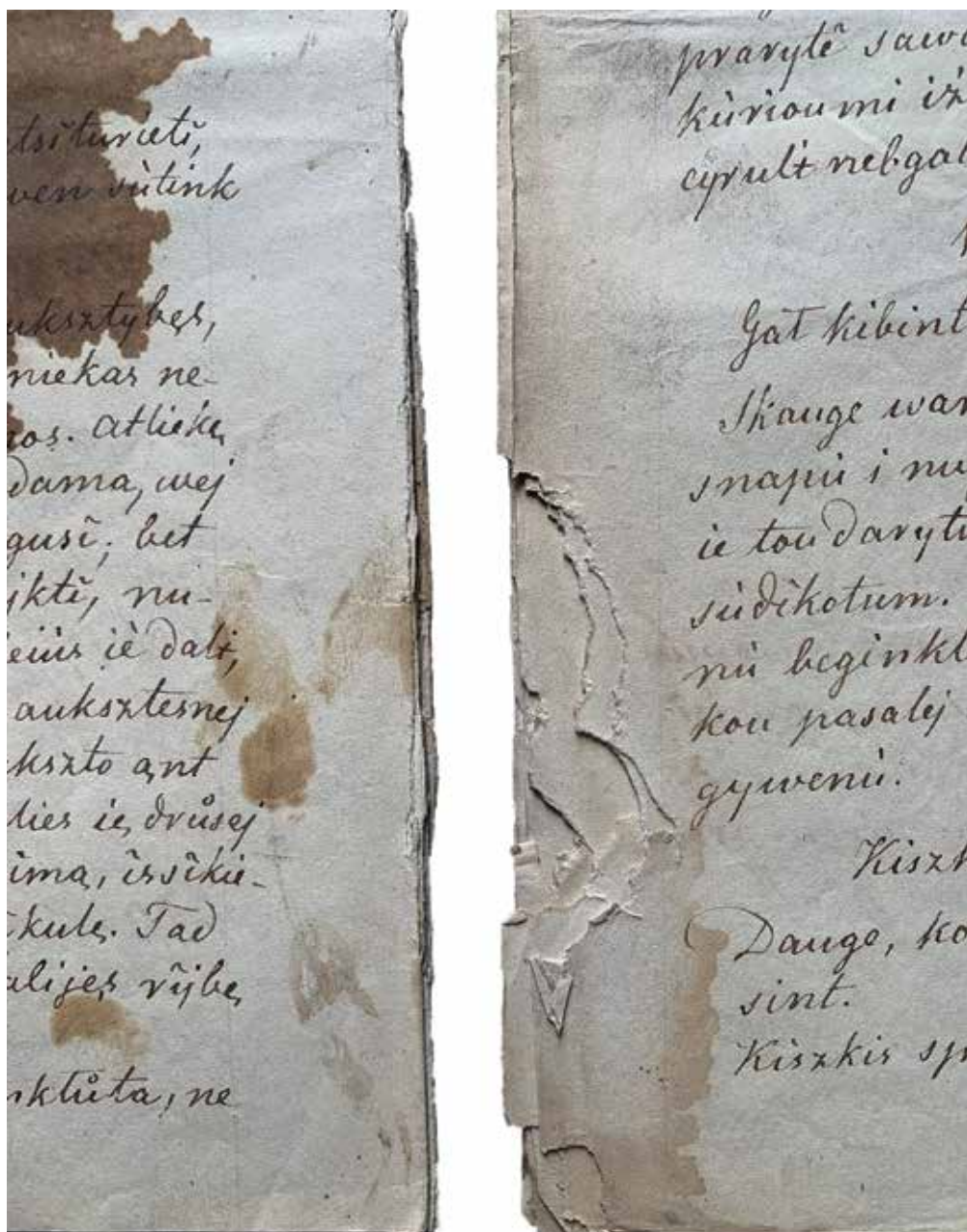
Čia reikia prisiminti, kad buvo ir trečioji, ne tokia didelė dalis – prapuolę *PaPhr* 18–25 puslapiai (jie pradingo prieš 1892 m. Mečislovui Davainiui-Silvestraičiui rankraščių aprašant¹⁶). Iš spaustuvės rankraščių turbūt atsiėmė Kanapackis. Tačiau vargu ar tai jo namuose rankraštis galėjo būti taip apgadintas – Kanapackiui tas rankraštis rūpėjo, atsiėmęs jame kruopščiai įrašė duomenis apie spausdinimą, apie tiražą, apie gražinimą Daukantui, apie tai, kad leido savo lėšomis. Daukantas, atgavęs iš Kanapackio, taip pat vargu bau taip žalojo rankraščių, nes kiti jo saugoti paprastai sveikeni, Daukantas buvo linkęs juos tausoti.

Todėl tikėtinausia, kad visi *PaPhr* sužalojimai nutiko dar Pratzo spaustuvėje. Surinkusi tekstą, išleidusi knygą spaustuvė dažniausiai nesaugodavo rankraščių (ir didžiumos paties Daukanto knygų rankraščiai neišlikę, *PaPhr* yra reta išimtis). Greičiausiai jau surinktas rankraštis spaustuvėje buvo kažkur padėtas, ant stalo, ant lentynos ar pan. – atskirai *PaPhr* 1–17, 26–33, atskirai *PaPhr* 34–63 dalys. Po tam tikro laiko kažkas galėjo pamatyti, kad pelės graužia rankraščių, pavartyti, šiek tiek patvarkyti eilę ir vėl padėti gal kur toliau nuo pelių, bet ten jį pasiekė, šiek tiek pasėmė bei kurį laiką mirkdė vanduo. Kai Kanapackis atėjo į spaustuvę rankraščio pasiimti, spaustuvininkai galbūt vienur surado vieną *PaPhr* 1–17, 26–33 dalį, kitur – kitą *PaPhr* 34–63, sudėjo ją dar drėgną su *PaPhr* 1–17, 26–33 dalimi iš kito galo, nuo p. 63, o trečiosios *PaPhr* 18–25 atkarpos galėjo iš viso nerasti.

PaPhr rankraštyje taip pat esama Pratzo spaustuvės pasižymėjimų pieštuku:

PaPhr 7 4 eil. iš viršaus paženklinta atskirti „tad pasaka“ nuo tolesnio žodžio „iszwirto“; spaudinyje *PaPhs* X tai nėra a lanko pabaiga, nėra net puslapio pabaiga, tik eilutės

16 Davainis-Silvestraitis 1892, 9: „Ne visas rankraštis, 26 lapai in folio.“

6 pav. PaPhr 33 ir 63 fragmentai: matyti p. 63 (dešinėje) vandens suliejimo ženklai; priglausta drėgmė turbūt šiek tiek paveikė ir p. 33 (kairėje); LLTIBR: f. 1 – SD 5

galas; galbūt rinkėjai pažymėjo eilutės pabaigą, kuria turėjo baigtis ir puslapis (jei ne lankas), tačiau viena eilutė nebesutیلpo į ankstesnį p. IX ir pateko į tolesnio p. X pradžią;

PaPhr 14–17 turinyje surašyti kiti pasakėčių puslapių numeriai (vėliau atsiradę ir spaudinyje), taip pat keletas kitų pataisymų (žr. toliau, 1.5.1);

PaPhr 26 ties Daukanto pasakėčia „XX Lutas parkarszīs“ pšt prirašyta „F. 2 p. 13“; taip pažymėta *PaPhs* spaudinio 2 lanko pradžia p. 13;

PaPhr 35 po viduryje sakinio esančių Daukanto žodžių „tardamis ritą metą rasintis ię nusty“ pšt prirašyta „F. 3 p. 25“; taip pažymėta *PaPhs* spaudinio 3 lanko pradžia p. 25; visgi paženklimas netikslus, nes po pažymėtos vietos dar dvi eilutės sutیلpo į ankstesnį 2 spaudinio lanką; kadangi *PaPhr* 31 buvusios dvi eilutės *Klausykės dielko tūri nedūtī gobszams o tajkījsēms brūktī īr ne praszomas* visiškai praleistos *PaPhs* 18 spaudinyje (spaudinyje irgi galėjusios sudaryti apie dvi eilutes teksto), tai galima spėti, kad jau surinkus ir tas dvi eilutes, jau pažymėjus 3 lanko pradžią pšt rankraštyje, galbūt visgi buvo nuspręsta tų eilučių atsisakyti – tai paaiškintų teksto pasislinkimą dviem eilutėmis aukštyn;

PaPhr 45 ties „Ketwīrtoie Atsklajda 1. Asilas ir Zīnej“ pšt pažymėta „F. 4 p. 37“; tai *PaPhs* spaudinio 4 lanko pradžia p. 37; ketvirtas lankas jau nepasislinkęs nė viena eilute;

PaPhr 46 ties Daukanto pasakėčia „III. Łape īr ūga“ pšt tarsi prirašyta „asilas“ [?];

PaPhr 55 ties „Penktoie Atsklauda [sic!] 1 Demetriūs īr Menandra“ pšt parašyta „F. 5 p. 49“; tai *PaPhs* spaudinio 5 lanko pradžia p. 49.

Vadinasi, raide „F“ žymėjo spaustuvės 2–5 lanko po 12 puslapių pradžias (nors trečio lanko pradžia dviem eilutėmis nesutampa), o raide „p.“ – naujo lanko pradžios *PaPhs* puslapį. Knygos spaudos lankų puslapiai yra tokie: *a*: I–XII; *b*: XIII–XXIV; 1: 1–12; 2: 13–24; 3: 25–36; 4: 37–48; 5: 49–60.

1.3. *PaP* IR *PaPhr* RANKRAŠČIŲ GRETYBĖS. Daukanto *PaP* ir *PaPhr* rankraščių genetinį ryšį rodo didelis tekstų panašumas (žr. 2 lentelę).

<i>PaP</i>	<i>PaPhr</i>
Zīnau , iog Zāmaite senowēs pasakas geb pasakote, ir iomys mokite sauo jaunū-menē, kaip swietī elgtēis īr kaip gudriū īr iszmintīgū žmogū bute ; asz noriedams, idant ije ne wen kō pasakote, bet īr skaitite turietum, iszguldiau Zāmaitiszkay Rimionū pasakas, tas kurios iki szioļ ūzliko rasztusī,. Brunkū iēs žinote ne wen paugūsījsims bet īr mažījsims 2r	Zīnau , iog Zāmajtej senowēs pasakas gieb pasakotī īr iomis mōkytī sawą jaunou-menē, kajp swietī elgtījs īr kajp gūdriū īr būklū wirū taptī ; asz noriedam’s, idant ije newen kou pasakotī; bet īr skajtytī turietum; īszgūldiau Lietuwiszkaj Rimionū pasakas, tas, kūrīos mums rasztusī iki szioļ ūzliko , kūres brąngū žīnotī ne wen paugūsīms bet īr mažījsīms 3

<i>PaP</i>	<i>PaPhr</i>
Pasakù wadinas ta žine ape koki dakta, ne raszta s ira saugioiema; bet žmoniù miniesinù ir minauoïemù užlaikoma , tep weinam pasakoint ape kokę noti, kits ię girdiejęs kittam pasako ir tãp tolaus 3r	Pasakù wadinas ta kaibã ape koki dakta, kùri yra ne raszta js saugioiema; bet žmoniù miniesinù ir minawoïemù užlajkoma ; nesgi wienam pasakoint ape kôkę noti, kits ię girdiejęs kĩtam pasako, ir tejp tolaus 5
wilk's pagiebsznus ludies priszokęs stigawoie ię, iog ne weinã szmoteli turinti iem dũte, bet deszinti. Awĩs prisũkta neteisiù ludiejemù, ko neskolieję , tũ užmokieję . Netrukùs awis pamatę wilkã dũbieję bekiuksonti; tay sako wĩlaus maľũ aľgã nu auksztibiù waldimiero tau parleista 10r	Wilk's pagėbsznus ludiejas sakę ię, iog ne wienã szmoteli turinti iem dũtĩ, nes stĩgawoie , iog deszinti. Awĩs priwersta netejsiù ludieiemù, koumi nebuwo skolingũ , tou užmokieję. Netrukùs, awĩs pamatę bekiuksanti dũbieie wilkã, ir sakę, tokę tau yra aľgã wiliaus nu auksztybiù waldimiero parlejsta 26
Baľonde wissadõs wengę wanagã ir wissadõs szaunumù sauo sparnũ iszliko nu gĩltinięs. Wanags negaliedams iũ tep prigaute, leidõs ont wilaus ir nukropę maľonę weisľę tokiù wiliũ 12r	Baľandej wissados wengę wanagã ir szaunumù sawo sparnũ iszliko nu gĩltinęs. Wanagas negaliedams tajp jũ prigautĩ, lejdos ant wilaus ir maľonę wejsľę tokiù pragumũ nukropę 30

2 lentelė. *PaP* ir *PaPhr* atitinkamų vietų pavyzdžiai; **pusjuodžiu šriftu** pažymėti leksikos, rašybos skirtumai (neparyškinti žodžių tvarkos, skyrybos ženklų, didžiųjų raidžių skirtumai)

Tekstai dažniausiai tie patys. Tik pakeista žodžių tvarka (*iki szioľ užliko rasztusĩ – rasztusĩ iki szioľ užliko*), parinktos kitos leksemos (*iszmintingũ žmogũ bute – bũklũ wirũ taptĩ; Žãmaitiszkaj – Lietuwiszkaj*) ar, bene ryškiausia transformacija, – labai modifikuota rašyba (iš *Sankt Peterburgo pradžios ortografijos lũžio maždaug į Sostinės ortografiją*). Ir taip perdarinėta didžiuma maždaug atitinkančių tų pačių tekstų (tik, kaip minėta, *PaPhr* trūksta aštuonių puslapių, taip pat ten įtraukta mažiau pasakėčių).

Apie *PaP* ir *PaPhr* skirtumus Kazys Grigas yra užsiminęs taip: „Abu rankraščiai skiriasi tik rašybos mažmožiais“¹⁷. Tai tokio stereotipinio mąstymo, kad rašyba tik mažmožis, atspindys.

1.4. *PaPhr* RAŠYBA. *PaP* ir *PaPhr* tekstai daugelyje vietų panašūs, todėl patogu lyginti jų žodžiuose atsispindinčią ortografijos ypatybių kaitą. Daukantas naudojosi

¹⁷ Grigas 1983, 13, išn. 3.

PaP tekstu, ir galima išvelgti dvejopą jo ortografinę taktiką: 1) kaip jam labai įprasta, taikyti savo naujai nusistatytą rašybą, tai yra *keisti* prototipo rašybą naujesniaja; 2) iš principo *išlaikyti* ar bent *atsižvelgti* į senesniąją prototipo rašybą.

1.4.1. PAKEISTOSIOS YPATYBĖS. Daugeliu atvejų *PaPhr* Daukantas keitė *Sankt Peterburgo pradžios lūžio PaP* rašybą naujesniaja – pritaikė tuo metu savo nusistatytosios *Sostinės ortografijos* ypatybes.

1.4.1.1. <i, î> → <î> [ę]. Senesnysis <î> [ę] rašmuo su skliauto formos cirkumfleksu liautasis rašyti *Spaudinių lūžio* pabaigoje ir *Patarlių lūžio* pradžioje (prieš 1838-10-29). *PaPhr* jis (ir paprastoji <i>) gana nuosekliai keistas <î> rašmeniu su riestiniu cirkumfleksu, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

Žīnau 2r → *Žīnau* 3; *īr* 2r → *īr* 3; *swietī* 2r → *swietī* 3; *īr* 2r(2×) → *īr* 3(2×); *īszguldiau* 2r → *īszgūldiau* 3; *žīnote* 2r → *žīnotī* 3; *paugūsijsīms* 2r → *paugūsīms* 3; *wīlks* 10r → *Wīlk's* 26; *Awīs* 10r → *Awīs* 26; *wīlką* 10r → *wīlką* 26; *īszliko nu gīltiniēs* 12r → *īszliko nu gīltīnēs* 30.

Pasitaikydavo ir retų nukrypimų, pvz., *wīlks PaP* 3r → *wīlk's PaPhr* 5. Čia Daukantas, matyt, buvo paveiktas ne tiesiogiai šio *PaP* pavyzdžio, bet apskritai dažnai matomo <î> ženklų tame nurašomame rankraštyje.

1.4.1.2. <y> [i, i] KAMIENUOSE. Raidė <y> ilgosios ir siaurosios [i, i] reikšme kamienuose vietoj <i> Daukantas įvedė bent trijose pozicijose: a) *būti* praes. 3 formoje *yra* 'yra'; b) priesagoje *-yba, -ybe* (<-yba, -ybe>); c) inf. priesagoje *-yti* (<-yti>).

1.4.1.2.1. *yra* 'yra'. *Spaudinių ortografijos lūžio* metu nuo *Prasmos lotynų kalbos* (PRASMAŲ LOTINŪ KALBŌS, PARASZĘ K. W. MYLE. PETRAPILIE. Ispausa pas K. Hintze, 1837; toliau – *Pras*) ir tolesniuose tekstuose Daukantas buvo griežtai nutaręs veiksmažodžio *būti* praes. 3 formą rašyti su raide <y> – *yra* 'yra', nors dar anksčiau buvo rašęs su <i>. Toks griežtas nusistatymas nepakito ir *PaPhr*, *yra* rašyta labai nuosekliai su <y> raide, nebe su <i>, plg. (*PaP* → *PaPhr*): *ira* 3r, 17r, 21r, 21v, 23r(2×), 23v, 24r(2×), 25v(2×), 31v(2×) → *yra* 5, 40, 49, 50, 52(2×), 53, 54(2×), 56(2×), 59(2×).

1.4.1.2.2. <-yba, -ybe>. Gana nuosekli ir priesagų *-yba, -ybe* rašybą su <y>. Iš *PaPhr* suskaičiuotų 46× atvejų net 43× turi <y> (<-yba, -ybe>) ir tik 3× – <i> (<-iba, -ibe>). *PaP* visada rašyta su <i>, tad absoliuti didžiuma *PaP* <-iba, -ibe> transformuota į *PaPhr* <-yba, -ybe> (retkarčiais <-yba, -ybe> prirašyta naujai, kur *PaP* atitinkamoje vietoje tų priesagų nebuvo), pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

gudribū 2r → *gudrybē* 3; *ø* 4r → *dorybēs* 7; *prekibà* 4v → *prekybaj* 8; *giwibą* 5r → *giwi* → *giwybą* 9; *rustibe* 5v → *rustybe* 10; *ø* 10v → *łabdarybą* 27; *ø* 11r → *kaltybī* 28; *ø* 13v → *auksztybēs* 33; *tomsibiesī* 17r → *tamsybe* 40; *kaltibę* 17v(2×) → *kaltybe* 41(2×); *łabdaribę* 18r → *łabdarybę* 43; *ø* 18v → *auksztybiū* 44; *grazibe* 19r → *grazybe* 44; *wergibą* 20v → *wergybę* 47; *smarkibę* 17r → *smarkybe* 40; *wiresnibe* 21r → *wiresnybe* 48; *narsibēs* 22r →

narsybės 50; *teisibė* 22r → *tejsybė* 51; *auksztibiū* 22v → *auksztybiū* 51; *narsibieje* 22v → *narsybie* 51; *doribieje* 22v → *dorybie* 51; *drūsibī* 25v → *drūsytī* 56; *teisibe* 28r → *tejsybe* 58; *ø* 31v → *smarkybės* 59; *lūsibė* 31v → *lousybė* 60; *aklibės* 33r → *aklybės* 62; *giwiba* 34r → *gi* → *gywyba* 63.

Tiesa, prasprūdo trys atsitiktiniai atvejai su nepakeista <-iba, -ibe>: *prekibôs PaP* 4v ≈ *prekibos PaPhr* 8; *auksztibiū PaP* 23r = *auksztibiū PaPhr* 52; *geribiemys PaP* 23v ≈ *geribiemis PaPhr* 53. Vis dėlto galima teigti, kad *PaPhr* Daukantas tvirtai rinkosi raidę <y> priesagoms *-yba, -ybė* žymėti, tad laikėsi *Sostinės ortografijos* – taip ėmė rašyti 1841 m. *Maldų katalikų rankraštyje* (*Maldas Katalikū Pagal Bažnicz[io]s S. Rimo išsraszylas Metuse 1842*; LLTIBR: f. 1 – SD 18; toliau – MK) ir *Abecielos lietuvių* spaudinyje (*ABECIELA LĪJTUWIŪ-KALNIENŪ ĩr ŽIAMAJTIŪ KAŁBOS, PETROPILIE*. Isspausta pas K. Kraju, 1842; toliau – ABC), *Patarlių lūžio* pabaigoje ir *Sostinės ortografijos* pradžioje.

1.4.1.2.3. <-ytī>. Taip pat gana stabiliai rašė *Sostinės ortografiją* atitinkančią bendraties priesagos raidę <y> (<-ytī>). Iš *PaPhr* suskaičiuotų 45 inf. *-yti* atvejų net 41× yra su <y> (<-ytī>), retkarčiais <-yti>, <-yteis>) ir tik 4× su <i> (<-ite>, <-itę>). *PaP* visada rašyta tik su <i>, tad absoliuti didžiuma jų pakeista į <y> (kartais <-ytī> prirašyta naujai, kur *PaP* tokios bendraties nebuvo), pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

mokite 2r → *môkytī* 3; *skaitite* 2r → *skajtytī* 3; *ganite* 2r → *ganytī* 3; *waldite* 2r → *waldytī* 3; *matite* 3r → *matytī* 5; *parodite* 3v → *parodytī* 6; *užlaikite* 4r → *ūžłajkytī* 7; *darite* 5r → *darytī* 9; *sakite* 5r → *sakytī* 9; *lasite* 6v → *łasytī* 13; *issiwaisite* 10r → *issīwajsytī* 26; *abidite* 10v → *abidyti* 27; *grôbstite* 11r → *grobstyti* 28; *walgite* 11v → *walgyti* 29; *atmonite* 11v → *atmonyti* 29; *slapstiteis* 12r → *slapstyteis* 30; *ø* 12r → *plieszyti* 31; *pramanite* 14v → *pramanyti* 35; *ø* 14v → *žudyti* 36; *parkratite* 16v → *parkratyti* 39; *klausite* 17v → *klausyti* 41; *ø* 21r → *dalyti* 48; *ø* 21v → *praryti* 50; *girdite* 32r → *girdyti* 60; *prarite* 32v → *praryti* 61.

Ir tik keturi *PaPhr* inf. atvejai pasitaikė su priesagos raide <i>: *ø PaP* 5r → *atmonitī* *PaPhr* 10; *parmanite PaP* 18r ≈ *parmanitī PaPhr* 42; *parmanite PaP* 21r ≈ *parmanitę* [sic!] *PaPhr* 48; *žwalgiteis PaP* 32v ≈ *žwalgiteis PaPhr* 61. *Sostinės ortografijai* būdinga raidė <y> inf. priesagoje rašyta 91,11 % atvejų, o senesnioji <i> – tik 8,89 % (<-ytī> variantas buvo ryškiau atsiradęs maždaug nuo 1841 m. rengto ABC spaudinio, *Patarlių lūžio* pabaigoje ir *Sostinės ortografijos* pradžioje).

1.4.1.3. [ai, ei] KAMIENUOSE IR GALŪNĖSE <ai, ei> (<â>, <iey>) → <aj, ej>. *PaP* [ai, ei] <ai, ei> (<â>, <iey>) kamienuose *PaPhr* keisti naujesniais jotiniais variantais <aj, ej>, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

Zâmaite 2r → *Zámajtej* 3; *kaip* 2r → *kajp* 3; *skaitite* 2r → *skajtyti* 3; *užlaikoma* 3r → *ūžłajkoma* 5; *tâp* 3r → *tejp* 5; *neteisiū* 10r → *netejsiū* 26; *parleista* 10r → *parlejsta* 26; *gieydė* 10r → *gejdė* 26; *gaiszt* 11r → *gajsztaj* 28; *kaili* 11r → *kajli* 28; *staiplies* 11v → *stajplies* 29; *łaižontė* 11v → *łajžidama* 29; *leidôs* 12r → *lejdos* 30; *weislė* 12r → *wejslė* 30; *paweikiau* 24r → *nuwejkiau* 54.

Ir įvairiose galūnėse atsirado <-aj, -ej>, pvz. (PaP → PaPhr):

Zāmaitiskaj adv. 2r ≈ *Lietuwiskaj* 3; *wilkaj* nom. pl. m. 2r ≈ *wilkaj* 3; *tenaj* adv. 2r ≈ *tīnaj* 3; *wiraj* nom. pl. m. 3r ≈ *wiraj* 5; *darbay* nom. pl. m. 3r ≈ *darbay* 5; *didey* adv. 3v ≈ *dīdej* 7; *pauksztey* nom. pl. m. 4r ≈ *pauksztej* 7; *lapè* dat. sg. f. 12r ≈ *lapej* 13; *kursay* 12r ≈ *kūrsaj* 14; *daugesnè* adv. 14v ≈ *daugesnej* 23; *laksztingalà* dat. sg. f. 19r ≈ *laksztingataj* 44; *warnaj* dat. sg. f. 19r ≈ *warnaj* 44; *bey* 25r ≈ *bej* 55.

1.4.1.4. ATVIRŪ GALŪNIŪ [ei] <-ij, -ei> → <-īj>. Atvirose žemaitiškose [-ei] galūnėse Daukantas labai dėsniai įvedinėjo savo naujesnį rašybos variantą <-īj>, dažniausiai nom. pl. m. įvardžiu *kurie, tie* galūnėje (*kūrīj, tīj*), bet retkarčiais ir iness. sg. (*spejgūjtīj*), dat. sg. (*naktīj, szunīj*) ir adv. (*netolīj*) galūnėse – <-ij>, <-ei> (net ir <-ey>) keitė į <-īj>, pvz. (PaP → PaPhr):

kurij 2r → *kūrīj* 3; *tij* 2r → *tīj* 3; *kurij* 3r, 3v, 4r → *kūrīj* 5, 6, 7; ø 4r → *kūrīj* 7; *kurij* 4r → *kūrīj* 8; *tij* 4r → *tīj* 8; *kurij* 4v, 6r, 6v → *kūrīj* 8, 12, 13; *tij* 10v → *tīj* 27; *kurij* 10v → *kūrīj* 27; *szūnei* 10v → *szunīj* 27; *Szij* 11r → *szīj* 28; *kurij* 11v(2×) → *kūrīj* 29(2×); *tolij* 12r → *tolīj* 30; *kurij* 14v → *kūrīj* 35; *numei* 14v → *numīj* 35; *tij* 14v → *tīj* 36; *kurij* 14v, 15r(3×), 15v → *kūrīj* 36, 36(3×), 37; *naktei* 15v → *naktīj* 37; *kurij* 17r → *kurīj* 40; *tij* 17r → *tīj* 40; *kurij* 17r, 17v → *kūrīj* 40, 41; ø 18r → *szunīj* 43; *numei* 19v(2×) → *numīj* 45(2×); ø 22v → *kūrīj* 51; *tij* 22v → *tīj* 51; *netoley* 23v → *netolīj* 53; *kurij* 24r(3×) → *kūrīj* 54(3×); ø 24r → *spejgūjtīj* 54; ø 24r → *kūrīj* 55; *kurij* 25v → *kūrīj* 56; *kurij* 25v → *Kūrīj* 56; *tij* 25v → *tīj* 56; *kurij* 25v → *kūrīj* 56; *numei* 31v → *numīj* 59; *szūnei* 33r → *szunīj* 61; *monei* 33r → *manīj* 62.

1.4.1.5. ŠAKNŪ [ei] RAIŠKA. 1836 m. I pusę rašydamas PaP Daukantas dar skyrė neblogai išlaikytus keturis diftongo [ei] raiškos variavimo tipus (kad ir kiek pakitusius nuo jų skyrimo dar Rygos rankraštyje *Istorija žemaitiška [ISTORYJE ZEMAYTYSZKA; LLTIBR: f. 1 – SD 2; toliau – IZ] 1831–1834 m.*¹⁸). Tačiau netrukus *Spaudinių lūžio* metu (apie 1836 m. II pusę–1838 m.) didžiuma tų variavimo tipų labai supaprastėjo (supanašėjo), o per *Patarlių lūžį* (apie 1838–1841 m.) variavimo tipai buvo tiesiog sunaikinti¹⁹.

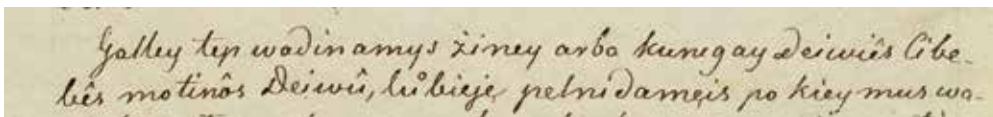
1.4.1.5.1. PIRMASIS VARIJAVIMO TIPAS. Pirmajam diftongo [ei] raiškos variavimo tipui Daukantas Rygos periodu buvo skyręs keturis dažnus žodžius: *diena, Dievas, vienas, -a, vieta* ir jų vedinius. IZ juos dažniausiai žymėjo <ei> [ei], nors šaknyje *vien-* neretai parašydavo ir aukštaitišką <ie> [ie]. PaP šių žodžių šaknyse taip pat dažniausiai rašė <ei>²⁰. Vėliau *Patarlių lūžio* metu ir šis pirmasis variavimo tipas buvo ištirpęs, įgijęs apibendrinamąją <ij> raišką.

Tokiais apibendrintais <ij> variantais ir čia, PaPhr, Daukantas šiek tiek keitė pirmojo variavimo tipo pavyzdžių, labiausiai šaknyje *Diev-* (PaP → PaPhr): *Deiwie* 18v, 19r(2×) → *Dījwie* 43(2×), 44; *Deiwe* 19r → *Dījwe* 44; *Deiwie* 19r → *Dījwe* 44; *Deiwiês* 19v → *Dījwies* 45 (žr. 7 ir 8 pav.); *deiwams* 23r → *Dījwams* 52.

¹⁸ Plg. Subačius 2018, 173–216.

²⁰ Subačius 2021, 54.

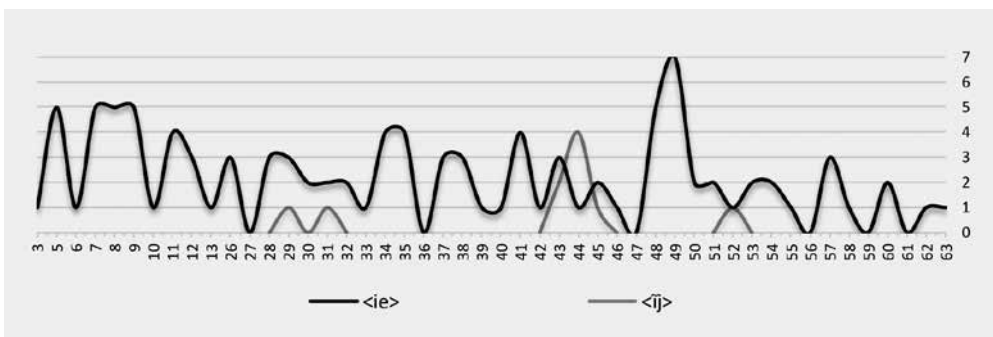
¹⁹ Plg. Subačius 2021, 309.

7 pav. PaP 19v: fragmentas su formomis *Deiwis* 1 eil. ir *Deiwu* 2 eil. (plg. 8 pav.);
VUB RS: f. 1 – E 73

Šiek tiek naujojo digrafo <ij> pasitaikė ir žodžių *diena*, *vienas*, *-a* šaknyse: *warg-deines* → *wargdeineys* PaP 11v → *wargdijnejs* PaPhr 29; *poweiną* PaP 12r → *po wījną* PaPhr 31.

Vis dėlto *didžioji* pirmojo variavimo tipo atvejų dalis PaPhr yra keista *kitaip* – ne naujuoju žemaitišką tarimą žyminčiu digrafu <ij>, o aukštaitišką tarimą reiškiančiu digrafu <ie>, taigi dažniausiai rinktas ne <ei> [ei], vyravęs PaP, o aukštaitiškas <ie> [ie] (žr. 1 diagramą).

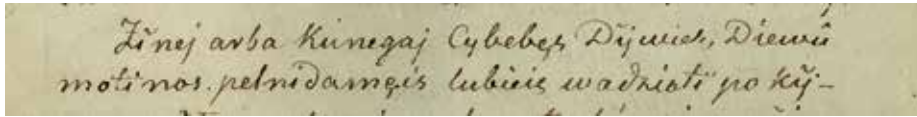

1 diagrama. 1-ojo [ei] raiškos variavimo tipo šaknyse PaP <ei> [ei] pakeitimas PaPhr:
a) pagal *Patarlių lūžį* ir *Sostinės ortografiją* į <ij> (10×); b) naujai į aukštaitišką <ie> [ie] (105×)

Pirmojo [ei] variavimo tipo naujoviškos aukštaitiškos <ie> raiškos pavyzdžių yra net 91,30 %, o apibendrintosios <ij> – tik 8,70 % (105× : 10× arba 10,5 : 1). Kitaip sakant, Daukantas čia ėmė tolti ir nuo savo *Sostinės ortografijos* <ij> raiškos, ėmė keisti žemaitiškas lytis aukštaitiškomis, aukštaitino.

Reikia atkreipti dėmesį, kad taip Daukantas aukštaitino tik pirmojo variavimo tipo pavyzdžius, o antrojo, trečiojo ir ketvirtojo, kaip netrukus bus matyti, nuosekliai keitė *Sostinės ortografijos* digrafu <ij>. Vadinasi, nors jau daug anksčiau *Patarlių lūžio* metu tuos keturis [ei] raiškos variavimo tipus buvo suniveliavęs, visgi čia, paveiktas PaP prototipo, vėl skyrė atskirą pirmąjį [ei] rašymo variavimo tipą (*dien-*, *Diev-*, *vien-*, *viet-* šaknyse). Taigi digrafas <ei> (kartais <ie, e>) dažniausiai buvo pakeistas (kartais išlaikytas) <ie>, pvz. (PaP → PaPhr):

diena: *deina* 4v → *dieną* 8; *kieykdeina* 5v → *kijk diena* 11; *deinosi* 6r → *dienosi* 12;
wargdeinems 11v → *wargdienems* 30; *kas deina* 12v → *kas dieną* 32; *deiną* 13r → *dieną*

8 pav. PaPhr 45: fragmentas su formomis *Dījuies* 1 eil. ir *Dieuwū* 1 eil. (plg. 7 pav.); LLTIBR: f. 1 – SD 5

33; *deinoms* 14v → *dienoms* 35–36; *Deina* 15v → *Diena* 37; *kieykdeina* 16r → *kījkdiena* 38; *kas deina* 16r → *kījkdiena* 38; *deinomys* 18v → *dienomis* 43; *deinoie* 21r → *dieno* 49; ø 25r → *dieno* 55; *deiną* 32r → *dij* → *dieną* 60; *deinôs* 32r → *dienàs* 60;

Dievas: *Deiway* 11v → *Diewaj* 29; *Deiwi* 16r → *Diewe* 39; *Deiwū* 18v → *Diewū* 43; *Deiway* 18v → *Diewaj* 43; *Deiwū* 19r, 19v → *Diewū* 44, 45 (žr. 7 ir 8 pav.); ø 21r → *Pujkdiewej* 49; *Deiwas* 22r → *Diewus* 50; ø 22v → *Diewas* 51; ø 23r → *Diewams* 52; *Deiwàs* 24r(2×) → *Diewajs* 54(2×); ø 26v → *Diewaj* 57; *Deiwo* 33r → *Diewo* 62;

vienas, -a: *kieykweinam* 2r → *kījkwienam* 3; *weinam* 3r → *wienam* 5; *weinog* 3r → *wienog* 5; *Wienog* 3r → *Wienog* 5; *weinog* 3r, 3v → *wienog* 5, 6; *kieykweinoie* 3v → *kiejkwienoie* 7; *weinog* 3v, 4r(2×) → *wienog* 7(3×); *kieyk wens* 4r → *kiejkwienas* 7; *weino* 4r → *wieno* 8; *weina* 4v → *wieną* 8; *kieykweino* 4v → *kījkwieno* 8; *weina* 4v → *wieną* 8; *weino* 4v → *wiena* 9; *weinoie* 4v → *wienoie* 9; *weinog* 5r(2×) → *wienog* 9(2×); *weinam* 5r → *wienam* 9; *kieykweinam* 5r → *kījkwienam* 10; *kieykwens* 5v → *kījkwienas* 11; *weinog* 5v → *wienog* 11 (bet ir sulig PaP *Wienog* 5v = *Wienog* 11; *kieyk wens* 18v ≈ *kijkwens* 43);

vieta: *weita* 3r → *wieta* 5; *weitôs* 11v → *wietos* 29; *weitoie* 11v → *wietoie* 30; *weita* 12r → *wieta* 31; *weitoie* 17v → *wieto* 41; *weitoie* 20r, 26v → *wietoie* 46, 57.

Greta visų šių pavyzdžių, dar galima minėti aukštaitišką digrafą <ie>, išlaikyta kamiene *viešpat-*; čia Daukantas iš seno nuosekliai rašė aukštaitišką <ie>, plg. *wieszpatauint* PaP 6r ≈ *wieszpatauiient* PaPhr 12. Pagaliau ir žodis *Lietuwos* PaPhr 12 parašytas su <ie>, kaip Daukantas jau buvo nusistatęs *Dainių* spaudinyje, baigtame rengti 1845 m. vasarą, bet kaip dar nebuvo linkęs žymėti *Bd*, kurį baigė prieš 1844 m. vidurį (tad ir PaPhr iki 1844 m. dar turbūt nebuvo ėmęs rengti).

Taigi pirmasis [ei] raiškos variavimo tipas šaknyse Daukanto galvoje vėl atgijo, pats jo (atnaujintas) skyrimas turbūt buvo prototipo PaP poveikio rezultatas. Tad nors grafinės <ei> [ei] raiškos iš PaP neperėmė, modifikavo į <ie>, tačiau patį pirmąjį tipą kaip skirtingą atgaivinti padėjo PaP pavyzdys. Pakeista grafinė raiška, bet perimta keturių dažnų šaknų (*dien-*, *Diev-*, *vien-*, *viet-*) išskirtinumo idėja.

1.4.1.5.2. ANTRASIS, TREČIASIS IR KETVIRTASIS VARIJAVIMO TIPAS. Skirtingai nuo pirmojo [ei] raiškos variavimo tipo, antrąjį, trečiąjį ir ketvirtąjį Daukantas PaPhr niveliavo pagal naujasias savo nuostatas, t. y. iš principo jų įvairovę keitė vieninteliu *Sostinės ortografijos* variantu <ij>. Čia aprašant atrinkti ir tie PaPhr pavyzdžiai, kurie turi analogišką prototipą PaP, ir tie, kurie neturi.

Antrasis tipas: *PaP* <ei> <ei> <ij> (<ij>, <ei>), atsitiktinai net <ei>, <éy>, <ey>, <éj>) → *PaPhr* <ij>; *ašvienis*, *attiesti*, *briedis*, *giežti*, *kviesti*, *miegas*, *miegoti*, *mielės*, *miežis*, *riebus*, *riesti*, *sriegti*, *šviesa*, *tiesa*, *viešėti*, *žiema* žodžių šaknyse ir vediniuose²¹:

ø 10v → *atgiję* 27; *pakweitusi* 11r → *pakwītusi* 28; *pakweites* 11r → *pakwītęs* 29; *węiszne* 11v → *wīsznej* 29; *węiszni* 11v → *wīszne* 29; *rijbė* 13v → *rījė* 33; *rijbes* 13v → *rījė* 33; *Aszweine* 14r → *Aszwījne* 34; *aszwiņniū* 14r → *aszwījniū* 34; *mijžiū* 14r → *mījžiū* 34; *reįzdams* 14r → *rįsdam's* 34; *aszweini* 14r → *aszwījni* 34; *mijzius* 14r → *mījzejs* 34; ø 14r → *aszwījnis* 34; *Brėidys* 14r → *Brījdis* 34; *Brėidys* 14r → *Brījdis* 34; *brėidys* 14r → *brījdis* 34; *brėjdi* 14v → *brījdio* 35; *mijles* 14v → *mījles* 35; *mijles* 14v → *mījles* 35; ø 14v → *atįjstī* 35; *tįjsos* 15r → *tįjsos* 36; *Aszweinys* 15r → *aszwījnis* 36; *aszweini* 15r → *aszwījni* 37; *szweisoie* 15v → *szwījso* 37; *tęisą* 16v → *tįsą* 39; *bemęigtontę* 17r → *bemįjktanti* 39; *męigūsta* 17r → *mįjgousta* 39; *meįziū* 17v → *mījziū* 41; *tįsą* 17v → *tįsą* 41; ø 17v → *nesrįjgtu* 41; *męigote* 18v → *mįjgotī* 43; *Męigote* 18v → *Mįjgotī* 43; ø 19v → *tįsesnej* 45; *srijgama* 20r → *srįjgama* 46; *pagrėjau* 20v → *pagrįjeau* 47; *ateisę* 22v → *atįję* 51; *nemįjgodams* 23r → *nemįjgodam's* 52; *pakwėystė* 24r → *pakwījstī* 54; *žėimà* 24r → *žįmaj* 54; *susiręitusi* 24r → *sūsirįjtusi* 54; *męizius* 25v → *mījzius* 56; *sreigama* 31v → *srįjgama* 59; *tįsą* 31v → *tįsą* 59; *pakweystas* 31v → *pakwījstas* 59; *Tįsa* 33r → *Tįsà* 62; *aszweiniū* 33v → *aszwījniū* 62 ir kt.

Trečiasis tipas: *PaP* <ij> (<ij>, <ei>) → *PaPhr* <ij>; *lieka*, *liekys*, *lieknas*, *lielis*, *liepti*, *liesti*, *liežuvis*, *piemu*, *pienas*, *pietūs*, *pieva*, *siekti*, *tieki*, *tiekti* žodžių šaknyse ir vediniuose²²:

pįjmenelis 2r → *pįjmenelis* 3; *tįjk* 3v → *tįjk* 6; *atlijktamam* 4r → *atlijktamam* 8; *pasįjkę* 5v → *pasįjkę* 10; ø 5v → *lįjlo* 11; *pasįjkę* 10v → *pasįjkę* 26; *lijzuwi* 11r → *lįjzuwi* 28; *lįjp* 11r → *tįjp* [t. y. *lįjp*; spaudinyje pataisyta į *lįjp* *PaPhs* 14] 28; *Pįjwoie* 11r → *pįjwo* 28; *palįjkt* 11r → *palįjkt* 28; *pįjtū* 11r → *pįjtu* 29; *pįjminū* 11v → *pįjmenū* 30; *lijkno* 12r → *lįjknō* 30; *atsilįjpe* 12v → *atsilįjpe* 32; *lijknū* 12v → *lįjknū* 32; *tįjk* 12v → *tįjk* 32; *dwilįjlįs* 13r → *dwilįjlįs* 33; *palįjkt* 14r → *palįjkt* 34; *atsilįjpe* 14r → *atsilįjpe* 34; *lįjpe* 14v → *lįjpe* 35; *pįjmenys* 14v → *pįjmenys* 35; ø 14v → *pįjmenū* 35; *pįjmenys* 14v → *pįjmenius* 36; *lįjpusi* 16v → *lįjpusi* 39; *lįjpe* 17r → *lįjpe* 40; *lįjpimo* 18r → *lįjpīmō* 42; *pįjneliū* 18r → *pįjnelū* 42; *atsilįjpe* 19r → *atsilįjpe* 44; *tįjkte* 19v → *tįjktī* 45; ø 19v → *atsilįjpe* 45; *tįjk* 20r → *tįjk* 46; *itįjktum* 21r → *itįjktum* 49; *pasįjkte* 22v → *pasįjktī* 51; *lįjli* 25v → *lįjli* 56; *lįjpe* 25v → *lįjpe* 56; *lįscio* → *lįzscio* [?] 25v → *lįszscio* 56; ø 27r → *lįjki* 58; *Pįjmū* 28r(2×) → *Pįjmou* 58(2×); *pįjwoie* 30r → *pįjwoie* 58; ø 32r → *tįjk* 60; *leįžuwiū* 33r → *lįjžuwiūj* 62; *atsilįjpe* 33v → *atsilįjpe* 62; *pįjwosi* 34r → *pįjwo* 62 ir kt.

Ketvirtasis tipas: *PaP* <kiey-> [k'ei] (kartais ir <giey->) → *PaPhr* <kīj-> (kartais ir <gįj->); atsitiktinai <kiej->)²³:

kįykweinam 2r → *kįjkwienam* 3; *kįykweino* 4v → *kįjkwieno* 8; *skįydsams* 5r → *skįjdam's* [sic!] 10; *kįykweinam* 5r → *kįjkwienam* 10; *kįykwens* 5v → *kįjkwienas* 11; *kįykdaina*

21 Plg. Subačius 2021, 116–118.

23 Plg. Subačius 2021, 56.

22 Plg. Subačius 2021, 120–121.

5v → *kijk* diena 11; *kieyno* 6v → *kijno* 13; *Kieykwens* 10v → *Kijkwienas* 26; *kieyk wen* 11r → *kijkwen* 28; *atskieystù* 12r → *atskijstù* 30; *kieytomys* 12r → *kijtomis* 30; *Kieyk* 13r → *Kijk* 33; *kieykweina* 14v → *kijkwiena* 35; *kieykwens* 16r → *kie* → *kijkwens* 38; *kieykdeina* 16r → *kijkdiena* 38; *kas deina* 16r → *kijkdiena* 38; *Kieykweinam* 16r → *Kijkwienam* 38; *kieyk weina* 17r → *kijkwiena* 40; *kieyk wens* 18v → *kijkwens* 43; *kieymus* 19v → *kijmus* 45; *kieymus* 19v → *kijmus* 45; *kieyk* 20r → *kijk* 46; *kieykweinà* 21r → *kijkwienaj* 48; ø 21v → *kijtoie* 'kietojì' 50 ir kt. (bet ir <giey-> → <gij->: *nugieyžusi* 5v → *nugijžusi* 11; *nugieyžes* 16v → *atgijžes* 39; ø 20v → *gijždam's* 47; ø 21r → *atgijžtì* 49; ø 25v → *atgijžtì* 56; taip pat *kieykweinoie* 3v → *kiejkwienoie* 7).

1.4.1.6. INSTR. PL. M. <-ajs, -ejs>. Pradėjęs nuo savo žemaitiškų [a's, e's] monoftongų <-as, -es> raiškos (beveik vien monoftongus rašė Rygos periodo rankraščiuose ir net didžiumoje *Historijos Justino* [*Historija Justina*; LLTIBR: f. 1 – SD 10; toliau – HJ] teksto²⁴ jau Sankt Peterburge), *Istorijos Justinaus* (*Jstoriję Justinaus parguldę Jsz Łotinù kalbôs i Žamaitiù K. Daugkientys metusì 1798*; LNMMB RS: f. 110 – 34; toliau – JJ) tekste jau žymėjo daugiau diftongų su <i> – <-ai, -ei>²⁵. *PaP* žymėti monoftongai <-as, -es>, bet dalyje teksto keisti diftongais, reikštais su raide <y> – <-ays, -eys>, kitoje dalyje – monoftongai sužymėti diakritikais <-às, -ès>²⁶. Vėliau *Spaudinių lūžio* metu (1837 m. I pusė–1838 m.) vėl vyravo raiška su <i> – <-ais, -eis>. Naujusias instr. pl. m. galūnes su jotais <-ajs, -ejs> Daukantas ryškiau vartojo tik nuo 1841 m. rengtame MK rankraštyje²⁷ ir daugumoje *Sostinės ortografija* rašytų tekstų (pvz., *Bd, Dainėse žemaičių* [DAJNES Žiamajtiù pagat Žòdiù Dajniùnikù išsraszytas, Petropilie: Spaudinie pas C. Kray, 1846; toliau – D²⁸]).

PaP rankraštyje instr. pl. m. galūnės žymėtos nevienodai, pirminiame sluoksnyje rašyta <-as, -es>, antriniame – iš pradžių <-ays, -eys>, o vėliau <-às, -ès>²⁹. Visos jos naujajame *PaPhr* nuosekliai keistos naujesne jotine <-ajs, -ejs> raiška, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

inmays niekays 3r → *inmajs niekajs* 5; *niekays* 3r → *niekajs* 5; *monays* 3v → *monajs* 6; *kittays* 3v → *kitajs* 6; *kartays* 3v → *kartajs* 6; *iwaireys posmays* 5v → *iwajrejs posmajs* 11; *londeys ragays* 10v → *lãndejs ragajs* 27; *wargdeineys* 11v → *wargdijnejs* 29; *Deiwàs* 24r → *Diewajs* 54; *aukuràs* 24r → *aukurajs* 54; *Deiwàs* 24r → *Diewajs* 54; *kunegaiksztejs* 24r → *kunegaiksztejs* 54; *aukuràs* 24r → *aukurajs* 54.

1.4.1.7. [ɔn, an, ɔm, am] <on, om, an> (<un>) → <an, am> KAMIENUOSE IR VIENSKIEMENUOSE ŽODŽIUOSE. Daukantui digrafai <an, am> [ɔn, an, ɔm, am] tapo įprasti nuo *Patarlių lūžio* pabaigos ir *Sostinės ortografijos* pradžios (maždaug nuo 1840–1841 m.). *PaPhr* Daukantas irgi nuosekliai keitė žemaitiškųjų dvigarsių [ɔn, ɔm] bei aukštaitiškojo [an] raišką, atitinkamai digrafai <on, om, un> bei <an> keisti polifoniniais <an, am>, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

24 Plg. Subačius 2021, 108, 113.
25 Plg. Subačius 2021, 108.
26 Plg. Subačius 2021, 109–113.

27 Plg. Subačius 2021, 364–368.
28 Plg. Subačius 2021, 461–463.
29 Plg. Subačius 2021, 109–113.

gelombiemys 4v → *geląmbiemis* 8; *ombolę* 5r → *ąmbolę* 10; *bekiuksanti* 10r → *bekiuksąnti* 26; *warant* 10r → *warąnt* 26; *ontras* 10r → *ąntros* 26; *spindontiomys* 10v → *spindąntio-*
mis 27; *Jkonden* 10v → *Jkąnden* 27; *tondeys* 10v → *ląndejs* 27; *Gondrūs* 11r → *Gąndras*
28; *ont* 11r → *ąnt* 29; *konkindamys* 11v → *kąnkindamis* 29; *temstant* 15v → *temstąnt*
37; *skronđi* 16r → *skrąndi* 38; *tunkey* 31r → *tańkėj* 59; *ausztont* 31v → *ausztąnt* 59; *on*
31v → *ąnt* 59; *ronka* 32r → *rańka* 60 (taip pat *muni* 10r → *mąni* 26; *muno* 10r → *mąno*
26; *muni* 32r → *mąni* 60; bet ir *gelombiū* 4r = *gelombiū* 8).

Atskirai paminėtinas žodis *idant*. Mat jis dažnas ir ypatingas tuo, kad tikriausiai perimtas iš raštų ir net ankstyvuojų Rygos periodu nerašytas žemaitiškai su *<on> **idont*, beveik visada tik su <an> – *idant* (*IZ, S, Pras*), o *Sostinės ortografijoje* retkarčiais pasirodydavo ir nosinis variantas su <ąn> *idąnt* (*MK, Bd*) greta daug dažnesnio *idant*. Čia *PaPhr* Daukantas iš dalies keisdavo *idant* į *idąnt*, iš dalies išlaikydavo *idant*, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

idant 10r(3×), 11r, 12v, 14r, 15v, 17r(2×), 17v, 18r → *idąnt* 26(3×), 28, 32, 34, 37, 40(2×), 41, 42;

idant 11r(2×), 11v, 12v, 13v, 14v, 15r, 15v, 16r(2×), 16v = *idant* 28 (spauštuvėje pataisyta į *idąnt* *PaPhs* 14), 28, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 38(2×), 39.

1.4.1.8. INF. <-te> → <-tī>. *Patarlių ortografijos lūžio* metu, galbūt apie 1841 m., Daukantas labai greitai ir tiksliai pakeitė savo ankstesnę bendraties formanto raišką <-te> į <-tī>. *PaPhr* toks keitimas taip pat pritaikytas, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

dūte 10r → *dūtī* 26; *suieste* 10r → *sūiestī* 26; *iszlakte* 10r → *išzlaktī* 26; *kientiete* 10v → *kientietī* 27; *skomiete* 11r → *skomietī* 29; *weikte* 13v → *wejktī* 33; *walgite* 13v → *walgytī* 33; *rejkszte* 16v → *rejksztī* 39; *parsegiete* 17r → *parsegietī* 40; *glōbte* 18v → *glōbtī* 43; *wergaute* 31v → *wergautī* 59; *jauste* 31v → *jaustī* 59; *pasakote* 31v → *pasakotī* 60; *eite* 31v → *ejtī* 60; *Kibinte* 32v → *kibintī* 61; *wengte* 32v → *wengtī* 61.

1.4.1.9. *bū* : *buwo*. *PaP* raide <ū> žymėtą praet. 3 formą *bū* [b^ov^a]30 ‘buvo’ Daukantas ėmė keisti digrafu <uo> *buo* ‘buvo’, jis jau ryškiai dominavo *Pras* galbūt rašytoje apie 1836 m. antrą–1837 m. pirmą ketvirtį, taip pat pasitaikė *Žodrodyje* („Zodrodys toie kningelieie essontiu žodiū“, 1838; toliau – *Zdr*), *Epitomėje* (*Ch. F. L’homod, Epitome historiae sacrae*, Petropili: Hintze, 1838; toliau – *Ept*). Taip pat žymėta *Patarlių lūžyje* *MK*, *Sostinės ortografijoje* *Bd*, ir tik dar vėliau *D* ryškiau pereita prie aukštaitiškesnės formos su <buw-> – *buwo*31 (tokia raiška irgi neturėtų būtų ankstesnė nei 1844 m. vidurys).

PaPhr, kaip ir *D*, vyravo <buw->, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

nebū 3v → *nebuwo* 6; *bū* 3v(2×), 4v, 5v, 6r → *buwo* 6, 7, 8, 11(2×); *Bū* 6r → *Buwo* 12; *bū* 6v → *yra buwuses* 13; *bū* 12v, 13v, 14r, 14v, 15r, 16v, 17r, 18v, 19v(2×), 20r, 20v, 21r, 23v(2×), 25r → *buwo* 32, 33, 34, 36(2×), 39, 40, 43, 45(2×), 46, 48, 49, 53(2×), 55; *Bū* 33r → *Buwo* 62.

30 Plg. Vanagienė 2014, 85, s. v. *būti*.

31 Plg. Subačius 2021, 170, 239, 240, 292, 358, 460, 461.

Čia visai nematyti *PaP* poveikio, *PaP* lytys su <û> *PaPhr* nuosekliai pakeistos vėlyvojo *Sostinės ortografijos* etapo *D* įsivyravusia *buwo* forma.

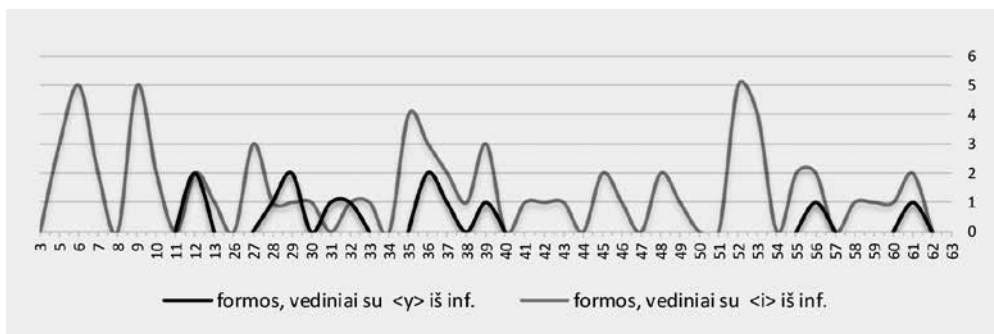
1.4.1.10. <-uj> DAT. SG. M. IR ADV. GALŪNĖS. *PaP* dažniausiai rašytos homografiškos žemaitiškos dat. sg. m. bei adv. <-û> [ou] galūnės poveikio *PaPhr* nepadarė – *PaPhr* jos pakeistos aukštaitiškėmis galūnėmis <-uj> [-ui], pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

dat. sg. m.: *skaititoiū* 3v → *skajtitojuy* 6; *swietū* 3v → *swietuy* 6; *darbū* 4r → *darbuj* 7; *moninikū* 5r → *monīnikuj* 9; *erelū* 5r(2×) → *ereluj* 10(2×); *Erelū* 5r → *ereluj* 10; *erelū* 5v → *ereluj* 10; *lecintiniū* 5v → *lecintiniuj* 10; *prastumū* 5v → *prastumuj* 11; *Tyberiiū* 6r → *Teberijuy* 12; *labdariū* 10r → *labdariuj* 26; *lajkū* 10r → *lajkuj* 26; *lutū* 10v → *lutuj* 27; *penū* 11v → *penuj* 29; *žmogū* 12r → *žmoguj* 30; *Lutū* 12r → *Lutuj* 31; *žmogalū* 12v → *žmōgaluj* 32; *pasalkondiū* 12v → *pasalkāndiuj* 32; *erelū* 13v → *ereluj* 33; *ragū* 13v → *raguj* 33; *Gaspadoriū* 15v → *gaspadoriuj* 37; *Sokratiū* 16r → *Sokratesuj* 38; *sunū* 16v → *sunuj* 39; *protū* 18r → *protuj* 42; *jeratiū* 18r → *jeratiuj* 42; *wakū* 18r → *wajkuj* 43; *erelū* 19r → *ereluj* 44; *jūdwarniū* 19r → *jūdwarniuj* 44; *taławikū* 19v → *taławikuj* 45; *seniū* 19v → *Esopuj* 45; *budū* 21r → *buduj* 49; *zmogū* 22r → *žmoguj* 51; *likkumū* 23r → *likumuj* 52; *wieszpatiū* 25r → *wieszpatiuj* 55; *Pligalwiū* 25v → *Pligalwiuj* 56; *milžiniū* 25v → *milžīnuj* 56; *asitū* 25v → *asituj* 56; *laikū* 26v → *lajkuj* 57; *gaspadoriū* 28r → *gaspadoriuj* 58; *žaltiū* 32v → *žaltiuj* 61; *leizūwiū* 33r → *lijžūwiuj* 62 (taip pat ir tais atvejais, kai *PaP* nebuvo atitinkamos formos, pvz.: ø 14r → *žmōguj* 34; ø 20v → *žirguy* 47; ø 24r → *szaltiuj* 54; ø 26v → *cziesuj* 57; ø 31v → *wīlkuj* 59);

adv.: *paskū* 3r → *pask[...]* → *paskuj* 5; *ilgainiū* 3r(2×), 3v → *ilgajniuj* 5(2×), 7; *weltū* 5r → *weltuj* 10; *ilgayniū* 5r → *ilgajniuj* 10; *paskū* 5v → *paskuj* 11; *ilgayniū* 6r → *ilgajniuj* 11; *paskū* 6r → *paskuj* 11; *ilgainiū* 6r → *ilgajniuj* 12; *paskū* 10r, 10v → *paskuj* 26(2×); *weltū* 10v, 11r → *weltuj* 27, 28; *pakarčiū* 11r → *pakarčiuj* 29; *weltū* 11v → *weltuj* 29; *weltū* 15v → *weltuj* 37; *pakarčiū* 15v → *pakarčiuj* 37; *paskū* 16v → *paskuj* 39; *ilgainiū* 17r → *paskuj* 40; *ilgainiū* 18r → *ilgajniuj* 42; *Ilgainiū* 19v → *Ilgajniuj* 45; *apsukū* 19v → *apsukuj* 45; *ne weltū* 20r → *neweltuj* 46; *ilgainiū* 20r → *ilgajniuj* 46; *paskū* 22v → *paskuj* 52; *ilgainū* 23r → *ilgajniuj* 52; *ilgayniū* 23v → *ilgajniuj* 53; *ilgainiū* 26v → *ilgajniuj* 57; *ilgainiū* 28r → *ilgajniuj* 58; *paskū* 32r → *paskuj* 60 (taip pat ir nesant prototipo, pvz.: ø 10v → *paskuj* 27; ø 11v → *apsukuj* 30; ø 18v → *weltuj* 43).

1.4.2. IŠLAIKYTOSIOS YPATYBĖS. Palyginti su pakeistosiomis, išlaikytųjų *PaP* prototipo ypatybių *PaPhr* rankraštyje labai nedaug. Greta tik iš dalies išlaikytos <û>, galima minėti bent tris ilgosios ir siaurosios [iː, i] raiškos atvejus, kuriais Daukantas irgi rinkosi ne naujesnę raišką <y>, o *PaP* dažniausiai vartotą <i>: a) iš bendraties išvestų formų ar vedinių priesagoje; b) šaknyje *gyv-*; c) kitose šaknyse (kaip minėta, raide <y> *PaPhr* reikšta [iː, i], bet trimis atvejais: *būti* praes. 3 formoje *yra* 'yra', priesagoje *-yba*, *-ybe* [<-yba, -ybe>] ir inf. priesagoje *-yti* [<-yfi>]). Taip pat nekeista *PaP* diakritinė graiviu žymėta <û> raidė.

1.4.2.1. <i> [iː, i] VEDINIUOSE, TURINČIUOSE INF. PRIESAGOS <-itī> BALSĮ. Nors bendraties priesagoje Daukantas labai aiškiai rinkosi *Sostinės ortografijai* būdingą <y>, tačiau iš tokios bendraties išvestose formose ar vediniuose tos <y> dažniausiai nelikdavo; iš 81 fiksuoto atvejo net 68× yra su <i> ir tik 13× su <y>, santykis 83,95 % <i> ir 16,05 % <y> (žr. 2 diagramą; įskaičiuoti ir tie atvejai, kurie *PaP* neturėjo atitinkamos formos).

2 diagrama. *PaPhr* formų ir vedinių iš inf. su <y> (13×; 16,05 %) ir <i> (68×; 83,95 %) raidėmis priesagoje (*PaP* šiose pozicijose <y> visai nevartota)

Daugumoje atvejų išlaikyta prototipo <i>, pvz. (*PaP* =, ≈, → *PaPhr*):

mokitī 3r ≈ *môkitī* 5; *pastatīsem* 3r ≈ *pastatīsmā* 5; *nerodiczios* 3v = *nerodiczios* 6; *skaititoiū* 3v ≈ *skajtitojū* 6; *iszgūldisiū* 4r ≈ *iszgūldisiu* 7; *iszdalīts* 4r ≈ *iszdalitas* 7; *klausitos* 5r ≈ *klausitojas* 9; *parodīsiu* 5r = *parodīsiu* 9; *parodikēt* 6v = *parodikēt* 13; *pawīks* 6v = *pawīks* 13; *gaudīdams* 10v ≈ *gaudīdam's* 27; *daritumi* 10v = *daritumi* 27; *klausicio* 11r ≈ *klausicio* 28; *paklidēs* 12r = *paklidēs* 31; *mokitoie* 13v ≈ *mokitojī* 33; *Iszbraukiket* 14v ≈ *Iszbraukikēt* 35; *skaititoiau* 14v ≈ *skajtitojau* 35; *sakik* 14v = *sakik* 35; *pamokīts* 15r ≈ *pamokitas* 36; *nupelnitā* 15r = *nupelnitā* 36; *darisiū* 15v ≈ *darisiu* 37; *rodīdams* 16r = *rodīdams* 38; *pripildicio* 16r ≈ *pripildicio* 39; *iszgūldisiu* 16v ≈ *iszgūldisiū* 39; *skaititoiau* 16v ≈ *skajtitojau* 39; *pelnidameīs* 19v = *pelnidameīs* 45; *skaititoiau* 19v ≈ *skajtitojau* 45; *apraszitū* 21v = *apraszitū* 49; *pramanito* 23r ≈ *pramanīta* 53; *pasīpelnitum* 23v ≈ *pasīpelnitum* 53; *rodīdamys* 23v ≈ *rodīdamis* 53; *parodīsiu* 25r ≈ *parodīsiū* 55; *sakisi* 25v = *sakisi* 56; *paskaitīkiem* 25v ≈ *paskajtīkiem* 56; *nesakitum* 28r ≈ *nepasakitum* 58; *klausik* 32r = *klausik* 60; *nematīdams* 32v ≈ *nematīdam's* 61 (taip pat ir tais atvejais, kai *PaP* nebuvo atitinkamos formos, žymėta <i>, pvz.: ø 3v → *pramanitojū* 6; ø 11v → *maudīdama* 30; ø 18v → *raszitos* 43; ø 23v → *mokitas* 53).

Pavyzdžių, *PaP* turėjusių <i>, tačiau *PaPhr* įgavusių <y>, gerokai mažiau, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

iszgūlditos 6r → *iszgūldytos* 'išgūldytojas' 12; *sūlasitum* 6r → *sūlasytum* 12; *neabidyk* 11r → *neabidyk* 28; *pagimđitas* 11v → *pagimdytas* 29; *nedaritum* 11v → *nedarytum* 29; *nesuplieszitum* 12v → *nesūplieszytum* 32; *iszdaritū* 15r → *iszdarytū* 36; *pasakik* 15v → *pasakyk* 37; *sugūldisys* 16v → *sūgūldysys* 39; *darisi* 25v → *darysi* 56.

Dar ir kiek anksčiau Daukantas ne visada buvo rinkęsis <y> iš inf. išvestiems ar padarytiems žodžiams (plg. analogišką rašymą³² *Lietuvių–lotynų kalbų žodyno* [LLTIBR: f. 1 – SD 14; toliau – LL] trečiame sluoksnyje), tačiau *Sostinės ortografijos* pabaigoje *Bd* ir *D* santykinės <y> proporcijos, regis, buvo didesnės (reikėtų atskirai tirti).

1.4.2.2. <i> [iː, i] ŠAKNYJE *gyv-*. Žodžius su šaknimi *gyv-* ir jos vedinius (*gyvas*, *-a*, *gyvenimas*, *gyventojas* ir kt.) Daukantas dar 1841 m. MK ėmė rašyti su raide <y> (<gyw->), tik pramaišiu su <i> (<giw->), o tais pačiais metais ABC jau nuosekliai rinkosi vienintelį variantą <gyw->³³. Ir *Bd* vyravo <y>. O *PaPhr* matomas ryškus santykinis <y> suretėjimas. *PaP* kamienuose <y> dar nevirtota, nors pasitaikė išimčių (*gywys PaP* 4r → *gi* → *gywys PaPhr* 7; *gi* → [v.] *gywi PaP* 4r → *gywī PaPhr* 7; šiais abiem atvejais *PaPhr* <y> gali būti perimta iš *PaP*).

Didžiama *PaP* <giw-> išlaikyta ir *PaPhr* (18*) (*PaP* =, ≈ *PaPhr*):

negiwiye 4r ≈ *negiwiye* 7; *giwi* 4v = *giwi* 8; *giwibą* 5r → *giwi* → *giwybę* 9; *giwą* 10v ≈ *giwo* 27; *giwen* 12r = *giwen* 30; *giwenat* 12r = *giwenat* 31; *giwūs* 12v ≈ *giwūs* 32; *giwūs* 15r = *giwūs* 36; *giwoiu* 15v ≈ *giwoiū* 37; *giwo* 19v ≈ *giwen* 45; *tegiwotumi* 20r = *tegiwotumi* 46; *giwotum* 21r = *giwotum* 48; *giwenimą* 22v ≈ *giwenimą* 51; *giwendams* 23r = *giwendams* 52; *giwenū* 24r = *giwenū* 54; *giwenam* 25r = *giwenam* 55; *giwi* voc. sg. m. 'gyvi!' 25v ≈ *giwi* 56; *giwoię* 33v = *giwoię* 62.

Tik penki *PaPhr* <gyw-> atvejai perdaryti iš *PaP* <giw-> (*PaP* → *PaPhr*): *giwibą* 14r → *gywybę* 34; *giwente* 15v → *gywentī* 37; *giws* 18v → *gywas* 43; *giwenū* 33r → *gywenū* 61; *giwibą* 34r → *gi* → *gywybę* 63.

Nekyla abejonių, kad Daukantas čia bus pasidavęs prototipinio teksto *PaP* poveikiui ir dažniausiai išlaikęs raidę <i> – <giw->. Kitaip sakant, retai tekeitė šią <giw-> rašybą (5*; 21,74 %), dažniausiai ją perėmė (18*; 78,26 %).

1.4.2.3. <i> [iː, i] KITOSE ŠAKNYSE. Daug tokių *PaPhr* šaknų (kamienų, retai – priesagų), kuriose *PaP* išlaikyta prototipo <i> (ar bent neįvesta <y>), pvz. (*PaP* =, ≈ *PaPhr*):

wiraj 3r ≈ *wiraj* 5; *ligino* 3v = *ligino* 6; *liginte* 4r ≈ *paligintī* 7; *sikys* 4r ≈ *sikis* 7; *gimiēs* 4v ≈ *gimies* 8; *gimę* 4v ≈ *gimies* 8; *gimies* 5v = *gimies* 10; *tilū* 5v = *tilū* 10; *gimę* 5v ≈ *gimies* 11; *wirs* 6r = *wirs* 12; *pawiks* 6v = *pawiks* 13; *wilaus* 10r = *wilaus* 26; *dika* 11v ≈ *dika* 29; *lapitius* 11v = *lapitius* 29; *putitems* 11v = *putitems* 29; *pūtītius* 11v ≈ *putitius* 30; *nepalītietus* 11v ≈ *nepalītietą* 30; *wilaus* 12r = *wilaus* 30; *paklidęs* 12r = *paklidęs* 31; *gimies* 13v = *gimies* 33; *tilieket* 14r = *tilieket* 34; *wirus* 15r = *wirus* 36; *wirs* 'vyras' 15r = *wirs* 36; *nusiwiļę* 15r = *nusiwiļę* 36; *gilī* 'geluonies' 15v ≈ *gilio* 37; *sūlīsis* 15v ≈ *sūlīšęs* 37; *litus* 15v = *litus* 37; *piko* 'pyko' 16r = *piko* 38; *wiriszks* 16r ≈ *wiriszkas* 38; *wirs* 'vyras' 16r = *wirs* 39; *wiriszky* 16v ≈ *wirīszkis* 39; *milieję* 16v ≈ *milieję* 39; *wiriszkiū* 16v ≈ *wirīszkio* 39; *Wiriszky*

32 Subačius 2021, 396–397.

33 Subačius 2021, 360–363.

17r ≈ *Wiriszkis* 39; *dikdamys* 17r ≈ *dikdamis* 40; *ginioiē* 17r = *ginioiē* 40; *ne paklidimo* 17r ≈ *nepaklidimo* 40; *wiro* 17r = *wiro* 40; *milieteis* 17v ≈ *milieteis* 41; *ikiriejē* 18v ≈ *ikirieiē* 43; *paskiries* 19r = *paskiries* 44; *pragisiu* 19r ≈ *pragisiū* 44; *stowitū* 19r = *stowitū* 44; *stowilā* 19r ≈ *stowilā* 44; *nusiwilēs* 19r ≈ *nusūwilūsi* 44; *tikonti* 20r ≈ *betikanti* 46; *pikstantius* 20v ≈ *pikstantius* 47; *wiriszkus* 20v = *wiriszkus* 48; *giwulus* 20v = *giwulus* 48; *klidimā* 21r = *klidimā* 48; *ligē* 22r ≈ *līgej* 51; *suligino* 22v ≈ *sūligino* 51; *liges* 22v = *liges* 51; *ligiū* 22v ≈ *ligī* 51; *giwate* 22v ≈ *Giwate* 51; *giwatē* 22v = *giwatē* 52; *giwate* 22v = *giwate* 52; *skiliū* 23r = *skiliū* 52; *rimo* praes. 3 'rymo' 23r = *rimo* 53; *Akišs* 23v ≈ *akīšs* 53; *rižos* 23v ≈ *rižos* 53; *witiū* 23v = *witiū* 53; *suligtā* 23v ≈ *sūligtā* 53; *liginite* 24r ≈ *ligintēis* 54; *tili* praes. 2 sg. '[tu] tyli' 24r = *tili* 54; *priritiau* 25v = *priritiau* 56; *dikteriejemā* 25 ≈ *dikterieiemā* 56; *Tīliek* 26v = *Tīliek* 57; *tiliesiū* 28r ≈ *tiliesiu* 58; *stigas* 30r ≈ *stīgās* 58; *wīlaus* 31v ≈ *wīliu* 59; *rižaus* 31v = *rižaus* 60; *ūzdīķes* 33r ≈ *ūzdīķes* 62; *gīliū* instr. sg. m. 'geluonimi' 33v = *gīliū* 62; *mīliu* 34r ≈ *mīliū* 63 (taip pat ir nesant *PaP* prototipo atitikmens, pvz.: ø 2r → *wirū* 3; ø 4v → *gimies* 8; ø 21v → *Giwate* 49; ø 21v → *giwate* 49).

PaPhr labai nedaug atvejų su <y> tose ar panašiose šaknyse, pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

sikys 5r → *sykis* 9; *skistā* 11r → *skystā* 29; *nustipo* 11v → *nustypo* 29; *nustipusē* 14v → *nustypusī* 35; *ispilots* 15r → *ispylotas* 36; *paskirē* 18v → *paskyrē* 43; *sziksztaui* 23r → *sziksztaui* 52; *didista* 24r → *didystā* 54; *dikstū* 25v → *dī* → *dykstū* 56; *riklē* 32v → *ryklē* 61 (taip pat tais atvejais, kai tokio prototipo *PaP* nebuvo, pvz.: ø 11r → *nustypo* 28; ø 14r → *pydē* 34).

1.4.2.4. <ū> [o]. *PaPhr* nebeliko tuo laiku tikėtinos diakritinės raidės <ó> [o], *Daukantas* nuosekliai perėmė prototipo *PaP* <ū>, pvz. (*PaP* =, ≈ *PaPhr*):

iszmintingū 2r ≈ *būklū* 3; *žmogū* 2r ≈ *wirū* 3; *Brunkū* 2r ≈ *brangū* 3; *iszmintingū* 2r ≈ *ismintingū* 3; *naudingū* 2r = *naudingū* 3; *rekalینگū* 2r = *rekalینگū* 3; *gudriū* 2r ≈ *dorū* 3; *pirmū* 2r ≈ *pīrmū* 3; *apgraybū* 2r ≈ *apgraybū* 3; *pasakisiū* 2r ≈ *papasakosiū* 3; *Pasakū* 3r = *Pasakū* 5; *miniesinū* 3r = *miniesinū* 5; *minawoimū* 3r ≈ *mīnawoimū* 5; *Tokiū* 3r = *Tokiū* 5; *pragumū* 3r ≈ *pragūmū* 5; *padawimū* 3r ≈ *padawīmū* 5; *pasakū* 3r ≈ *pāsakū* 5; *pasakū* 3r = *pasakū* 5; *pawaisdū* 3r ≈ *parwajsdū* 5; *sū jeratiū* 3r = *sū jeratiū* 5; *gaidiū* 3r = *gajdiū* 5; *isimieklinū* 3r ≈ *isīmieklinū* 5; *pūšdeinie* 19v ≈ *pūšdienie* 45; *ne žmogū essūs* 19v ≈ *ne žmogū essūs* 45.

Ir ne tik perėmė, bet dažnai papildė <u> diakritiku (<ū>), pvz. (*PaP* → *PaPhr*):

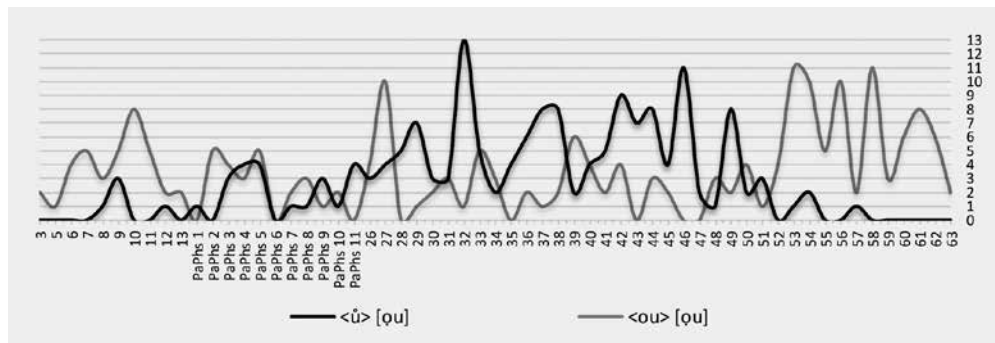
gudriū 2r → *gūdriū* 3; *kurios* 2r → *kūrios* 3; *užliko* 2r → *ūžliko* 3; *kuriū* 2r → *kūriū* 3; *kurij* 2r → *kūrīj* 3; *kuri* 3r → *kūri* 5; *užtaikoma* 3r → *ūžtaikoma* 5; *kures* 3r → *kūrēs* 5; *kurius* 3r → *kūrius* 5; *kurij* 3r → *kūrīj* 5; *iszguldiau* 3v → *iszgūldiau* 6; *skubindamōs* 19v → *skūbiedam's* 45; *suprato* 19v → *sūprato* 45 (taip pat ir nesant *PaP* prototipo atitikmens, pvz.: ø 2r → *kūrēs* 3; ø 2r → *wissū* 3).

Taigi negalima abejoti, kad *Daukantas* sąmoningai apsisprendė kopijuoti *PaP* <ū>, tiesiog atmesti sau vėliau įprastą <ó>. Minėta, kad *D* knygoje *Daukantas* apie 1845 m. liepą fut. 1 sg. ir praes. 1 sg. galūnes ėmė žymėti <(i)u>, nors kiek anksčiau *LL III*, *Bd*

ir kt. dar buvo rašęs <(i)ó>³⁴. Tarsi *D* tose galūnėse atsisakyta raidė <ó> būtų buvusi kitokio Daukanto ieškojimo pradžios ženklas. Dabar *PaPhr* iš viso <ó> atsisakyta³⁵.

Toks griežtas sugrįžimas prie <ù> rašmens galėjo būti tiek Daukanto naujo ilgalaikio apsisprendimo pradžia, tiek laikinas noras perimti prieš akis turimo savo seno rankraščio rašybos ypatybę. Šiaip ar taip, jo apsisprendimas *PaPhr* žymėti <ù> buvo sąmoningas. Anksčiau svarstyta, kodėl Daukantas *PaPhr* sugrįžo prie seniai apleistos <ù>³⁶ – dabar aišku, kad jį apsispręsti pastūmėjo senas rankraštis *PaP*.

1.4.3. IŠ DALIES IŠLAIKYTAS <ù> RAŠMUO. Nors rašydamas formą *buwo* ir dat. sg. m. bei adv. galūnes *PaPhr* Daukantas visai atsisakė raidės <ù>, bet kamienuose ir įvairiose kitose galūnėse, pavyzdžiui, nom. sg. m., įvardžių acc. sg. m., tam tikrose įvardžiutinėse formose buvusią *PaP* <ù> iš dalies išlaikė, iš dalies irgi pakeitė naujesniu variantu <ou>. Čia registruoti ir tie pavyzdžiai, kurie *PaP* neturėjo formos su <ù>, bet *PaPhr* vis tiek atsirado <ù> ar <ou>. Taip pat įskaičiuota ir istorinio nosinio garso [a:] raiška, nes Daukanto šnektoje jis sutapęs su tuo pačiu dvibalsiu [ou], pavyzdžiui, *úžułs* ~ *ažuolas PaP* 5r → *úžułas PaPhr* 9; *kù* ~ *ka PaP* 5r → *kou PaPhr* 10; *drùsè* ~ *drašiai PaP* 5r → *drousej PaPhr* 10; *tù* ~ *tą PaP* 6v → *tou PaPhr* 13.

3 diagrama. Į kamienus, nom. sg. m., įvardžių acc. sg. m. galūnes, įvardžiutines formas *PaPhr* dažniausiai perimti *PaP* prototipo su <ù> [ou] pavyzdžiai (168×) ir pakeisti į <ou> (205×) (neskaičiuota *buwo*, dat. sg. m. bei adv. galūnių raiška; įskaičiuoti duomenys iš pradingusius *PaPhr* 18–25 puslapių atitinkančių vietų spauidinyje *PaPhs* 1–11)

Neišlikę rankraščio *PaPhr* 18–25 puslapiai prieš pradingdami vis dėlto buvo atspausdinti, tad prototipo *PaP* 7r–10r vietos 3 diagramoje vietoj jų sulygintos su atitinkamu spaudinio *PaPhs* 1–11 tekstu. Kaip matyti, naujesnio *Sostinės ortografijoje*

34 Subačius 2021, 410.

35 Vienas kitas <ó> ar <o> toje [o] pozicijoje terodo, kad tuo metu Daukantas tokį rašymą pažino, tačiau sugebėjo atsisakyti. Plg. tuos atsitiktinius pavyzdžius <ó> ar <o> [o]: *ø PaP* 13r → *kóznós PaPhr* 33; *neuždaužę PaP* 14v → *neózdaužę* → *neuždaužę* [?]

PaPhr 35; *gùlte PaP* 16v → *goltī PaPhr* 39; *asz* [...] *pagrúžinù* ~ *aš pagrąžinu PaP* 18r → *asz* [...] *pagrúžino PaPhr* 41; *ø PaP* 23r → *kóremi PaPhr* 52; *kursay PaP* 23r → *kórsaj PaPhr* 52.

36 Subačius 1990, 23–25.

vyravusio varianto <ou> [ou] *PaPhr* Daukantas rinkosi tik šiek tiek daugiau nei senesnio <ũ> [ou] (205× : 168×, tad 1,22 : 1). Didžiuma tų *PaPhr* pavyzdžių, kuriuose liko <ũ>, buvo perimti iš prototipo *PaP*.

Toliau 3 lentelėje pateikiami paskutinių 20 *PaPhr* puslapių pavyzdžiai (*PaPhr* 44–63) – tiek su perimtu prototipo *PaP* <ũ>, tiek su pakeistu į <ou>.

<i>PaP</i>		<i>PaPhr</i>	
L.	<ũ>	P.	= (z, →) <ũ> → <ou>
19r	ø	44	→ tou
19r	tũ	44	→ tou
19r	gũstęis	44	= gũstęis
19r	jũkas	44	= jũkas
19r	gũdiodama	44	≈ gũdziodama
19r	žwigũlũ	44	≈ zwigulũ
19r	ũdega	44	= ũdega
19r	jũdwarniũ	44	≈ jũdwarniuj
19r	dũta	44	= dũta
19r	tũmi	44	= tũmi
19r	negũstumys	44	→ negoustunis [sic!]
19v	jũkies	45	= jũkies
19v	ø	45	→ tũitimpos
19v	kũ	45	→ kou
19v	pakaiũie	45	≈ pakajũie
19v	kũ	45	→ kou
19v	jũkay	45	≈ jũkaj
20r	jũkũiũ	46	= jũkũiũ
20r	jũkũiũ	46	= jũkũiũ
20r	tũ	46	= tũ
20r	szermũneli	46	= szermũneli
20r	Szermũnelys	46	≈ Szermũnelis
20r	Szermũnelys	46	≈ Szermũnelis
20r	spũslus	46	= spũslus
20r	Ūga	46	= Ūga
20r	winũgęs	46	≈ winũgęs
20r	ø	46	→ atkũstĩ
20r	lũbieę	46	≈ lũbieię
20v	dziaugũs	47	≈ Dziaugũs
20v	pasidũte	47	≈ pasidũtĩ

<i>PaP</i>		<i>PaPhr</i>	
20v	deszimtŭię	48	→ deszimtouię
20v	ø	48	→ tou
20v	dŭtŭ	48	= dŭtŭ
21r	dŭket	48	→ Douket
21r	senŭi	49	= senŭi
21r	dŭket	49	≈ dŭkét
21r	dŭket	49	≈ dŭkét
21r	pardŭs	49	→ pardous
21r	isznŭmôs	49	≈ ĩsznŭmos
21r	ø	49	→ deszimtŭji
21r	pardŭs	49	= pardŭs
21r	tŭ	49	→ tou
21r	Szermŭneleys	49	≈ Szermŭnelejs
21r	Szermŭneliŭ	49	≈ Szermŭnelŭ
21v	ø	50	→ kou
21v	undŭ	50	= undŭ
21v	undŭ	50	= undŭ
21v	pripilditŭię	50	→ pripĩlditouię
21v	ø	50	→ ąntrą → ąntrouię
21v	prikisztŭię	50	→ prikimsztouię
22r	lŭbie	51	= lŭbie
22v	didiŭtęis	51	≈ dīdiŭtęis
22v	gŭdziodams	51	≈ gŭdziodam's
22v	tŭ	51	→ tou
23r	Tŭ	52	→ tou
23r	kŭ	52	→ kou
23r	tŭ	52	→ tou
23r	dŭdi	52	→ doudi
23r	Kŭ	53	→ kou
23r	kŭ	53	→ kou
23r	tŭ	53	→ tou
23r	jŭkins	53	→ joukins
23r	ø	53	→ tou
23v	tŭmi	53	→ toumi
23v	dainiŭdams	53	≈ dajniŭdam's
23v	tŭmi	53	→ toumi
23v	kŭmi	53	→ koumi

<i>PaP</i>		<i>PaPhr</i>	
23v	nuslūgūfī	53	→ nuslougoufī
23v	nuslūgūfī	53	→ nuslougoufī
23v	kū	53	→ kou
23v	kū	54	→ kou
23v	prapūlē	54	= prapūlē
24r	tū	54	→ tou
24r	kūlūs	54	→ kuļuos [sic!]
24r	bucziūiū	54	→ buczioujū
24r	kūmet	54	→ koumet
24r	kūnorys	54	→ kounoris
24r	bucziūi	54	→ buczioujenti
24r	Tūmi	54	→ toumi
24r	didiūis	54	→ didiouis
24r	kūmi	54	→ koumi
24r	∅	54	→ spejgūjtīj
25r	bucziūte	55	→ bucziou
25r	wissupaskūie	55	→ wissupaskouie
25r	∅	55	→ paskoujū
25r	už paskūieisems	55	→ užpaskoujijisīms
25r	kū	55	→ kou
25r	drūsesniū	56	→ drousesniū
25r	tū	56	→ tou
25r	drūsibī	56	→ drousybī
25r	∅	56	→ drousejs
25v	jūkdamôs	56	→ joukdamos
25v	kū	56	→ kou
25v	apiūkū	56	→ apjoukū
25v	tū	56	→ tou
25v	∅	56	→ doufī
25v	tū	56	→ tou
26v	kū	57	→ kou
26v	tū	57	→ tou
26v	dejūdams	57	≈ dejūdamas
27r	kū	58	→ Koumi
27r	kū	58	→ koumi
27r	tū	58	→ tou

<i>PaP</i>		<i>PaPhr</i>	
27r	dûte	58	→ douti
27r	ûdegôs	58	→ oudegos
27r	betûsioienti	58	→ betousanti
27r	bedûdonti	58	→ bedoudanti
28r	Pijmû	58	→ Pijmou
28r	Pijmû	58	→ Pijmou
28r	kû	58	→ kou
30v	pagebûs	58	→ pagebous
31v	tû	59	→ tou
31v	pasigûste	59	→ pasigousti
31v	isznûmo	59	→ ĩsznoumo
31v	lûsibę	60	→ lousybę
32r	kû	60	→ Kou
32r	ø	60	→ pagroužino
32r	ø	60	→ joudbieris
32r	pûszket	60	→ pouszket
32r	ûłomys	60	→ oułomis
32v	jûdwarnys	61	→ joudwarnis
32v	kuriûmi	61	→ kurioumi
33r	tû	61	→ tou
33r	paiûdmesí	61	→ paioudmese
33r	kû	61	→ kou
33r	kû	61	→ kou
33r	kû	61	→ kou
33r	kû	61	→ kou
33r	kû	62	→ kou
33v	pakaiûie	62	→ pakajouie
33v	kû wen	62	→ kouwen
33v	kûmi	62	→ koumi
33v	kûmi	62	→ koumi
34r	ø	62	→ Kou
34r	neartinûs	63	→ nearfinous
34r	adûsiù	63	→ adousiù

3 lentelė. Paskutinių 20 *PaPhr* puslapių pavyzdžiai (*PaPhr* 44–63) tiek su perimtu prototipo *PaP* <û>, tiek su pakeistu į <ou>; ryškus: a) <û> vengimas nuo *PaPhr* 52 iki pabaigos; b) *kou*, *tou* (ne *kû*, *tû*) formų dominavimas

Svarbu pabrėžti bent du ryškius *PaPhr* (ir *PaPhs* 1–11) <û> [ou] bei <ou> [ou] dinamikos bruožus.

Pirma, iš pradžių *PaPhr* 3–7 rašyta tik <ou> (12×), kaip ir tikėtina tam Daukanto laikotarpiui. Šiek tiek vėliau (*PaPhr* 8–9) greta paralelaus <ou> (8×) pasirodė <û> (4×). Toliau iki spaudinio *PaPhs* 2 tebevyravo <ou>, ir tik nuo *PaPhs* 3 <ou> ir <û> maždaug susilygino. Dar toliau abu variantai labai plačiai vartoti kartu *PaPhs* 3–11, *PaPhr* 26–51 – <û> variantas toje ilgoje atkarpoje vyravo. Vis dėlto *PaPhr* pabaigoje p. 52–63 vėl absoliučiai dominuoti ėmė <ou> (<û> : <ou> = 4× : 78×, tad 1 : 19,5). Vadinasi, galima skirti bent tris nevienodos taktikos atkarpas: 1) *PaPhr* 3–9, *PaPhs* 1–2 labiausiai rinktis <ou>; 2) *PaPhs* 3–11 ir *PaPhr* 26–51 toleruoti <û> ir <ou>; 3) *PaPhr* 52–63 vėl rinktis <ou>.

Peršasi išvada, kad nors *PaPhr* pradžioje Daukantas rašė sau įprastą <ou> variantą, tačiau kiek įsidirbęs ėmė atsipalaiduoti, tarsi ėmė mažiau kreipti dėmesio, dažniau ką matė, tą nurašė, nelabai stengdamasis atsispirti *PaP* <û> sugestijai. Visgi *PaPhr* pabaigoje tarsi nutarė, kad gal ir be reikalo taip išsiblaškę ir skubėję, kad gal geriau viską keisti savo nusistatyta <ou>.

Antra, krinta į akis, kad labai dažnos trumpos įvardžių acc. sg. formos *ką* ir *tą* (ar instr. sg. *kuo*, *tuo*), taip pat sudurtinės ir suglaustinės formos *kuo noris*, *tuodu*, *kuomi*, *tuomi*, *kuomet niekuomet*, *ką vien* Daukanto *PaPhr* (ir *PaPhs* 1–11) rašytos paprastai žemaitiškai su <ou>, ne su <û>: *kou*, *tou*, *kounoris*, *toudù*, *koumi*, *toumi*, *koumet*, *nekoumet*, *kouwen*. Iš 205× registruotų visokių <ou> atvejų net 88× yra *kou*, *tou* ir pan., iš viso 42,93 % (vos ne pusė). Priešingai, *kù*, *tù* ir panašių atvejų su <û> yra tik 5× iš 168×, tad tik 2,98 %.

Kadangi *ką*, *tą* (ir *kuo*, *tuo*) formos yra labai dažnos, ir kadangi Daukantas rinkosi rašyti jas beveik vien su <ou>, tai galima neabejoti, jog priežastis buvo Daukanto rankos įgūdis rašyti būtent *kou*, *tou*. Kituose, ne tokiuose dažnuose žodžiuose ir formose, kurių rašymo įgūdžiai turėjo būti silpnesni, Daukantas lengviau ir ryškiau pasidavė *PaP* prototipo <û> įtakai.

Taigi *PaP* Daukantą veikė nenuosekliai, jis labiau vengė <û> *PaPhr* pradžioje ir pabaigoje, bet didžiojoje *PaPhr* dalyje tarp formų su <û> ir <ou> susidarė vos ne pusiausvyra. Visgi formų *ką*, *tą* (*kuo*, *tuo*) ir panašūs variantai su <ou>, paklusę rankos įgūdžiui, rodo Daukantą nebus apsisprendusį rinktis tik vieną variantą (<û> ar <ou>) – jis pasidavė tiek rankos įpratimui, tiek *PaP* sugestijai. Nebuvo apsisprendęs išlaikyti <ou>, bet nebuvo ir nutaręs sugrįžti prie <û>. Toks pasirinkimas tuo metu, regis, Daukantui nebuvo aktualus, labiausiai turbūt rūpėjo kuo skubiau perrašyti rankraštį, pateikti spaudai, ir koks <û> bei <ou> rašmenų derinys, specialiai nesistengiant, susidėliojo, toks ir liko.

Visgi čia svarbus yra pats raidės <û> sugrįžimas į *PaPhr*. *Spaudinių ortografijos* pradžioje po 1836-08-20 pasirodęs digrafas <ou> iki pat *PaPhr* rankraščio rašymo prieš 1846-06-21 buvo visiškai išstūmęs <û> (apie 10 metų). Dabar *PaPhr* Daukantas vėl ėmė bent iš dalies toleruoti <û>. Kadangi žinome, jog dar vėlesniais gyvenimo etapais jis vėl gana nuosekliai sugrįš prie šios <û>, tai *PaPhr* gal galima laikyti tokio sugrįžimo pradžia.

Ir dar svarbu, kad *PaPhr* Daukantas spausdino naujoje spaustuvėje, kurioje dar nieko nebuvo spausdinęs – Eduardo Pratzo. Ankstesnės dvi spaustuvės, Christiano Hintzės ir Karlo Krajaus gal neturėjo tokio <û> rašmens. Pratzas tą rašmenį sugebėjo surinkti, turėjo savo rinkiniuose – galbūt ir tai galėjo iš dalies skatinti Daukantą jį susigražinti?

1.4.4. APIBENDRINIMAS. Galima rekonstruoti bent dvejopą ortografinę Daukanto naudojimosi *PaP* rankraščiu taktiką *PaPhr* tekste: 1) dažniausiai keisti rašybos ypatybes naujesnėmis; 2) perimti kai kurias ankstesnes ypatybes iš senesnio nurašomojo rankraščio. Be to, Daukantas gausiai rinkosi tiek senąjį <û>, tiek naująjį <ou> variantą.

1. Daugeliu atvejų Daukantas *PaPhr* keitė *PaP* vartotą *Sankt Peterburgo pradžios lūžio* rašybą, tad laikėsi savo naujos *Sostinės ortografijos* rašybos:

- 1) <i, î> [e] → <î> (*Zî nau* → *Žî nau*);
- 2) [i, i] kamienuose <i> → <y>: a) būti praes. 3 forma *yra* 'yra' (*ira* → *yra*); b) *-yba*, *-ybe* (*prekibà* → *prekybaj*; *narsibieje* → *narsybie*; iš 46 atvejų net 43× su <y>); c) <y> inf. priesagoje *-yti* (*mokite* → *môkytî*; iš 45 atvejų net 41× su <y>);
- 3) [ai, ei] kamienuose ir galūnėse <ai, ei> (<â>, <iey>) → <aj, ej> (*Zâmaite* → *Zâmajtej*; *weislę* → *wejslę*);
- 4) atvirų galūnių [ei] <ij> → <îj> (*kurij* → *kûrîj*);
- 5) šaknų [ei]: a) pirmasis variavavimo tipas <ei> → <ie> (*deina* → *dieną*; *Deiway* → *Diewaj*; *weinam* → *wienam*); tai ne tipiškas to laiko naujojo <îj> [ei] pasirinkimas, bet dar naujesnis aukštaitišką dvibalsį [ie] žymintis digrafas <ie> (šiek tiek daugiau <îj> išimčių pasitaikė tik su *Diev*-šaknimis – *Deiwę* → *Dîjwę*); b) antrojo (*pakwëitusi* → *pakwîjtusi*), trečiojo (*lijpę* → *lîjpe*) ir ketvirtojo (*kieykweinam* → *kîjkwienam*) variavavimo tipai gana nuosekliai keisti jotiniu digrafu <îj>; tad aiškus Daukanto noras vėl skirti jau primirštą pirmąjį žodžių *diena*, *Dievas*, *vienas*, *-a*, *vieta* šaknų raiškos tipą (kaip skirtingą nuo antrojo–ketvirtojo), nors ir dar naujoviškiau suaukštaitintu vokalizmu;
- 6) instr. pl. m. <-ays, -eys>, <-às, -ès> → <-ajs, -ejs> (*tondeys ragays* → *lândej s ragajs*; *aukuràs* → *aukûrajs*);
- 7) [on, an, om, am] <on, om, an> (<un>) → <aŋ, aŋ> (*spindontiomys* → *spindan-tiomis*; *getombiemys* → *getaŋbiemis*);
- 8) inf. <-te> → <-tî> (*dûte* → *dûtî*);
- 9) praet. 3 bū 'buvo' → *buwo* (*nebû* → *nebuwo*);
- 10) dat. sg. m. bei adv. žemaitiškos galūnės [ou] <-û> → aukštaitiškos galūnės <-uj> [-ui] (*skaititoiû* → *skajtitojuj*; *paskû* → *paskuj*).

2. Daug rečiau Daukantas pasidavė *PaP* rankraščio sugestijai ir perėmė senesniašias savo *Sankt Peterburgo pradžios lūžio* rašybos ypatybes:

- 1) [i, i] kamienuose <i> = <î>: a) iš inf. išvestose priesagose (*pawiks* = *pawiks*) iš 81× net 68× fiksuota su <î> (tik 13× <y>); b) šaknyje *gyv-* *PaPhr* vėl sugrįžta prie <î> (*negîwije* ≈ *negiwîje*), iš 23 atvejų 18× yra <giw-> (<gyw-> tik 5×); c) įvairiose kitose šaknyse labai dažnai išlaikyta <î> (*dîka* ≈ *dikà*; *gîmę* ≈ *gîmies*; *lîgino* = *lîgino*; *tîlû* = *tîlû*), daug retesnė <y> [i, i] (*riklę* → *ryklę*; *sikys* → *sykis*);

2) sugrįžo prie *PaP* įprasto <ù> [o] (*miniesinù* = *miniesinù*), net tais atvejais, kai *PaP* diakritiką pažymėti buvo pamiršęs (*gudriù* → *gùdriù*) (nors jau senokai buvo perėjęs tik prie <ó>).

3. Tarpiniais galėtų būti laikomi gausūs seni ir nauji variantai <ù> / <ou> (čia neskaičiuojamos nei atskirai aprašytos žemaitiškos dat. sg. m. ir adv. galūnės, kurios nuosekliai pakeistos aukštaitiškoms <-ù> → <-uj>, nei *bù* → *buwo* keitimas). Daukantas <ù> iš dalies perėmė, iš viso *PaPhr* <ù> yra 168× ir <ou> 205× – tai palyginami dydžiai, nors naujesnio varianto <ou> ir šiek tiek gausiau. *PaPhr* pradžioje ir pabaigoje taisė tik <ou>, viduryje – <ù> ir <ou>. Kita tendencija – dažnos trumposios įvardžių acc. sg. formos *ką* ir *tą* (ar instr. sg. *kuo*, *tuo*), taip pat formos *kuo noris*, *tuodu*, *kuomi*, *tuomi*, *kuomet niekuomet*, *ką vien PaPhr* paprastai rašytos su <ou> (*kou*, *tou*, *kounoris*, *toudù*, *koumi*, *toumi*, *koumet*, *nekoumet*, *kouwen*), greičiausiai dėl Daukanto rankos įgūdžio.

Vadinasi, *PaPhr* Daukantas dažniausiai taikė savo to laiko *Sostinės ortografiją*, dauguma atvejų keitė prototipo *PaP* rašybą. Daug rečiau išlaikė prototipo rašybos ypatybes – *PaP* pavyzdžio buvo paveiktas keliais <i> [i, i] raiškos atvejais ir ypač nedvejodamas perėmė <ù> [o]. Iš dalies išlaikė rašmenį <ù> [ou]. Vadinasi, kad ir nedažnai, Daukantas pasidavė šaltinio ortografijos poveikiui. Pavyzdžiui, į *Žemaičių patarlių* rinkinį (*ŽPat*) iš nebežinomo šaltinio taip pat tikriausiai buvo perėmęs kai kuriuos senesnės rašybos bruožus, todėl *ŽPat* tekste atrodo sumišusios senesnės ir naujesnės formos³⁷.

Daukantas modifikavo ne tik ortografiją, bet ir tarmę, akivaizdžiai vietoj jam pačiam tada įprastų žemaitiškų *PaPhr* ėmė rinktis šias aukštaitiškas lytis: 1) *dien-*, *Diev-*, *vien-*, *viet-* šaknų <ie>; 2) dat. sg. m. ir adv. galūnių <-uj>; 3) praet. 3 formą <buwo>.

1.5. EDUARDO PRATZO *PaPhs* SPAUSTUVĖ

1.5.1. *PaPhr* IR *PaPhs* TURINYS. Eduardo Pratzo spaustuvė, jau surinkusi *PaPhs* knygos tekstą, ėmė rinkti jos turinį. Turinį buvo surašęs ir pats Daukantas *PaPhr* 14–17, tad, regis, tereikėjo perimti Daukanto variantą, tik ten nurodytus puslapių numerius pakeisti leidinio numeriais. Greičiausiai su tokia mintimi Pratzo rinkėjai ir ėmėsi šio darbo. Tačiau pabandę nusivylė.

Daukantas, aišku, pervertė savo *PaPhr* rankraščio lapus iš eilės ir nurašė visas rastas antraštes į sąrašą – į turinį. Ir būtų viskas paprasta, jei antraštes jis būtų tiksliai kopijavęs. Tačiau Daukantas ėmė jas redaguoti, modifikuoti rašybą. Pavyzdžiui, neretai antraštėlėje buvusį diakritiką turinyje praleisdavo, štai <ī>: *īr* 'ir' 32, 34, 42 → *ir* 15(3×); *grumīmos* 49 → *grumimos* 16; *īr* 59 → *ir* 16. Praleisdavo ir <é> diakritiką, pavyzdžiui: *Warlé* 28 → *Warle* 14; *Łapé* 29 → *Łape* 14; *kélejwis* 31 → *kelejwis* 15; *Motrīszké* 31 → *Motriszke* 15; *Katé* 32 → *kate* 15; *Kélejwis* 60 → *Kelejwis* 16. Ypač krinta į akis, kad antraštėlėse dažnai rašytą polifoninį rašmenį <ù> turinyje dažniausiai keisdavo <ou> (žr. 4 lentelę).

³⁷ Plg. Subačius 2021, 314.

P. Matulis vers

PASAKAS

PHEDRO

ISZGŪLDĖ ISZ ŁOTINISZKOS KALBOS

I

ŽAMAJTISZKA

Matiejus Szauklis.

apskėlbę

Ksaweras Kanapackis.

Petropilie.

Isspaustas pas E. Pratza.

1846.

9 pav. *PaPhs* I: antraštinis puslapis;

LLTIB: B – 6544

165 Simono Daukanto 1846-ųjų *Pasakų Fedro* rankraščio ir spaudinio ortografija

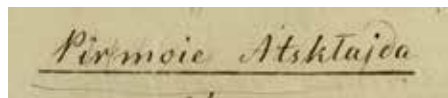
<i>PaPhr</i> antraštėlė	→ <i>PaPhr</i> turinys
Szŭ klautingas 27	→ Szou klautingas 14
Szŭ ir Krokodilŭs 28	→ Szou ir Krokodilŭs 14
Szŭ, Łobis ir Sŭpis 29	→ Szou, Łobis ir Sŭpis 14
Žmogŭs szunėis ikŭstas ir asilas 32	→ Zmogŭs szunėis ikoustas ir asilas 15
Szŭ ir Wilk's 37	→ Szou ir Wilkas 15
Brolis ir Sesŭ 38	→ Brolis ir sesou 15
Esopas sŭ wajkajs besikŭtŭs 42	→ Esopas su wakajs besikuŭous 15
Szŭ ir Jeratis 42	→ Szou ir Jeratis 15
Szermŭnelis ir peles 46	→ Szermounelis ir peles 15
Pelŭ sŭ Szermŭnelejs grumimos 49	→ Pelŭ sŭ Szermounelejs grumimos 16

4 lentelė. *PaPhr* antraštėlių rašmuo <ŭ> dažnai paties Daukanto turinyje pakeistas digrafu <ou>

Galima manyti, kad tuo metu, kai sudarinėjo turinį, Daukantas jau buvo persigalvojęs dėl kai kurių rašybos atvejų – t. y. ne tik rašė neatidžiai (pvz., <ĩ> be diakritiko <i>), bet ir sąmoningai modifikavo – dažnai atsisakė <é>, ypač <ŭ>. Buvo matyti, kad paskutiniuose *PaPhr* 52–63 puslapiuose jis labai vengė <ŭ> rašmens, tad ir turinyje dominavęs <ou> turbūt buvo to ankstesnio <ŭ> vengimo tęsinys.

Spaustuvininkai turbūt nebūtų nusivylę Daukanto surašytu *PaPhr* turiniu, jei sugalvojęs pagedaguoti rašybą ir patrupinti kai kurias antraštėles Daukantas būtų analogiškai pakeitęs ir teksto antraštėles – kad turinio ir teksto antraštėlės sutaptų. Tačiau teksto antraštėlių Daukantas nekeitė, nepriderino prie turinio, todėl liko ryškoku skirtumų. Ir tai būdingas Daukanto tekstų rengimo bruožas – negrįžti rankraščių sutvarkyti, netikslinti rašybos – jis verčiau norėjo griebtis kokio naujo darbo. Čia galima mąstyti apie Daukanto kūrybos bruožą: tekstų kiekio prioritetą prieš kokybę.

Daukanto sudarytame *PaPhr* turinyje spaustuvininkai pažymėjo vieną kitą dalyką pšt, iš to galima mėginti atsekti, ką jie galvojo. Štai Daukanto užrašyme *Pirmoie Atsklajda PaPhr* 14 pšt rinkėjai pažymėjo penkis vertikalius brūkšniukus – maždaug tarp pirmojo žodžio raidžių, kad parodytų jas reikiant rinkti išretintai. Išretintai ir surinkta:

Pirmoie Atsklajda PaPhr 14;

Pirmoie Atsklajda PaPhs XIX.

Tai tik techninis nurodymas. Nusivylė spaustuvininkai tik tada, kai atkreipė dėmesį ir į rašybą. Keliose Daukanto surašyto turinio vietose pažymėjo, kad rašybą reikia tikslinti. Vėliau atspausdintas tiek turinio, tiek teksto variantas labiausiai atitiko tą, kurį buvo žymėję pšt:

krupaujentes → [pšt spaustuvėje:] *krupaujentes*
PaPhr 14;

krupaujentes PaPhs XIX [turinys];

krupaujentes PaPhs 5 [tekstas];

Łape ir liczyna → [pšt spaustuvėje:]
Łapė ir līczyna PaPhr 14;

Łapė ir Liczina PaPhs XIX [turinys];

Łapė ir Līczina PaPhs 5 [tekstas];

Łape → [pšt spaustuvėje:] *Łapė PaPhr 14;*

Łapė PaPhs XIX [turinys];

Łapė PaPhs 7 [tekstas];

Isz → [pšt spaustuvėje:] *Isz PaPhr 14;*

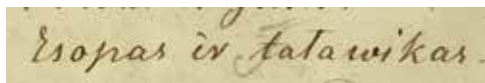
Isz PaPhs XX [turinys];

Isz PaPhs 9 [tekstas];

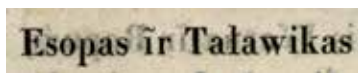
Musie ir → [pšt spaustuvėje:] *īr Aszwījnīs*
PaPhr 15;

Musie īr Aszwījnīs PaPhs XXI [turinys];

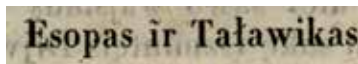
Musie īr Aszwījnīs PaPhs 26 [tekstas];

Esopas ir talawikas → [pšt spaustuvėje:]
Talawikas PaPhr 15;

Esopas ir Talawikas PaPhs XXII [turinys];

Esopas ir Talawikas PaPhs 36 [tekstas].

Tokie pažymėjimai pšt rodo, kad spaustuvės rinkėjai netruko pastebėti skirtumus tarp Daukanto antraštėlių ir jų atspindėjimo turinyje. Minėti jų taisymai pšt paprastai sutampa su Daukanto rankraščio ir savo surinktos knygos tekstu.

Pratzo rinkėjai absoliučia atvejų dauguma toliau rinko turinio sąrašą ne pagal Daukanto pateiktąjį, o pagal savo pačių surinktas antraštėles tekste (dažniausiai sutampančias su Daukanto rankraščio tekstu, nes jis juk ir buvo jų šaltinis). Į 5 lentelę atrinkti keturi antraštėlių variantai nuo „Pirmosios atsklaidos“ („Pirmoie Atsklajda“ *PaPhr 14*) XVIII numerio pasakėčios „Dvi kali“ („Dwī Kalī“ *PaPhr 14* ir 26) antraštės, nes tik nuo jos yra išlikęs *PaPhr* rankraščio tekstas, ir tik nuo jos galima pateikti visus keturis variantus. Tai tik kai kurios antraštės, kurių skirtumai tarp Daukanto teksto ir turinio ryškūs.

<i>PaPhr</i>		<i>PaPhs</i>	
Antraštėlė	→ Turinys	↷ Antraštėlė	→ Turinys
Szũ klautingas 27	→ Szou klautingas 14	↷ Szũ klautingas 14	→ Szũ klautingas XX
Warlė parpliszusi 28	→ Warle parpliszusi 14	↷ Warlė parpliszusi 14	→ Warlė parpliszusi XX
Szũ ir Krokodilũs 28	→ Szou ir Krokodilũs 14	↷ Szũ ir Krokodilũs 15	→ Szũ ir Krokodilũs XX
Lapė ir Gąndras 28	→ Lape ir Gąndrũs 14	↷ Lapė ir Gąndras 15	→ Łapė ir Gąndras XX
Szũ, Łobis ir Sũpis 29	→ Szou, Łobis ir Sũpis 14	↷ Szũ, Łobis ir Sũpis 16	→ Szũ, Łobis ir Sũpis XX
Łapė ir Erelis 29	→ Łape ir Erelis 14	↷ Łapė ir Erelis 16	→ Łapė ir Erelis XX
Warles krupauientes, jautems badąntes 30	→ Warles krupaujentes jautems badąntes 14	↷ Warles krupauientes jautems badąntes 17	→ Warles krupauientes jautems badąntes XX
Lutas, gałzudis ir kėlejwis 31	→ Lutas, gałzudis ir kėlejwis 15	↷ Lutas, gałzudis ir kėlejwis 18	→ Lutas, gałzudis ir kėlejwis XX
Motrĩszké, Mergate ir jaunikis widutinio ąmžiaus 31	→ Motrĩszke, Mergate ir Jaunikis [trum-pinta] 15	↷ Motrĩszké, Mergate ir jaunikis widutinio ąmžiaus 19	→ Motrĩszké, Mergate ir jaunikis widutinio ąmžiaus XX

<i>PaPhr</i>		<i>PaPhs</i>	
Žmogùs szuneis ikùstas ìr asiłas 32	→ Z mogùs szuneis ikou stas ìr asiłas 15	↷ Ž mogùs szuneis ikùstas ìr asiłas 20	→ Žmogùs szuneis ikùstas ìr asiłas XXI
Erelis, Katé ìr Szer- nas 32	→ Erelis, kate ìr szern as 15	↷ Erelis, Katé ìr Szernas 20	→ Erelis, Katé ìr Szer- nas XXI
Aszwìjne ìr Łatraj arba Gałunys 34	→ Aszwìjne ìr Łatraj [<i>trumpinta</i>] 15	↷ Aszwìjne ìr Łat- raj arba Gałunys 22	→ Aszwìjne ìr Łatraj arba Gałunys XXI
Łuszìs ìr pìjmenys 35	→ Łuszìs ìr pìjmenis 15	↷ Łuszìs ìr pìjme- nys 24	→ Łuszìs ìr pìjmenys XXI
Esopas ìr Sowalnik's 36	→ Esopas ìr Sawal- niks 15	↷ Esopas ìr Sowal- nik's 25	→ Esopas ìr Sowel- nik's XXI
Szù ìr Wilk's 37	→ Szou ìr Wil kas 15	↷ Szù ìr Wilk's 26	→ Szù ìr Wilk's XXI
Brolis ìr Sesù 38	→ Brolis ìr sesou 15	↷ Brolis ìr Sesù 28	→ Brolis ìr Sesù XXI
Tikietì ìr Netikietì 39 [<i>pirmoji</i> <▷ <i>panaši i</i> <▷] 15	→ Tikietì ìr netikietì	↷ Tìkietì ìr Netìkie- tì 29	→ Tikietì ìr Netikietì XXI
Jszdaris ìr Nenaudie- lis 40	→ Jszdaris ìr → Ne- naudielis 15	↷ Iszdaris ìr Ne- naudielis 31	→ Iszdaris ìr Nena- dielis XXI
Gajdys ìr Zem- czuugas 41	→ Gajdis ìr Žem- czuugas 15	↷ Gajdys ìr Žem- czuugas 31	→ Gajdys ìr Žemczu- ugas XXI
Esopas sù wajkajs besìkùłùs 42	→ Esopas su wa- kajs besìkulou s 15	↷ Esopas sù waj- kajs besìkùłùs 32	→ Esopas sù wajkajs besìkùłùs XXI
Szù ìr Jeratis 42	→ Szou ìr Jeratis 15	↷ Szù ìr Jeratis 33	→ Szù ìr Jeratis XXI
Szermùnelis ir peles 46	→ Szermounelis ir peles 15	↷ Szermùnelis ìr Peles 38	→ Szermùnelis ìr Peles XXII
Łape ìr Ūga 46	→ Łape ìr Ūga 15	↷ Łape ìr Uga 38	→ Łape ìr Uga XXII
Tąnkėj yra daugiaus dorybės wienami, ne- kajp burie, trumpù pasakù parodisiù 48	→ Daj nìnikas [<i>pa-</i> <i>keista</i>] 16	↷ Tąnkiej yra dau- giaus dorybės wie- nami, nekajp burie, trumpù pasakù parodisiù 39	→ Tąnkiej yra dau- giaus dorybės wie- nami, nekajp burie, trumpù pasakù parodisiù XXII
Pelù sù Szermùnelejs grumìmos 49	→ Pelù sù Szermou- nelejs grumìmos 16	↷ Pelù sù Szermù- nelejs grumìmos 41	→ Pelù sù Szermù- nelejs grumìmos XXII
Łapé ìr Ôzys 50	→ Łape ìr ôzys 16	↷ Łapé ìr Ozys 42	→ Łapé ìr Ozys XXII
Łajwìnikas ìr Łajwieje 51	→ Łajwìnikaj [<i>trum-</i> <i>pinta</i>] 16	↷ Łajwìnikas ìr Łajwieje 44	→ Łajwìnikas ìr Łajwieje XXII
Pedrùs 53	→ Pedras 16	↷ Phedrùs 46	→ Phedrùs XXIII
Dù kélewiù ìr łatrùs 55	→ Dù kélejwiù ìr łatrùs 16	↷ Dù Karejwiù ìr Łatrùs 50	→ Dù Karejwiù ìr Łatrùs XXIII

<i>PaPhr</i>		<i>PaPhs</i>	
Dù plikgalwiù 57	→ Dù pligalwiù 16	↷ Dù Plikgalwiù 51	→ Dù Plikgalwiù XXIII
Pįjmou ĩr Ôżka 58	→ Pįjmou ĩr ôżka 16	↷ Pįjmou ĩr Ożka 53	→ Pįjmou ĩr Ożka XXIII
Asĩlas ĩr Kaņkles 58	→ Asĩlas ĩr kaņkles 16	↷ Asĩlas ĩr Kaņkles 54 [<i><Asĩl-> raidė <ĩ> labai neryškiai atsi-spaudusi, panaši ĩ <ĩ></i>]	= [?] Asĩlas ĩr Kaņkles XXIII
Udrotā Kiaule ĩr Wĩlkas 59	→ Udrotā kĩaule ĩr Wĩlkas 16	Udrotā Kiaule ĩr Wĩlkas arba Leaukys 54	Udrotā Kiaule ĩr Wĩlkas arba Leaukys XXIII
Esopas ĩr Kaļpa sprũklis 59	→ Esopas ĩr kalpa sprũklis 16	↷ Esopas ĩr Kaļpa sprũklis 55	→ Esopas ĩr Kaļpa sprũklis XXIII
Meszka aļkana Alkis didin protā 60	→ Meszka aļkana [<i>trumpinta</i>] 16	↷ Meszka aļkana. Alkis dĩdĩn protā 56	→ Meszka aļkana. Alkis dĩdĩn protā XXIII
Kėlejwis ĩr Kriauklis 60	→ Kelejwis ĩr kriauklis 16	↷ Kėlejwis ĩr Kriauklis 56	→ Kėlejwis ĩr Kriauklis XXIV
Plesztekĩe ĩr Wapsa 62	→ Plesztekĩe ĩr Wapsa 17	↷ Plesztekėe ĩr Wapsa 59	→ Plesztekėe ĩr Wapsa XXIV
Nedorajs nerekj klautėis Cyrulis ĩr Łapė 62	→ Cyrulis ĩr Łape [<i>trumpinta</i>] 17	↷ Nedorajs nerekj klautėis. Cyrulis ĩr Łapė 59	→ Nedorajs nerekj klautėis. Cyrulis ĩr Łapė XXIV

5 lentelė. Keturi antraštėlių variantai: rankrašėio *PaPhr* tekste ir turinyje, taip pat spaudinio *PaPhs* tekste ir turinyje; tiesios rodyklės (→) rodo tikėtiniausiā gretimā persirašymo šaltinį ir kryptį (taigi abu turiniai nurašinėti nuo atitinkamų tekstų antraštėlių); lenktos rodyklės (↷) rodo, kad *PaPhs* antraštėlės perimtos iš *PaPhr* antraštėlių (ne iš turinio), t. y. pirmosios, o ne antrosios skilties pavyzdžiai veikė treėiosios rinkėjus; ĩ Daukanto *PaPhr* turinio pakeitimus spaudinyje *PaPhs* faktiškai neatsižvelgta

Tik kartais, rinkdami pagrindinį *PaPhs* tekstā, rinkėjai buvo minimaliai pakeitė Daukanto antraštėlių rašybā (ar net žodį), plg. tokius 5 lentelės pavyzdžius iš pirmosios ir treėiosios skilties (*PaPhr* → *PaPhs*):

Lutas, gažzudis ĩr kėlejwis → *Lutas, gažzudis ĩr kėlejwis* (uždėtas <ĩ> diakritikas);

Tĩkietĩ → *Tĩkietĩ* (rankrašėio pirmoji <ĩ> labai panaši ĩ <ĩ>, turbūt dėl to <ĩ> diakritikā ir surinko);

ĩr peles → *ĩr Peles* (uždėtas <ĩ> diakritikas ir surinkta didžioji <P>);

Ūga → *Uga* (spauštuvė turbūt neturėjo didžiosios <Ū> literos);

Tąnkėj → *Tąnkiej* (<éj> pakeista <iej> po <k>);

Pedrūs → *Phedrūs* (įterpta <h>);

Dù kėlewiù òr łatrùs → *Dù Karejwiù òr Łatrùs* (spauštuvė pakeitė vieną žodį ir surinko didžiąją <Ł>);

Ōzka → *Ozka* (spauštuvė turbūt neturėjo didžiosios <Ō> literos);

Udrotà Kiaulė ir Włtkas → *Udrotà Kiaulė òr Włtkas arba Leaukys*;

didin → *dīdīn* *PaPhs* 56 (uždėti <ī> diakritikai);

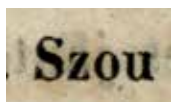
ir → *īr* (uždėtas <ī> diakritikas);

Plesztekė → *Pleszteké* (<ie> pakeista <é>).

Visi šie variantai turinyje rinkėjų surinkti tokie patys, kaip kad ir tekste, vadinasi, būtent pagal tekstą iš esmės ir buvo parengtas leidinio turinys. Daukanto sudarytas turinys atmetas. Tai įgalino padaryti knygą tvarkingesnę už Daukanto įteiktąjį rankraštį – spaudinio turinys atitinka vidines antraštes dėl rinkėjų pastangų, jie ištaisė Daukanto įvairovę. Jei spauštuvinėms būtų tiesiog rinkę Daukanto turinį, tai knygoje turinio rašyba skirtųsi nuo pagrindinio teksto.

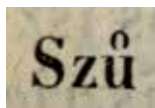
Tiesa, pačioje *PaPhs* turinio pradžioje visgi būta minimalaus Daukanto sudaryto rankraštinio turinio poveikio. Turinyje Daukantas įrašė *Lutas parkarszės PaPhr* 14, taip rinkėjai pateikė ir spaudinio turinyje – *Lutas parkarszės PaPhs* XX. Bet tiek Daukanto rankraščio tekste, tiek pagrindiniame rinkinyje dalyvio galūnė pateikta kitaip – *Lutas parkarszīs PaPhr* 26 ir *PaPhs* 13. Galūnė <-ēs> Daukantas buvo įrašęs tik turinyje, tai tik iš ten rinkėjai ir galėjo ją pasiimti.

Rinkėjų abejonės pavyzdys galėtų būti dar pagal Daukanto turinį surinkta forma *Szou*:

A rectangular stamp or printed form containing the word "Szou" in a bold, serif font.

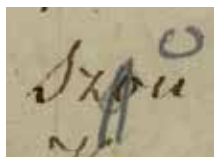
Szou PaPhs XIX [turinys].

Spaudinio antraštėlėje buvo surinkta kita, ankstesnė Daukanto dažnai rašyta raidė <ŭ> – *Szŭ*:

A rectangular stamp or printed form containing the word "Szŭ" in a bold, serif font.

Szŭ PaPhs 4 [tekstas].

Rinkėjų abejonę rodo jų pačių turinio rankraštyje pšt taisyta <ou> → <ŭ>:

A handwritten note on aged paper showing the word "Szŭ" written in cursive script.

Szou → [pšt spauštuvėje:] *Szŭ PaPhr* 14.

Pirmoie Atsklajca

Įžengimas

I	Paroka... Wilks ir Aiwinelis	1
II	wardas waldemira gydantis	2
III	Howas didūius powo ptunksnomis	3
IV	Įpū par upi mesa, nesxous	4
V	Karwe, Ozka, Awis ir lutas	5
VI	wardas krupaujantis isxtekisintis saulas	5
VII	Lape ir liryra	6
VIII	wilks ir gerwe	6
IX	Lwirblis ir Kierkis	7
X	wilks, lape ir Besdzione	8
XI	Asitas ir lutas medisiantis	9
XII	Brjdis Paszalkine	10
XIII	Lape ir jauwar nis	11
XIV	Įst orobatoriaus wajolitos	12
XV	Asitas ir senis	13
XVI	Brjdis ir awis	14
XVII	Awis, szou ir wilkas	15
XVIII	Dwi Kati	16
XIX	Szunys paralki	17
XX	Lutas parkaroxes	18
XXI	Sxesminelis ir zmogius	19
XXII	Szou klautingus	20
XXIII	wardas pasplisxusi	21
XXIV	Szou ir Krokodilis	22
XXV	Lape ir Gandrius	23
XXVI	Szou Lobis ir Sūpis	24
XXVII	Lape ir Erelis	25
XXVIII	wardas krupaujantis jautims badantis.	26

10 pav. PaPhr 14: Daukanto rankraštinio turinio sąrašo pradžia; matyti spaustuvėje daryti taisymai pšt – ypač rašybos ir puslapių numerių; LLTIBR: f. 1 – SD 5

Atrodo, kad rinkėjai kaip tik maždaug iki šios vietos mėgino rinkti iš Daukanto pateiktojo turinio. Surinkę *Szou* galėjo pastebėti, kad tekste tas antraštėlės žodis surinktas kitaip – *Szũ*. Matyti, kad jau surinkto *Szou* turinyje nebeišardė, bet netikslumą Daukanto rankraštiniam turinyje pažymėjo labai ryškiai pšt taip, kaip, jų nuomone, „turėjo būti parašyta“. Tas pieštuko ryškumas gali liudyti nustebimą, stiprią emociją, kilusį norą pabrėžti staiga netikėtai aptiktą neatitikimą. Šitas <ou> → <ũ> keitimas pšt pirmasis pažymėtas spaustuvininkų Daukanto rašybos taisymas (po to ėjo ir kiti koregavimai, ne tokie ryškūs, jie jau aprašyti anksčiau). Tolesniuose dar maždaug penkiuose surinktuose spaudinio turinio puslapiuose nebematyti Daukanto rankraščinio turinio poveikio. Rinkėjai neabejotinai nusivylė Daukanto nenuoseklumu ir daugiau jo surašytu turiniu nesinaudojo (tik pšt jame surašė savo leidinio puslapių numerius; žr. 10 pav.).

Darydami tvarką Pratzo rinkėjai pataisė ir pasakėčių numeracijos klaidą. Daukantas prieš pat rankraščio pabaigą buvo tuo pačiu XIX numeriu sužymėjęs dvi pasakėčias: „XIX Warna ir Awīs“ bei „XIX Kiszkis ĩr kėrdiūs“ (*PaPhr* 61; analogiškai ir turinyje *PaPhr* 17). Spaudinyje pakartojimo neliko: „XIX Warna ir Awīs“ ir „XX Kiszkis ĩr kėrdiūs“ (*PaPhs* 57–58; analogiškai ir turinyje *PaPhs* XXIV).

1.5.2. *PaPhs* RINKINIO KOKYBĖ

1.5.2.1. <J> IR <I>. Toks turinio parengimas pristato Pratzo spaustuvės rinkėjus kaip tvarkingus, atidžius, atsakingus darbuotojus. Anksčiau Hintzės spaustuvininkai buvo patyrę sunkumų, bandydami tiek *Pras*, tiek *Ept* su *Zdr*, tiek *Bd* rinkiniuose išskleisti vienintelę Daukanto rankraščių didžiąją raidę <J> į dvi skirtingas <J> ir <I> grafemas. Jie dažnai nepataikė surinkti <I> tik prieš priebalsę ir <J> tik prieš balsę³⁸. Pratzo rinkėjai daug geriau susitvarkė su šia problema: tik keturis kartus nepataikė išskleisti tiksliai: (*Je* 'jei' *PaPhr* 5, 58, 60 → *Ie PaPhs* VIII, 54, 55; *Jtgajniuj PaPhr* 45 → *Jtgajniuj PaPhs* 36). Daugeliu kitų atvejų *PaPhs* surinkta pagal įprastą taisyklę, prieš balses <J> (sutampa su Daukanto *PaPhr*): *Jis* XV; *Je* 'jei' 13; *Jis* 22; *Je* 27; *Jeratis* 33; *Juno* 35(2×); *Jis* 37; *Joiejas* 39; *Jis* 45; *Jautis* 52; *Je* 56; *Jeau* 58, o prieš priebalses – <I> (*PaPhr* → *PaPhs*):

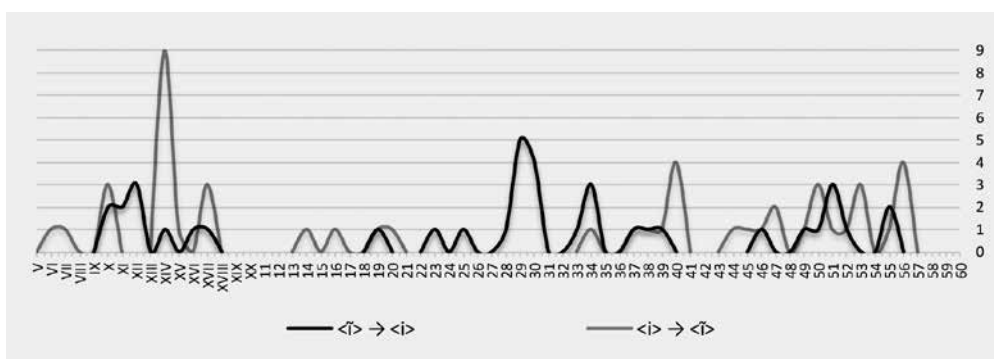
Jr 7 → *Ir* XI; *Jprotiũ* 12 → *Iprotiũ* XVI; *Jkãnden* 27 → *Ikãnden* 13; *Jr* 29 → *Ir* 16; *Jr* 30 → *Ir* 17; *Jnnaj* 31 → *Innaj* 19; *Jsz* 33 → *Isz* 21; *Jszbraukikėt* 35 → *Iszbraukikėt* 23; *Jpolitás* 39 → *Ipolitás* 29; *Jlijos* 39 → *Ilijos* 29; *Jnstigatorej* 40 → *Instigatorej* 30; *Jszdaris* 40(2×) → *Iszdaris* 31(2×); *Jsztiko* 41 → *Isztiko* 32; *Jdant* 46 → *Idant* 37; *Jr* 47 → *Ir* 39; *Jġã* 48 → *Iġã* 40; *Jr* 49 → *Ir* 41; *Jlindusi* 49 → *Ilindusi* 41; *J 'ĩ* 50 → *I 'ĩ* 43; *Jr* 51 → *Ir* 43; *Jdant* 57 → *Idant* 52; *Jki* 59 → *Iki* 54; *Je* 60 → *Ie* 56; *Jt* 60 → *It* 56; *Jr* 61 → *Ir* 58; *Jt* 62 → *It* 59.

Pratzo rinkėjai buvo ryškiai sumanesni už Hintzės: arba jie mokėjo lietuviškai, arba vien suprato grafinę taisyklę, prieš kurias raides reikia rinkti <J>, o prieš kurias – <I>.

³⁸ Subačius 2021, 250–266, 542–545.

1.5.2.2. DIAKRITIKŲ NETIKSLUMAS IR TIKSLINIMAS. Kitas svarbus spaustuvės darbo aspektas – diakritikų išlaikymas ar modifikavimas, netgi pataisymas. Daukantas kai kurių diakritikų nepasistengdavo nuosekliai sudėlioti, kartais vieną kartą toje pačioje pozicijoje (šaknyje, formoje) rašė su diakritiku, kitą kartą – be jo. Iš Daukanto *Bd* apsirikimų sąrašo buvo nustatyta Daukanto sąmonėje tikriausiai atsiskyrusius bent du spaustuvės daromų klaidų tipus pagal svarbą: 1) *didelės klaidos* (raidžių), ir 2) *netikslumai* (diakritikų)³⁹. Abiejų tipų klaidų buvo likę ne tik *Bd*, bet ir *ABC*⁴⁰ (Krajaus spaustuvėje).

Tad ir čia *PaPhs* diakritikų skirtumai nuo originalaus rankraščio kvalifikuotini tik kaip *netikslumai*. Štai kartais Daukanto riestinis <î> diakritikas nesurinktas, spaudinyje pateikta tiesiog <i> (suskaiciuoti 39 tokio diakritiko pametimo atvejai; *PaPhs* 1–11 neįtraukti, nes tų vietų rankraštis neišlikęs, ir negalima patikrinti diakritikų buvimo). Bet netgi šiek tiek daugiau priešingų atvejų – nors Daukantas nebuvo pažymėjęs <î> diakritiko, rinkėjai jį surinko (49×) (žr. 4 diagramą).

4 diagrama. *PaPhr* <î> diakritiko praleidimai *PaPhs*: <î> → <i> (39×) bei papildymai <i> → <î> (49×)

Knygos viduryje (apie *PaPhs* 19–34) papildomai beveik nediegta <î> diakritikų. Atrodytų, kad viena, ten rinkėjas tiesiog pražiopsojo kai kuriuos Daukanto diakritikus, antra, toje atkarpoje visai nebuvo linkęs papildyti tokios specifinės Daukanto raidės.

Antra vertus, dvi kitos *PaPhs* atkarpos (apie *PaPhs* X–XVII ir *PaPhs* 40–56) rodo didesnes rinkėjų pastangas pridėti rankraštyje nebuvusių <î> diakritikų (nors papildydami vienur kitur vis tiek praleisdavo). Rinkėjai tikriausiai ketino koreguoti Daukantą, tačiau galėjo ne tik patikslinti, bet ir suklysti. Pati Pratzos spaustuvės iniciatyva dauginti <î> diakritikų yra ir netikėta, ir svarbi.

Rinkėjų patikslinimais galima laikyti Daukanto pamirštus pažymėti <î> diakritikus. Dažniausiai turbūt pasirinkta pavienodinti rašybą pagal analogiškus paties Daukanto ženklinius. Riestinis <î> diakritikas paprastai pridėtas šiuose žodžiuose, šaknyse, prielinksniuose, priešdėliuose, galūnėse, priesagose (*PaPhr* → *PaPhs*):

³⁹ Subačius 2021, 539.

⁴⁰ Subačius 2021, 349–350.

ir: *ir* 46(2×), 48, 55, 58, 60 → *īr* 37, 38, 40, 49, 53, 56 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *īr* 3[10×], 5[9×]);

iš(-): *iszminti* 3 → *īszmiti* VI; *iszminties* 7 → *īszminties* X; *isz* 10 → *īsz* XIV; *iszdalijs* 31 → *īszdalijs* 19; *isz* 43 → *īsz* 34; *iszleides* 47 → *īszleides* 39; *iszlindo* 55 → *īszlindo* 50; *iszmintingesni* 57 → *īszmintingesni* 52; *issprudo* 57 → *īssprudo* 53; *isz* 57 → *īsz* 53 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *īszgūldiau* 3; *īszmintingū* 3; *isz* 8[2×]);

did-: *didesnej* 53 → *dīdesnej* 46; *didej* 53 → *dīdej* 47; *didesniū* 56 → *dīdesniū* 51; *padidīn* 60 → *padīdīn* 56 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *dīdej* 7; *padīdino* 12; *dīdej* 28; *dīdesniū* 28; *dīde* 49);

vis-: *wissopritirusems* 27 → *wīssopritirusems* 14; *wissū* 48 → *wīssū* 40 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *wīssu* 8; *wīssi* 33; *wīssū* 38);

-ims (bk -iems): *tīms* 29 → *tīms* 16; *motriszkīms* 32 → *motriszkīms* 19 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *bitīms* 41[2×]; *tīms* 54, 56);

-in(a): *pamasin* 'pamasina' 32 → *pamasīn* 20; *rustin* 'rūstina' 52 → *rustīn* 45 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī>: *plīkīn* 'daro plika' 31; *padīdīn* 60; *swejkīn* 61⁴¹);

kituose žodžiuose, priesagose, sąnagražos dalelytėje: *wejkalinī* 5 → *wejkalīnī* VII; *teatsitink* 7 → *teatsītīnk* X; *līsdą* 10 → *līsdą* XIV; *nu līsdo* 10 → *nulīsdo* XIV; *līsdą* 10 → *līsdą* XIV; *līsdo* 10 → *līsdo* XIV; *līsdą* 10 → *līsdą* XIV; *szīrdęis* 10 → *szīrdęis* XIV; *gadīnūs* 12 → *gadīnūs* XVII; *motīna* 48 → *motīna* 40; *plīkus* 53 → *plīkus* 47 (plg. paties Daukanto *PaPhr* <ī> analogiškosiose pozicijose: *isīmieklinūs* 5; *īssīmesgīmą* 7; *līsdą* 10; *szīrdgīlī* 30; *plīkīn* 'daro plika' 31; *plīkgalwīs* 57; *motīna* 36; *sūmiežīnī* 41; *grāžīnius* 'papuošalus' 49; *rentīnis* 50).

Toks rinkėjų <ī> papildymas dar nebūtinai reiškia rinkėjus mokėjus lietuvių (žemaičių) kalbą. Jie tiesiog galėjo būti atidūs ir maždaug perpratę, įsidėmėję kai kuriuos žodžius, pozicijas, kuriose Daukantas dažniausiai dėliojo diakritiką <~> virš <i>, o kai jo trūkdavo – papildydavo patys.

Vis dėlto nemaža atveju, kai rinkėjai nepataikė, dėdami <ī> diakritikus, nepataikė žymėti daukantiškai. Kaip minėta, Daukanto šnekteje tautosilabinio dvigarsio [in] balsis neplatintas ir Daukantas tokiu atveju nežymėdavo diakritinės <ī>, plg. *PaPhr* <in>: *naudīngesnio* 51; *pripažīntū* 51; *tejsīngo* 51; *ligīntęis* 54; *isīmieklīnsi* 59. Bet Pratzo rinkėjams pasitaikė surinkti *PaPhs* <īn> ir tautosilabinėje pozicijoje, ir tai laikytina jų persistengimu, pavyzdžiui (*PaPhr* → *PaPhs*): *teatsitink* 7 → *teatsītīnk* X; *ūzrustintas* 10 → *ūzrustīntas* XIV; *susītajkīnsiu* 56 → *susītajkīnsiu* 50. Gali būti, kad Daukanto formos *plīkīn*, *padīdīn* juos paskatino manyti, jog bet koks <in> junginys galėtų būti renkamas su <ī>.

41 Daukanto šnekteje tautosilabinio dvibalsio [in] pirmas dėmuo paprastai neplatintas, tačiau šios praes. 3 galūnės tautosilabinis dvibalsis yra antrinis, vėliau atsirađęs iš heterosilabinio [i-na], todėl išlikęs platesnis [ę]. Ir ne tik paties Daukanto pa-

vyzdžiai su <īn> tai patvirtina, bet ir dabartiniai jo šnektos duomenys, plg.: Vanagienė 2014, 151, s. v. *padžiovinti*: *padžiuovēn* 'padžiovinā'; 151, s. v. *džiūginti*: *džūgēn* 'džiuginā'; 424, s. v. *sumāžinti*: *somāžēn* 'sumažina'.

Nors minkštumo ženkle ar žemaitiško dvibalsio [ie] pozicijoje Daukantas nerašė <ī>, rinkėjai ją taip pat kartais surinko, plg. (*PaPhr* → *PaPhs*): *kiauszius* 10 → *kiauszius* XIV; *niera* 51 → *niera* 44.

Na, ir tose ilgojo (nepaplatėjusio) balsio [i; i] pozicijose, kur Daukantas nerašė <ī>, rinkėjams pasitaikė netiksliai ją surinkti (*PaPhr* → *PaPhs*):

gimies ~ *gymės* 'prigimties' 11 → *gīmies* XV (dar plg. Daukanto *PaPhr* *gimies* 9; *Bus pagal gimies* 9; *gimę* ~ *gymę* 11; *nu gimies buvo apginklūta* 33; *prisž gimies istatimus* 43; rinkėjai galėjo supainioti su panašia žodžio *gimė* šaknimi, heterosilabiniame <i-m> turinčiame [e], plg. Daukanto *gīmī* 'gimę' *PaPhr* 29); *besīmokidam's* (Daukanto <i> panašoka į <ī>) 12 → *besīmokīdam's* XVII; *wirs* 'vyras' (parašyta <i> su tašku, bet paskui lyg neaiškus lankelis dar viršuj pažymėtas) 12 → *wīrs* XVII; *wiresnybe* dat. sg. f. 48 → *wīresnybe* 40; *dikterieimā* 56 → *dīkterieimā* 50; *prītirej* 60 → *prītirej* 55; *ītraukę* 60 → *ītraukę* 56.

Kitus diakritikus tikslinti rinkėjams sekėsi prasčiau, tik vienas kitas jų tiksliai pagal Daukantą pataisytas (*PaPhr* → *PaPhs*):

<a>, <un> → <aŋ>: *dątiū* 50 → *dąntiū* 41; *szunkiej* 61 → *sząnkiej* 58;

<e> → <ę>: *pamowe praet.* 3 47 → *pamowę* 39;

<i>, <ī> → <i>, <ī>: *pas tetuszi* 3 → *pas tetuszi* VI; *kurī* nom. sg. f. (Daukanto klaida) 46 → *kurī* 38;

<o>, <ô>, <ó> → <o>, <ô>: *kô* 38 → *ko* 27 (šią formą Daukantas parašydavo ir su diakritiku, ir be jo, plg. *PaPhr*: *ko* 6, 8, 26, 31, 37, 44[2*], 49; *Ko* 59 bei *kô* 3, 37, 42, 43, 63; rinkėjai galėjo prisitaikyti prie dažnesnės nediakritinės Daukanto formos); *gôdos* gen. sg. f. 50 → *gôdôs* 42; *ôžkas* ~ *ožkos* nom. pl. f. 51 → *ôžkas* 44;

<u> → <ù>: *praeiusēs* 5 → *praeiūsēs* VII; *ąnt wietu* instr. sg. f. 28 → *ąnt wietù* 15; *kurios* 50 → *kuriūs* 42;

<u> → <û>: *iu* 8 → *iû* XI.

Daug daugiau kartų naujai žymėdami šiuos ir dar kitus diakritikus rinkėjai nepataikė, klydo – diakritiko arba nepažymėdavo, arba parinkdavo neatitinkantį Daukanto rašybos (*PaPhr* → *PaPhs*):

<aŋ> → <an>, <a>: *ąntrūs* (<a> diakritikas labai menkai matomas) 34 → *antrūs* 22; *łandejs* 49 → *landejs* 41; *sūprąntąnti* 36 → *sūprąntąti* 25;

<à> → <â>, <a>: *Zámajtej* 3 → *Žámajtej* V; *Zámajtiszkaj* 12 → *Žámajtiszkaj* XVII; *Zámajtiū* 12 → *Zámajtiū* XVII; *Zámajtiu* 12 → *Žámajtiu* XVII; *záme* 43 → *zame* 35;

<i>, <ī>, <ī> → <i>, <ī>, <ī>: *kokīnoris* 9 → *kokinoris* XIII; *ji 'ji'* 10 → *jī* XV; *kąmbarī* acc. sg. m. 39 → *kąmbari* 29; *szermūnelī* acc. sg. m. 46 → *szermūneli* 37; *pasali* acc. sg. m. 46 → *pasali* 38; *betikąntī* acc. sg. m. 46 → *betikąnti* 38; *prigautī* inf. 46 → *prigauti* 38; *wissokī* *gelži grauzū* 50 → *wissokī* *gelži grauzū* 41; *tūri* praes. 2 sg. 'tu turi' 62 → *tūrī* 58; *truputī* 61 → *truputi* 57;

<ĩ>, <ĩ> → <ĩ>: *masīnīmą* (<ĩ> panaši į <ĩ>) 7 → *masīnīmą* X; *prekībos* 8 → *prekībos* XII; *īr* (<ĩ> panaši į <ĩ>) 40 → *īr* 30; *giedietėis* 41 → *giedietėis* 31;

<ī> → <ī>: *pripratī* (<ī> panaši į <ī>) 7 → *pripratī* X;

<ī>, <ī> → <ī>: *itupė* 10 → *itupė* XIV; *newildamos* 10 → *newīldamos* XV; *nesūkītūs* (<ī> šiek tiek panaši į <ī>) 11 → *nesūkītūs* XV; *brījdio* 35 → *brījdīo* 23; *patījs* (<ī> panaši į <ī>) 39 → *patījs* 29; *lījpusi* 39 → *lījpusī* 29; *parsīdurė* (<ī> šiek tiek panaši į <ī>) 40 → *parsīdurė* 30; *īr* 40 → *īr* 30; *iem* 40 → *īem* 30; *tarīmū* 40 → *tarīmū* (<ī> šiek tiek panaši į <ī>) 30; *tejsdarīū* 41 → *tejsdarīū* 32; *tījktī* (<ī> šiek tiek panaši į <ī>) 45 → *tījktī* 36;

<ė> → <ė>: *kūrės* 5 → *kūrės* VII; *nė* 58 → *nė* 53;

<ė> → <ė>: *kėrdiūs* 34 → *kėrdiūs* 23;

<ô> → <o>: *žmôguj* 51 → *žmoguj* 43;

<u>, <ù>, <û>, <û> → <u>, <ù>, <ú>: *parodisiū* 10 → *parodisiu* XIV; *tou* (virš <u> kažkoks tarsi netyčinis taškas) 10 → *toù* XIV; *sesū* 38 → *sesù* 28; *kūri* 39 → *kuri* 29; *sū sunū* 39 → *sū sunu* 30; *tū patiū* 40 → *tū patiū* 30; *žmoniū* 40 → *žmoniū* 31; *nesūtejkė* 44 → *nesutejkė* 35; *plunksnū* gen. pl. 44 → *plunksnū* 36; *kūrsaj* (<ù> panaši į <ú>) 45 → *kūrsaj* 37; *widūrie* 53 → *widurie* 46.

Kai kurių iš šių *PaPhs* surinktų diakritinių raidžių Daukanto *PaPhr* rankraštyje iš viso nebuvo: <ĩ>, <ī>, <ī>, <ū>. Įtraukdami jas rinkėjai nesuprato Daukanto intencijos, kartais jas taip netiksliai identifikavo dėl ne visada aiškaus paties Daukanto užrašymo.

Rinkėjai kartais darė ir įvairių kitų diakritinių raidžių netikslumų, pvz. (*PaPhr* → *PaPhs*):

ąmbole nom. sg. f. 10 → *ąmbole* XIV; *kajp tarena yra* 10 → *kajp tarena yra* XV; *pakwījtes* [...] *łapę* acc. sg. f. 29 → *pakwījtes* [...] *łapé* 15; *buwo* 32 → *buwó* 20; *sakę* (virš <s> iš tiesų yra tarsi netyčinis akūto formos brūkšnyš) 42 → *śakę* 33; *īszpīrmū* → *īszpīrma* 46 → *īszpīrmà* (buvęs raidės <ū> diakritikas suprastas kaip <à> raidės dalis) 37; *nedorą* acc. sg. f. 62 → *nedora* 59; *tawęsp* 63 → *tawesp* 60.

Tiek tikslūs, tiek nepataikyti diakritikų taisymai apskritai rodo rinkėjų iniciatyvą, jų rūpestį leidinio kokybe, mėginimą suprasti Daukanto rašybą ir ją padaryti vienosdesnę, tvarkingesnę. Kyla klausimas, ar jie (kuris vienas?) negalėjo mokėti lietuviškai, kad jau drįso imti redaguoti Daukanto tekstą.

Į akis krinta diakritikų modifikavimo bangavimas, nenuoseklumas. Jau minėta, kad maždaug *PaPhs* knygos viduryje (apie *PaPhs* 19–34) Daukanto diakritinė raidė <ĩ> beveik netikslinta (žr. 4 diagramą). Tai maždaug trečiasis knygos lankas (*PaPhs* 25–36). Ir kitų diakritinių raidžių patikslinimų toje atkarpoje beveik nepasitaikė. O netikslumų, priešingai, toje atkarpoje pasitaikė labai nemažai. Pavyzdžiui, Daukanto *PaPhr* nebūdingos raidės <ī> koncentracija akivaizdžiai padidėjo *PaPhs* 29(2×), 30(4×), 32, 36; ten pat porą kartų pasirodė ir kita nedaukantiška raidė <ĩ> (*PaPhs* 30, 31); čia neregistruota, bet bent trejetą kartų surinkta raidė <ĩ> be taško <ı> irgi būtent ten

(*PaPhs* 29[2×], 30). Maždaug tą trečią lanką rinkusio rinkėjo darbas vertintinas kaip prastesnis už likusių lankų rinkėjų. Tai leistų formuoti hipotezę, kad 1) *PaPhs* rinko ne vienas rinkėjas; 2) maždaug trečio lanko rinkėjas rinko prasčiau, nerodydamas iniciatyvos tikslinti Daukanto diakritikus, tik juos imitavo, ir ne visada tiksliai; jis galėjo visai nemokėti lietuviškai, nors kitų lankų rinkėjai (rinkėjas?) galbūt mokėjo, kaip leistų spėti sėkmingesni Daukanto diakritinių raidžių tikslinimais.

1.5.2.3. RAIDŽIŲ KLAIDOS. Pagal rekonstruotą Daukanto mąstymą, netikslių raidžių parinkimą leidinyje jis turėjo laikyti *klaidomis*, reikšmingomis didelėmis klaidomis (skirtingai nuo netikslių diakritikų). Rinkėjai retkarčiais supainiodavo raides: ar dėl to, kad Daukanto rankraščių <a> kartais panaši į <o> ir atvirkščiai (<a> → <o>, <o> → <a>), ar dėl nesuprasto Daukanto (momentinio?) pasitaisymo, ar dėl netiksliai perskaityto buvusio, bet pataisyto ženklo likučių (pvz., <y> → <ij>), ar dar dėl kokio nukrypimo nuo Daukanto intencijos. Štai didžiama tokių raidžių keitimo klaidų (*PaPhr* → *PaPhs*):

tada 6 → *tado* IX; *dorybės* 7 → *doribės* X; *akmīnaciū* 8 → *okmīnaciū* XI; *giwi* → *giwybą* 9 → *giwįbą* XIII; *kįkwienas reg* [...] *įssīmesgīmą* acc. sg. m. 11 → *kįkwienas reg* [...] *įssīmesgīmo* XV; *įszmintiū* → *įszmintingū* (iš dalies iškusta raidė <ū> paliko pėdsaką net kai ant jos užrašyta <n>); Pratzo rinkėjas tą <n> turbūt perskaitė kaip <a>) 13 → *įszmintiagū* XVIII; *paoiumą* (<a> panaši į <o>) 28 → *pooiumą* 15; *tiku* → *tyko* 'tyko' 33 → *tyka* 20; *jauscio* 'jausčiau' 37 → *jouscio* 27; *kaławijū* 39 → *kaławejų* 29; *idant sawą* → *sawo gražybės nesūmūriotumi nedorybī* 38 → *idant sawą gražybės nesūmūriotumi nedorybī* (neatsižvelgta į nelabai aiškų pataisymą) 28; *kambarie* 39 → *kombarie* 30; *žmona* 40 → *žmoua* 30; *piktadiemės* 40 → *piktodiemės* 30; *protą* (<o> panaši į <a>) 40 → *prata* 31; *toksaj* (<o> panaši į <a>) 41 → *taksaj* 32; *łabdarybę* (galinė <ę> galėjo būti palaikyta <ą>) 43 → *łabdarybę* 33; *sūsmita* 43 → *sūsmitó* 34; *nukropę* 43 → *nukrapę* 34; *patiiū* (<a> panaši į <o>) 44 → *potiiū* 35; *budamas* 45 → *bndamas* 36; *rodo* 'rodo' (<o> šiek tiek panaši į <a>) 51 → *rado* 44; *wen* 'vien' 53 → *wem* 46; *narsi* → *narsybī* 55 → *narsijbī* 50; *nelajmo* 'nelaimėje' 56 → *nalajmo* 50; *pagroužino* (<u> panaši į <w>) 60 → *pagrowžino* 55; *gi* → *gywybę* (išliko buvusios <i> taškas) 63 → *gįwybę* 60.

Tokių klaidų, kaip ir diakritinių netikslumų koncentracija didžiausia trečiame lanke: *PaPhs* 27, 29, 30(3×), 31, 32, 33, 34(2×), 35, 36 – beveik pusė visų čia registruotų klaidų. Vėl galima atkreipti dėmesį, kad tokie „žioplesni“ suklydimai, kaip atvirkščias literos <u> ar <n> įdėjimas į rinkinį (*žmoua* 'žmona'; *bndamas* 'būdamas'), pasitaikė tik tame pačiame trečiame lanke. Vis dėlto *PaPhs* tokio pobūdžio klaidų, palyginti su *ABC* ar *Bd*, atrodo santykinai labai maža.

1.5.2.4. KALBOS TAISYMAI. Yra dar vienos rūšies taisyimų, kuriuos galima sąlygiškai pavadinti *kalbos taisymais* – Daukanto kalba tarsi šiek tiek paredaguota, ir tai atrodytų daryti tegalėjo lietuviškai mokantis asmuo. Nors tokio redagavimo ne tiek gausu, bet jis labai reikšmingas (žr. 6 lentelę).

<i>PaPhr</i>	→ <i>PaPhs</i> (kalbos redagavimas)	<i>PaPhs</i> lankas
wisso nustoie, ļajwā [acc. sg. m.] īr preķes 8	→ wisso nustoie, ļajwo [gen. sg. m.] īr preķes XI	a
inimo arba gimies ~ inumo arba gymēs 'tikrumo arba prigimties' 9	→ inomo arba gimies XII	
pramata 9	→ pramanīta XIII	b
bruka praet. 3 10	→ bruko XIV	
zakonik's 12	→ zokaniks XVI	
asirado 'atsirado' 12	→ atsirado XVII	
wissugarszis → wissugarsis 12	→ wissugarsesis XVII	
giwo palejscio 'gyvā paleisčiau' 27	→ giwā palejscio 13	2
tijp 'liepia' 28	→ lijp 14	
neabidyk 28	→ neabidyki 15	
paszaļpas nu jo rekaļaudam's gaļā gaun 30	→ paszaļpos nu jo rekaļaudam's gaļā gaun 18	
iki paskūie 'iki paskutinio' 32	→ iki paskūio 19	
wenkartū 33	→ wienkartū 22	
pastogej iness. sg. f. 34	→ pastogie 23	
atmīniū 'atmenu' 36	→ atmīnū 25	3
tejp nutūkaj 37	→ tejp nutūkaj 27	
nu wagiū numus saugosi 37	→ nu wagiū numus giniosi 27	
nebtwerdamos 39	→ netwerdamos 29	
lubieļ 45	→ luobieļ 37	4
ben pļunksnū jūkūiū 46	→ ben sū pļunksnū jūkūiū 37	
sūtrūkūsis negalieļ testamentā sūprasī 48	→ sūtrūkūsis testamentā sūprasī 40	
sū gražejs darzajs 49	→ sū darzajs 40	
brāņej brāņesnej īsznūmos 49	→ brāņej īsznūmos 40	
musū nedorumo negalem matyī 50	→ musū nedorumā negalem matyī 42	
norieļ par jurā i numus griszī 53	→ norieļ jurū i numus griszī 46	
szaudamas 'šaukdamas' 55	→ szaukdamas 49	5
Dū kélewiū īr ļatrūs [antraštélē]; Dū karejwiū kélaudamū [teksto pradžia] 55	→ Dū Karejwiū īr ļatrūs [antraštélē]; Dū karejwiū kélaudamū [teksto pradžia] 50	
sū dīdesniū sawo skaudumū 56	→ sū dīdesniū skaudumū 51	
sūplieszē 59	→ sūsplieszē 54	
Udrotā Kiaule ir Wīlķas 59	→ Udrotā Kiaule ir Wīlķas arba Leauķys 54	
īsznoumo muni nozmeļ wergautī 59	→ īsznoumo muni Ponas nozmeļ wergautī 55	
ąntsztīķa praet. 3 [aiški <a>, ne <o>] 62	→ ąntsztīķo 59	

6 lentelė. Turbūt lietuviškai mokačio asmens *PaPhs* pageduota Daukanto kalba

Galima šiek tiek paklasifikuoti tokius, regis, lietuviškai mokančio asmens taisymus. Jis parinko skirtingas, nei Daukantas buvo pavartojęs, galūnes ar gramatinės formas, plg.:

wisso nustoie, tajwą [acc. sg. m.] *ir prekės* → *wisso nustoie, tajwo* [gen. sg. m.] *ir prekės*;
bruksa praet. 3 → *bruksa*; *giwo palejscio* 'gyvą paleisčiau' acc. sg. m. → *giwą palejscio*;
neabidyk imp. 2 sg. → *neabidyki*; *paszalpas nu jo rekataudam's galą gaun* acc. pl. f. →
paszalpos nu jo rekataudam's galą gaun gen. pl. f.; *iki paskūie* 'iki paskutinio' gen. sg.
m. → *iki paskūio*; *pastogej iness. sg. f.* → *pastogie*; *musū nedorumo negalem matyti* gen.
sg. m. → *musū nedorumą negalem matyti* acc. sg. m.; *sūplieszė ne refl. v.* → *sūspliceszė*
refl. v.; *qntsztika praet. 3* → *qntsztiko*.

Pakeista gramatinė konstrukcija: *ben p̄lunksnū jūkūiū* → *ben sū p̄lunksnū jūkūiū*;
norieie par jurą i numus grisztī → *norieie jurū i numus grisztī*. Vienu atveju atsirado
prielinksninė konstrukcija, kitu atveju konstrukcija prielinksni prarado. Nemokant
lietuviškai tokie pakeitimai turbūt neįmanomi.

Ir leksikos papildymai įspūdingi, štai: *Udrotā Kiaule ir Wīlkas* → *Udrotā Kiaule ir
Wīlkas arba Leaukys*; *išznoumo muni nožmei wergautī* → *išznoumo muni Ponas nožmei
wergautī*. Jie irgi, regis, įmanomi tik lietuvių kalbos mokėtojui. Tiek Daukanto, tiek
spausdintas variantas neatrodo buvę klaidingi. Pirmuoju atveju surinktas papildomas
žodis *Leaukys*. Jis neatrodo buvęs būtinas. Atrodo, kad yra tam tikras ryšys su Dau-
kanto *Bd* pasirinktu slapyvardžiu *Laukys* (ĽAUKYS), taip pat su jo vartotais žodžiais
laukys 'jautis (su balta dėme kaktoje)' ir *luokis* (*lūkis*), ne visai aiškios reikšmės žodžiu
iš „Vocabularium“ (LLTIBR: f. 1 – SD 27), p. 3 (1835), panašiu į *lokį*, tačiau parašytu
greta graikiško ir prancūziško žodžių, reiškiančių 'vilką': *lukos loup lūkis*⁴². Toks lietu-
viškų žodžių gretinimas su graikiškais nereiškė jų reikšmės bendrumo, daugelis kitų
taip gretintų žodžių buvo tik išoriškai šiek tiek panašūs, tačiau reikšmės panašumas
dažnai buvo tik dalinis ar net nesantis. Iš štai dabar *PaPhs* rinkinyje tas žodis atsiranda,
ir ne anksčiau matyta reikšme 'jautis (su balta dėme kaktoje)', o 'vilko' reikšme:
Wīlkas arba Leaukys. Tarsi užuomina į tą *lukos* ir *lūkis* paralelę, Daukanto darytą maž-
daug prieš 11 metų. Galbūt pats Daukantas kaip nors galėjo tokį papildymą daryti?
Galbūt galima manyti, kad ir Daukantas savo *Bd* slapyvardį *Laukys* manė reiškiant ne
(ne tik) 'jautį balta kakta', ne tik 'pliką žmogų', bet ir 'vilką'. *Laukys* – 'vilkas'?

Kitas įterptas žodis *Ponas* irgi rodo teksto supratimą, gebėjimą tiksliai papildyti.
Abu įterpimai, be abejo, daryti lietuvių kalbos mokovo.

Žodžio pakeitimo pavyzdys – *Dū kēlewiū ir lātrūs* → *Dū Karejwiū ir Łatrūs*.
Antraštėlėje žodis *keleivis* renkant pakeistas *kareiviu*. Toliau tekste ir pats Daukantas
vartojo *kareivį*: *Dū karejwiū kēlaudamū*. Spaustuviėje pakeistas žodis tarsi taikantis prie
paties Daukanto minties. Tokį taisymą irgi greičiausiai reikėtų skirti asmeniui, bent
neblogai supratusiam lietuviškai (panašiai suvienodinta ir žodžio *gandras* galūnė:
antraštėlę Daukantas buvo parašęs su galūne <-as> *Gāndras PaPhr* 28, tačiau toliau

42 Plg. Subačius 2021, 147, 481.

tekste pateikė žemaitiškesnę galūnę <-ūs> – *gąndrūs PaPhr 29; PaPhs* abiem atvejais surinkta <-as>: *Gąndras; gąndras PaPhs 15*).

Esama ir leksikos praleidimų, kurie, rodos, galėję būti tyčiniai, padaryti tekstą suprantančio asmens: *Įlgą lajką sùtrūkùsis negalieį testamentą sùprastī → Įlgą lajką sùtrūkùsis testamentą sùprastī; sù gražejs darzajs → sù darzajs; brąņej brąņgesnej išznūmos → brąņej išznūmos; sù didesniū sawo skaudumū → sù dīdesniū skaudumū*. Trumpinamas tekstas modifikuotas taip, kad mintis vis tiek liko aiški. Tikėtina, kad jei būtų buvę trumpinta per klaidą, tai žodžių pašalinimas būtų padaręs tekstą ne-*logišką*, trūktiną. Bet šiais atvejais galima manyti, kad lietuviškai mokantis asmuo galėjo žodžius praleisti specialiai, kaip nebūtinus.

Du didesni praleidimai – antraštėlės ar paaiškinamojo sakinio – *Szīksznosparnis filwīks īr warnalieža* (tik *PaPhr 8*) ir *Klausykės dielko tūri nedūtī gobszams o tajkijšems brūktī īr ne praszomas* (taip pat tik *PaPhr 31*) galėtų būti tiek sąmoningi to paties taisytojo „pagerinimai“, tiek neapsižiūrėti suklydimai.

Ir dar vienas kitas taisyimas, kuris galėtų rodyti taisytoją mokėjus lietuviškai – šiais atvejais taisytojas galėjo manyti taisantis Daukanto klaidas ar netikslumus (nors Daukantas galbūt su kai kuriais keitimais nebūtų sutikęs): *pramata → pramanita; zakonik’s → zokaniks; asirado ‘atsirado’ → atsirado; wissugarszis → wissugarsis PaPhr → wissugarsesis PaPhs; tījp ‘liepia’ → tījp; nebtwerdamos → netwerdamos; lubieį → luobieį; szaudamas ‘šaukdamas’ → szaukdamas*.

Pagaliau *PaPhr* antraštėje įrašyta autoriaus pavardės forma: *Phedro* gen. sg. m. ‘Fedro’. Ankstesniame savo *PaP* rankraštyje Daukantas rašė be raidės <h> (*Pādraus*⁴³). Čia *PaPhr* antraštėje matyti, kad maža <h> raidelė irgi lyg įterpta vėliau, ne iš pirmo karto rašant tą vardą (žr. anksčiau, 1 pav.). Ir visame *PaPhr* rankraštyje dar keturis kartus minėtas *Fedro* vardas, ir ten niekur ne pridėta <h>; įstabu, kad spaudinyje toji <h> atsiradusi visai atvejais (*PaPhr → PaPhs*): *Perdrūs [sic!] 12 → Phedrūs XVI; Pedro 12 → Phedro XVII; Pedrūs 12 → Phedrūs XVII; Pedrūs 53 → Phedrūs 46*. Atrodytų, kad Daukantas nė nebuvo ketinęs *Fedro* varde *Pedrūs* rašyti <h> raidės, bet spaudinyje ją kažkas nuosekliai sužymėjo – *Phedrūs*.

Visa tai rodo labai atidų, turbūt mokačio lietuviškai asmens (ar asmenų) prisidėjimą prie spaudinio kalbos. Taip pat svarbu, kad gimtakalbio prisidėjimo pėdsakai ryškiausi bene ketvirtame (*PaPhs 37–48*) ir penktame (*PaPhs 49–60*) spaudinio lanke, o mažiausiai ryškūs – trečiajame (*PaPhs 25–36*), ypač nuo *PaPhs 29* ir toliau. Apibendrintas vaizdas susidaro toks: dalis rinkėjų galėjo mokėti lietuviškai (ypač rinkę ketvirtą ir penktą lanką), dalis – nemokėjo (rinkę didžiumą trečio lanko). Rinkėjų skaičių nustatyti tiksliau nėra kaip, nes tiek mokėjusių, tiek nemokėjusių lietuviškai galėjo būti ir ne vienas.

Taigi spaudinys sutvarkytas gana gerai. Ar galėjo dar kas nors, be rinkėjų, tobulinti knygą po to, kai spaustuvei buvo įteiktas Daukanto rankraštis?

1) Pats Daukantas. Kaip rodytų daukantiškas žodis *Leaukys*, Daukantas galėjo prisidėti prie korektūrų taisymo (apsirikimų sąrašo *PaPhr* ne pridėta, bet tai nereiškia,

⁴³ Žr. Subačius 2021, 50, 3 pav.

kad Daukantui rinkinys nebuvo parodytas). Tačiau įterptos nedaukantiškos formos (pvz., <in> tautosilabinėje pozicijoje), pritaisyta nemažai diakritikų (nors Daukantas jų nenuoseklumus nelaike didelėmis klaidomis) leidžia manyti, kad jei Daukantas ir prisidėjo – būtinai prisidėjo ir rinkėjai.

2) Ksaveras Kanapackis. Kanapackis pateikė rankraštį Pratzo spaustuvei, atsiėmė jį, atsiimtajame rankraštyje atidžiai nurodė vietą, kur spausdinta (matyt, pats lankėsi spaustuvėje), tiražą, rankraščio autorių Daukantą ir kt. Bet Kanapackis buvo rytų aukštaitis, ne žemaitis, tai kažin kiek žemaitiški taisymai jam galėjo būti savi, pvz., <ĩ> ir <ũ> diakritinių raidžių gausinimas arba iness. sg. f. galūnės rašymas <-ie> (*pastogie*). Labai abejotina.

3) Spaustuvės korektorius. Toks asmuo tarsi irgi galėjo mokėti lietuviškai, būti perpratęs Daukanto rašybos sistemą; tačiau korektorius turbūt nebūtų žymėjęs tiek daug naujų <ĩ> ir kitų raidžių papildomų diakritikų ar kai kur nuiminėjęs, kur jie turėjo būti. Ir taisymų (netaisymų) atkarpų bangavimas būtų galėjęs būti ne toks akivaizdus, korektorius būtų galėjęs pamažinti tokių skirtumų.

Turbūt tikėtinausia, kad jei Daukantas ir prisidėjo, knygą daugiausia tobulino patys Pratzo rinkėjai. Kaip buvo matyti, rinkdami turinį jie patys pastebėjo ir pšt šiek tiek taisė Daukanto turinio neatitikimus, patys ėmė rinkti nebe iš Daukanto pateikto turinio, o iš savo pačių surinkto teksto. Ir apskritai, būtent rinkėjų rankose buvo darbo priemonės, jie greičiausiai buvo pasidaliję darbą, ir skirtingos kokybės rinkinio atkarpos greičiausiai rodo būtent skirtingus rinkėjus, skirtingą teksto išmanymą ir sugėbėjimą perteikti lietuvišką Daukanto tekstą.

1.5.3. APIBENDRINIMAS. *PaPhs* knygos turinys Pratzo spaustuvėje surinktas ne iš Daukanto surašytojo rankraščio, o jau iš parengto spaudinio teksto antraštėlių. Ėmę rinkti Daukanto surašytą turinį, spaustuvėninkai pastebėjo neatitikimus su Daukanto rankraščio tekstu ir beveik visą turinį surinko iš savo pačių spaustuvinio rinkinio – taip suvienodino turinio punktus su atitinkamomis leidinio antraštėlėmis. Daukanto turinyje daryti keitimai (pvz., rašmuo <ũ> keistas digrafu <ou>) liko neįtraukti.

Galima gana tvirtai teigti, kad *PaPhs* rinkinį rinko ir mokantys lietuviškai (ypač ketvirtą ir penktą lanką, *PaPhs* 37–48 ir 49–60), ir nemokantys (trečią lanką, *PaPhs* 25–36, ypač nuo *PaPhs* 29 vidurio). Konkretus rinkėjų skaičius nežinomas, bet jų tikrai buvo bent du (mokantis ir nemokantis lietuviškai).

Tikėtina, kad prie rinkinio koregavimo galėjo šiek tiek prisidėti pats Daukantas (*Leaukys*). Greičiausiai daugiausia taisymų daryta pačių Pratzo spaustuvės rinkėjų, ypač tų, kurie (kuris) mokėjo lietuviškai (bet nedaukantiškai žymėjo tautosilabinį <in>). Rytų aukštaitis Kanapackis vargu ar būtų galėjęs teikti žemaitišką iness. sg. f. galūnę, gausinti žemaitišką turinį reiškiančių raidžių <ĩ> ir <ũ>.

Apskritai, Pratzo spaustuvės *PaPhs* spaudinio kokybė atrodo geresnė nei kai kurių kitų Daukanto leidinių, spausdintų Hintzės spaustuvėje (*Pras*, *Ept* su *Zdr*, *Bd*). Daukantas yra skundęsis didelėmis *Bd* leidinio klaidomis, pabrėžęs raidžių supainiojimus, o čia, *PaPhs*, dažniau pasitaikė tik diakritikų netikslumų, pačių raidžių supainiota gerokai rečiau – į akis tokie painiojimai labai nekrinta.

Literatūra, šaltiniai, bendrosios santrumpos:

- ABC – Simonas Daukantas, *ABECIEĻA LĪJTUWIŪ-KALNIENŪ ĩr ŽIAMAJTIŪ KALBOS, PETROPILIE*. Isspausta pas K. Kraju, 1842.
- ARBUŠAUSKAITĒ, ARŪNĒ, 1979: „Šešiolika nežinomų S. Daukanto verstų Fedro pasakėčių“, *Knygotyra* 6(13), 108–118.
- Bd – Simonas Daukantas, *BUDA Senowęs–LėtuwiŪ KalnienŪ ĩr ZámajtiŪ ĩsraszszę Pagal Senowęs RasztŪ Jokyb's ŁAUKYS*, Petropilie: SPAUDINIE PAS C. HINTZE, 1845.
- bk – bendrinė kalba.
- BONČKUTĒ, ROMA, 1993: *Simono Daukanto rankrašćiai ir leidiniai. Autentiško teksto problema* (daktaro disertacija), Vilnius.
- D – Simonas Daukantas, *DAJNES ŽiamajtiŪ pagal ZŏdiŪ DajniŪnikŪ ĩsraszzytas*, Petropilie: Spaudinie pas C. Kray, 1846.
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1846: *GIWATAS DidiujŪ KarwaidŪ senowęs suraszę Łotinizskay Kornelius Nepos, Iszgulde ĩsz Łotinizskos ĩ letuwiszkŪ kalbŪ jaunoumenės naudon J. DEWINAKIS, o apskėlbę Ksaweras Kanapackis*, PETROPĪLIE SPAUDINIE PAS C. HINTZE; LNMMB: A 1/846 (www.epaveldas.lt), LMAVB: K. J. 1723 (Konstantino Jablonskio turėtas egzempliorius su rusiška leidėjo Ksavero Kanapackio pratarme).
- DAUKANTAS, SIMONAS [1835]: „Vocabularium“; LLTIBR: f. 1 – SD 27, *Marguminai* (Ma 1–4; rankraštis, autografas).
- DAVAINIS-SILVESTRAITIS, MEČISLOVAS, 1892: „Simono Daukanto rankrašćių ir medegos katalogas (surašas), su žmonių-dainų priedu, M. Dovoinos-Silvestraićio sustatitas, ant neturtelių naudos, pagal Petropilio Labdaringos Bendrystes nusprendimo“, Jelgava, 24 Spalinio 1892 metų; VUB RS: f. 1 – E 68 (rankraštis, autografas).
- Ept – Simonas Daukantas, *Ch. F. L'homod, Epitome historiae sacrae*, Petropili: Hintze, 1838.
- GDKr – *Simanas Daukantas, Kornelijus Nepos – Giwatas didiujŪ KarwaidŪ senowęs suraszę Łotinizskay Kornelius Nepos. Iszgulde ĩsz Łotinizskos ĩ LietuwiszkŪ kalbŪ jaunuomenės naudon J. Dewinakis* [Simonas Daukantas], *Išversta prieš 1838 metus. Spausdintas Petrapilyje 1846. TrŪksta rankrašćio pradžios*; VUB RS: f. 1 – D 714 (rankraštis, nuorašas kita ranka, su paties Daukanto taisymais; visas antraštinis lapas užrašytas pagal vėlesnį spaudinį VDU bibliotekoje Kaune įsigijus rankrašćį ĩš privaćiŪ rankŪ).
- GRIGAS, KAZYS, 1983: „Simonas Daukantas ir lietuvių tautosaka“, *Simonas Daukantas, ŽemaićiŪ tautosaka* 1. *Dainos*, par. Vytautas Jurgutis ir Bronė Kazlauskienė, Vilnius: Vaga, 11–42.
- HJ – Simonas Daukantas, *Historya Justina*; LLTIBR: f. 1 – SD 10 (1835–1836 m. I ketv., rankraštis, autografas).
- IZ – Simonas Daukantas, *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*; LLTIBR: f. 1 – SD 2 (1831–1834, rankraštis, autografas).
- JJ – Simonas Daukantas, *Jstorię Justinaus pargulde ĩsz ŁotinŪ kalbŪs ĩ ZámaitiŪ K. Daugkientys metusŪ 1798*; LNMMB RS: f. 110 – 34 (1836 m. I pusė; rankraštis, autografas; 1798 parašymo metai nurodyti netikslūs).
- LL – Simonas Daukantas, *LietuviŪ–lotynŪ kalbŪ žodymas*; LLTIBR: f. 1 – SD 14 (rankraštis, autografas).
- Ma – Simonas Daukantas, *Marguminai*; LLTIBR: f. 1 – SD 27 (rankraštis, autografas; įvairių išrašų ir pastabų įvairiomis kalbomis rinkinys).

- MERKYS, VYTAUTAS, 1991: *Simonas Daukantas*, Vilnius: Vyturys.
- MK – Simonas Daukantas, *Małdas Katalikù Pagal Bażnicz[i]o S. Rimo išsraszytas Metuse 1842*; LLTIBR: f. 1 – SD 18 (rankraštis, autografas, su Motiejaus Valančiaus, Juozapo Križanauskio taisymais, priedais).
- ø – nepavartota leksema ar forma.
- PAK – Simonas Daukantas, „Pastabos apie kalbą“; LLTIBR: f. 1 – SD 17 (rankraštis, autografas, be pavadinimo).
- PaP – Simonas Daukantas, *Pasakas Pãdraus Pagal iszdawimo K. Kan: Czerskì, isz Łotinù kalbòs pargulde Żãmaitiskay M, Żëymys metusì 1824*; [1836 m. pradžia–1836-07-09]; VUB RS: f. 1 – E 73 (rankraštis, autografas; parašymo metai nurodyti netikslūs; rankraštį iš [Juozapo] Rugio gavo Juozas Tumas [Vaižgantas], o su šio rinkiniais jis pateko į VDU, vėliau – į VU).
- PaPhr – Simonas Daukantas, *Pasakas Phedro Jszgùlde isz Łotiniszkos Kalbos i Żãmajtiszką Motiejus Szauklus*; LLTIBR: f. 1 – SD 5 (~1846, rankraštis, autografas).
- PaPhs – Simonas Daukantas, *PASAKAS PHEDRO ISZGÙLDE ISZ ŁOTINISZKOS KALBOS I ŻAMAJTISZKĄ Motiejus Szauklus o apskëlbe Ksaweras Kanapackis, Petropilie, Isspaustas pas E. Pratza, 1846*.
- Pras – Simonas Daukantas, *PRASMA ŁOTINÛ KALBÔS, PARASZE K. W. MYLE. PETRAPILIE*. Ispausta pas K. Hintze, 1837.
- Prover – Simonas Daukantas, „Proverbia“; LLTIBR: f. 1 – SD 27, *Marguminai (Ma 156*; rankraštis, autografas).
- pšt – (taisymas) pieštuku.
- RPG – Simonas Daukantas, *Rubĩnatio Peluzes Giwenĩmas isz gòlditas isz Teutonù kalbòs I Żãmajtiù pagal 12io is-paudĩmo Ioach. Heinr: Campe*; LLTIBR: f. 1 – SD 24 (rankraštis, nuorašas kita ranka, su paties Daukanto taisymais; antraštė vėliau užrašyta dar kita ranka, taikant vėlesnės Daukanto rašybos ypatybes, galbūt sietina su vėlesniu pateikimu cenzūrai 1846 m.).
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 1990: „Simono Daukanto žodynai“, *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos* 1. *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos*, 20–32.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 2018: *Simono Daukanto Rygos ortografija (1827–1834)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 2021: *Simono Daukanto Sankt Peterburgo ortografija (1834–1846)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- UCHASTKINA, ZOYA VASIL'EVNA, 1962: *A History of Russian Hand Paper-mills and Their Watermarks*, ed. John Simon Gabriel Simmons, Hilversum: The Paper Publications Society.
- [v.] – vėlesnis (taisymas).
- VANAGIENĖ, BIRUTĖ, 2014: *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos 1(A–O)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Vilniaus cenzūros komiteto gaunamų rankraščių registracijos knyga*; LVIA: f. 1240, ap. 1, b. 67.
- Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas. Mokslinė biblioteka. Rankraščių skyrius. Fondų apžvalgos*, Vilnius, 1982.
- Zdr – Simonas Daukantas, „Zodrodys toie kningelieie essontiù žodiù“, žr. *Epitome (Ept, 1838*, atskira numeracija 1–42).
- ŽPat – Simonas Daukantas, „Žemaitiškos patarlės“; LLTIBR: f. 1 – SD 27, *Ma 163–166* (rankraštis, autografas).

- ВОЛЬТЕРЪ, ЭДУАРДЪ, 1887: *Объ этнографической поѣздкѣ по Литвѣ и Жмуди лѣтомъ 1887 года*, Санктпетербургъ: Императорская академія наукъ.
- КЛЕПИКОВ, СОКРАТ АЛЕКСАНДРОВИЧ, 1959: *Филиграни и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII–XX века*, Москва: Всесоюзная книжная палата.
- КЛЕПИКОВ, СОКРАТ АЛЕКСАНДРОВИЧ, 1968: „Штемпели на бумаге русского и иностранного производства XIX–XX вв. (Дополнение к таблице, опубликованной в 1959 г.)“, *Археографический ежегодник за 1966 год*, 116–141.
- ЧАРЫКОВА, КАРИНА, 2021: „Топография Симонаса Даукантаса в Санкт-Петербурге“, *ALt* 23, 299–348.

Giedrius Subačius

THE ORTHOGRAPHY OF BOTH MANUSCRIPT
AND PRINTED BOOK (1846) OF SIMONAS DAUKANTAS'S
LITHUANIAN TRANSLATION OF THE *FABLES OF PHAEDRUS*

Summary

Simonas Daukantas prepared two manuscripts of his Lithuanian translation of the *Fables of Phaedrus*: one in the first half of 1836 (*PaP*), and another ten years later in about the first half of 1846 (*PaPhr*). Daukantas exploited two different orthographic tactics in tapping the first manuscript (*PaP*) as the source for the second one (*PaPhr*): (1) either to substitute older orthographic peculiarities for his own more recently introduced spelling equivalents (more frequent approach), or (2) just to keep them (more seldom).

(1) Habitually, Daukantas modified the features of the earlier *PaP* manuscript: (a) <i, î> [e] → <î> (*Zīnau* ‘I know’ → *Žīnau*); (b) [i, î] in stems <i> → <y> (*būti* ‘to be’ present 3-person form [*ira* ‘it is’ → *yra*], suffixes *-yba, -ybė* [*prekibà* ‘to the trade’ → *prekybaj, narsibieje* ‘in valor’ → *narsybie*], inf. suffix <i> → <y> [*mokite* ‘to teach’ → *mōkytī*]); (c) in stems and endings <ai, ei> (<â>, <iey>) → <aj, ej> (*Zāmaite* ‘Lowlanders’ → *Zāmajtej*; *weislę* ‘a breed’ → *weislę*); (d) [ei] in open endings <ij> → <īj> (*kurij* ‘which ones’ → *kūrīj*); (e) [ei] in roots <ei> → <ie> (*deina* ‘a day’ → *dieną*) and <ei> → <īj> (*lijpę* ‘[he] ordered’ → *lījpe*); (f) instr. pl. m. endings <-ays, -eys>, <-às, -ès> → <-ajs, -ejs> (*lōndeys ragajs* ‘[with] the pointed horns’ → *lāndejs ragajs*; *aukuràs* ‘[with] the altars’ → *aukūrajs*); (g) <on, om, an> (<un>) [ɔn, an, ɔm, am] → <aŋ, aŋ> (*spindontiomys* ‘[with] the glittering [something]’ → *spindantiomis*; *getombiemys* ‘[with] the baize’ → *getambiemis*); (h) inf. ending <-te> → <-tī> (*dūte* ‘to give’ → *dūtī*); (i) *būti* ‘to be’ past 3-person form *bū* ‘was’ → *buwo*; (j) dat. sg. m. and adv. Lowlanders’ endings <-ū> [ɔu] → Highlanders’ endings <-uj> [-ui] (*skaititoiū* ‘to a reader’ → *skajtitojūj, paskū* ‘later; afterwards’ → *paskuj*).

(2) More occasionally he was influenced by the equivalent in the prototype *PaP* and kept it: (a) [i, î] in stems <i> = <î> (in forms deriving from inf. suffix [*pawiks* ‘(I) will succeed’ = *pawiks*]), in the root *gyv-* (*negiwije* ‘dead ones’ ≈ *negiwije*), in other roots (*ligino* ‘[he] leveled’ = *ligino*; *tilū* ‘silently’ = *tilū*); (b) grapheme <ù> [ɔ] (*miniesinū* ‘[with] the mentioning’ = *miniesinū*).

Daukantas abundantly exploited one feature in both old and new orthographic versions: graphemes <û> / <ou> (*ûdega* 'a tail' = *ûdega*; *pardûs* 'will sell' → *pardous*). He essentially returned to his older grapheme <û> (168×), although equally important remained the digraph <ou> (205×). In the initial (pp. 3–9) and final (pp. 52–63) segments of the *PaPhr* manuscript, Daukantas chose only the digraph <ou>, but within the inner (pp. 3–11, 26–51) segments his tactic was different: he blended <û> with <ou>. Another tendency: frequent pronominal acc. sg. forms *ką, tą* and instr. sg. *kuo, tuo* (including variations) were mostly rendered as *kou, tou*, most probably due to the old knack of his hand.

In certain cases, Daukantas modified not only orthography, but dialect forms as well, i.e. he chose different diatopic variants. Instead of the former Lowland forms, he switched to these Highland equivalents: (a) digraph <ie> [ie] in the roots *dien-* 'day', *Diev-* 'God', *vien-* 'one', *viet-* 'place'; (b) dat. sg. m. and adv. endings <-uj> [ui]; (c) past 3-person form *buwo* 'was, were'.

The printer of the book (*PaPhs*) was Eduard Pratz in St Petersburg. His typesetters worked better than the typesetters at the printing press of Christian Hintze that Daukantas used for his earlier publications. In Hintze's editions there were many mistakes in both letters and their diacritical marks. In *PaPhs*, however, there were fewer cases of grapheme confusion. It is highly probable that at least one of the *PaPhs* typesetters knew Lithuanian (especially the setter of the fourth and fifth signatures on pp. 37–48, 49–60), and that at least one was ignorant of it (the setter of the third signature, especially pp. 29–36).

It is thinkable that Daukantas could have familiarised himself with the typeset text before some of the proofs were corrected (the word *Leaukys* 'wolf', typical only of Daukantas, was introduced in print even though the manuscript lacks it). The majority of the corrections, however, were probably established by the typesetters, especially by the one who knew Lithuanian and introduced some forms atypical of Daukantas himself (such as tautosyllabic digraph <in> [en]—*teatsitink* 'let it happen' → *teatsītīnk*). The financial supporter of the publication, Ksaveras Kanapackis, might have been a speaker of the Eastern Highland dialect; thus, he was not in a position to insert such Lowland dialect features as iness. sg. f. (*pastogie* 'in the shelter') and diacritical letters <î> [ę] and <ù> [o].

GIEDRIUS SUBAČIUS

Gauta 2022 m. rugpjūčio 31 d.

Department of Polish, Russian and Lithuanian Studies

University of Illinois at Chicago

601 S. Morgan St.

Chicago IL 60607, U.S.A.

XIX amžiaus istorijos skyrius

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17

LT-01101 Vilnius, Lietuva

el. p.: subacius@uic.edu